

Masteroppgave

Barnets medvirkning
i barnevernets undersøkelser

Av

Trine Løken-Arnegård

Master i helse- og sosialfaglig arbeid med barn og unge

Avdeling for helse- og sosialfag

Høgskolen i Lillehammer

Vår 2014

Høgskolen
i Lillehammer

Lillehammer University College • hil.no

FORORD

Å skrive denne oppgaven betyr mye for meg. Det er noe jeg har hatt planer om i mange år, men av ulike grunner ikke har fått gjort.

For at jeg nå er i mål er det flere jeg vil rette en stor takk til:

Først og fremst en stor takk til veileder Halvor Fauske for motivasjon og gode tilbakemeldinger som har ført prosessen videre. Din ro, erfaring, kunnskap og kompetanse har gitt meg trygghet i en til tider svært uoversiktlig prosess. Takk for at du har fått meg tilbake på sporet når jeg ikke har sett annet enn kaos.

Takk til min leder Lars Even Olsen, som har gitt meg fleksibiliteten til å kombinere jobb og studier. For refleksjoner og råd i prosessen.

En stor takk til Irene for motivasjonstaler, gjennomlesing og råd. Å være student alene har vært utfordrende, så kontakt med deg har gitt god støtte. Og takk til mine foreldre for motiverende ord og støtte gjennom hele utdanningsforløpet fra første klasse til i dag. Hadde det ikke vært for dere hadde jeg aldri fått gjennomført. Takk til dere og Astrid og Einar for barnepass i en hektisk hverdag.

Takk til Terje som har latt meg leve i min egen verden noen ganger, tatt seg av hus og hjem, for korrekturlesing og klart å leve i et kaos av bøker og papir. Men mest av alt for at du i de mest intense perioder har minnet meg på at vi har noe viktigere i livet

Og takk til venner , kollegaer og resten av familien for ulike heiarop og engasjement

En spennende, men slitsom prosess er over. Endelig!

Dette er for deg Vetle

Trine Løken-Arnegård

15.januar 2014

SAMMENDRAG

Denne masteroppgaven omhandler barns medvirkning i barnevernets undersøkelser. Medvirkning handler om at barn skal få informasjon, få mulighet til å uttale seg og at barnets synspunkter skal bli tillagt vekt (Barnekonvensjonen, Thrana 2008). Riksrevisjonen (2011-2012) og Helsetilsynet (2012) har gjennomført landsomfattende undersøkelser i barneverntjenestene i Norge som viser at barn ikke får medvirke i barneverntjenestene slik som bestemt i loven, til tross for stort fokus på dette i Norge det siste tiåret. Problemstilling for denne besvarelsen er som følger: «Hvorfor medvirker ikke barn i barnevernets undersøkelser i den grad som bestemt i loven? Og hvordan kan barneverntjenesten få til reell medvirkning for barna?». I studien er det undersøkt om årsaken til at barn ikke medvirker kan skyldes aspekter ved barnet, aspekter ved barnevernsarbeideren og/eller aspekter ved organisasjonen. Fokus er på barnevernsarbeideren og hva som er mulig å få til i arbeidssituasjonen. Metode for undersøkelsen er litteraturstudie hvor problemstillingen er blitt undersøkt på bakgrunn av en gjennomgang av relevant litteratur, dokumenter og forskning, og hensikten er å systematisere og sammenstille eksisterende forskning for å få en mer helhetlig oversikt over forskningen på temaet barns medvirkning.

Undersøkelsen viser at det ser ut til å være viktig med en tydeliggjøring av at barn skal prates med. Videre kommer det tydelig frem i både offentlige dokumenter og litteratur at barnevernarbeiderens kompetanse om barns medvirkning må styrkes. I denne oppgaven gjøres et skille mellom den personlige erfaringsbaserte kompetansen og barnevernarbeiderens personlige sider. For å fremme barns medvirkning ser det ut til at man også må jobbe med å styrke barnevernarbeiderens personlige sider og ivareta barnevernsarbeideren i arbeidssituasjonen. Et forslag til enda en komponent til barneperspektivet blir foreslått; den voksnes eget perspektiv. Undersøkelsen viser også at strukturer og de organisatoriske forholdene ved barneverntjenesten kan påvirke barnevernsarbeiderens mulighet for å inkludere barna i undersøkelsene. Krav til prosedyrer og rapportskrivning kan ta fokus fra arbeidet med barna, tidspress fører til at samtaler med foreldre prioriteres til fordel for samtaler med barna. Slik organiseringen av barneverntjenesten er i dag med ulike faser er det behov for tydeligere retningslinjer om hvordan fremme barns medvirkning i undersøkelsen, da det vanskelig kan gjøre å la barnets bearbeidingsprosess starte i denne fasen.

INNHALDSFORTEGNELSE

FORORD	
SAMMENDRAG	
KAPITTEL 1: INNLEDNING	1
1.1 Tema	1
1.2 Problemstilling og forskningsmessig relevans.....	3
1.3 Avklaringer.....	4
1.4 Struktur på oppgaven.....	5
KAPITTEL 2: PERSPEKTIVER PÅ BARNEVERNTJENESTENS ARBEID.....	5
2.1 Barneverntjenestens arbeid og undersøkelser	5
2.2 Barnevernlovens prinsipper	8
2.3 Perspektiver på barn og barndom.....	10
2.4 Barnets medvirkning	12
2.4.1 Brukermedvirkning.....	12
2.4.2 Barnets rett til å medvirke.....	12
2.4.3 Avklaring av begrepet medvirkning.....	15
2.5 Møtet med barna	19
2.5.1 Ulike samtaleformål	21
2.6 Barnets perspektiv og barneperspektivet	23
KAPITTEL 3: METODE.....	26
3.1 FORSKNINGSDESIGN OG METODE	26
3.2 Litteratur- og kildesøk	27
3.3 Analytisk tilnærming.....	30
3.4 Undersøkelsens pålitelighet og gyldighet	31
KAPITTEL 4: ANALYSE OG TOLKNING AV ASPEKTER VED BARNET OG BARNEVERNARBEIDEREN.....	33
4.1 Aspekter ved barnet.....	33
4.1.1 Informert, hørt og tillagt vekt.....	33
4.1.2 Er barnet til å stole på?	37
4.1.3 Hva hvis barnet eller ungdommen ikke vil medvirke?	40
4.1.4 Oppsummering og implikasjoner for videre arbeid	41
4.2 Aspekter ved barnevernsarbeideren.....	43
4.2.1 Barnevernsarbeiderens kompetanse	43
4.2.2 Barnevernsarbeiderens personlige sider og skjønnsutøvelse	46
4.2.3 Inkongruens mellom verdier og praksis	49
4.2.4 Oppsummering og implikasjoner for videre arbeid	50

KAPITTEL 5: ANALYSE OG TOLKNING AV BARNEVERNETS PRAKSIS (OG ORGANISERING); DILEMMAER OG RESSURSER	54
5.1 Medvirkning og beskyttelse	54
5.1.1 Påstand: Medvirkning kan være belastende for barnet.....	54
5.1.2 Påstand: Å skåne og beskytte barnet kan virke mot sin hensikt.....	57
5.1.3 Et spenningsforhold?.....	60
5.1.4 Vurdering av hva som er til barnets beste	61
5.1.5 Oppsummering og implikasjoner for videre arbeid	62
5.2 Struktur og organisatoriske forhold	64
5.2.1 Samsvar mellom oppgaver og rammebetingelser	65
5.2.2 Hvor ofte skal man prate med barnet i undersøkelsene?.....	68
5.2.3 Rutiner, internkontroll og dokumentasjon.....	72
5.2.4 Oppsummering og implikasjoner for arbeidet	74
KAPITTEL 6: AVSLUTNING OG IMPLIKASJONER FOR PRAKSIS	76
LITTERATURLISTE.....	81

KAPITTEL 1: INNLEDNING

Barneverntjenesten i Norge er en offentlig instans skal bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår. Dets formål er at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid (Barnevernloven § 1-1).

Barneverntjenesten bistår barn og unge og deres familier med råd og veiledning, frivillige tiltak, men og tvangstiltak. Tjenesten er derfor en offentlig instans som har rolle som hjelper og kontrollør. Barneverntjenesten skal løse komplekse og sammensatte problemer, knyttet til samfunnsmessige, forvaltningsmessige, og barnevernfaglige oppgaver (Barnevernpanelet 2012). Barneverntjenestens arbeid går i hovedsak ut på å avklare bekymringer om et barns omsorgssituasjon og kan deles inn i tre faser; meldingsfasen hvor bekymringsmeldinger avklares etter barnevernloven § 4-2. Undersøkellesfasen, hvor barnets behov for hjelp fra barneverntjenesten blir avklart etter barnevernloven § 4-3, hvor det eventuelt kan følge en tredje fase, tiltaksfasen, hvor det jobbes med konkrete hjelpetiltak eller omsorgstiltak for å bedre barnets omsorgssituasjon. Forebyggende arbeid og godkjenning og veiledning av fosterhjem inngår også i barneverntjenestens arbeid (Bunkholdt & Sandbæk 2002).

1.1 Tema

Denne masteroppgaven omhandler barns medvirkning i barnevernets undersøkelser. Min interesse for temaet har sitt utspring i eget arbeid i barneverntjenesten. Jeg har sett hvordan foreldre lett får fokus i arbeidet fremfor barna, da kontakt med familien i mange tilfeller er grunnet bekymring om foreldrenes omsorgsutøvelse. Jeg synes å ha erfart at barnet i varierende grad blir snakket med og om, og har derfor hatt et ønske om å undersøke nærmere hva dette kan skyldes. Temaet omhandler barnevernets undersøkelser, som vil si det arbeidet som blir gjort i undersøkelsesfasen hvor vurdering av eventuelle tiltak eller henleggelse blir gjort. Undersøkelsene er ofte den første kontakt barnet og dets familie har med barneverntjenesten. Medvirkning handler om at barn skal få informasjon, få mulighet til å uttale seg og at barnets synspunkter skal bli tillagt vekt (Barnekonvensjonen, Thrana 2008). Det er en overordnet politisk målsetting å gi barn og unge større innflytelse i saker som påvirker deres liv. I 2003 ble barnekonvensjonen, som slår fast at barn har rett til å bli hørt, inkorporert i norsk lovverk. Samtidig med inkorporeringen av barnekonvensjonen ble barnevernloven § 6-3 endret, med det formål å gi barn større rett til å bli hørt. Aldersgrensen

på 12 år ble i 2003 satt ned til 7 år, samt at rettigheten også skal gjelde de som er yngre som er i stand til å danne seg egne synspunkter. Barneverntjenesten skal vektlegge barnets mening i samsvar med barnets alder og modenhet. Denne endringen pålegger barneverntjenesten å prate med yngre barn, og også flere barn. Barnevernloven § 6-3 slår fast at barn skal informeres og gis anledning til å uttale seg før det tas avgjørelse i sak som berører barnet.

I årene etter at barnekonvensjonen ble vedtatt, har det vært mange prosjekter, tiltak og forsøk rettet mot barns deltakelse, både i statlig regi og i regi av frivillige organisasjoner (Ulvik 2009). Det er også forsket og skrevet mye om barns deltakelse, utarbeidet modeller for deltakelse og blitt publisert mye litteratur for feltet. Norsk offentlig utredning om barnevernet i Norge (NOU 2000:12) konkluderte med at det burde utarbeides skriftlige veiledende retningslinjer for ansatte i barneverntjenesten og sakkyndige, som skal prate med barn i barnevernssakene, dette for å sikre barns medvirkning. Dette er blitt gjort med blant annet veilederen «Barns deltakelse i barnevernssaker» til Strandbu og Vis (2008) og veilederen «snakk med meg» (Q-1156, 2009). Til tross for inkorporeringen av barnekonvensjonen for 10 år siden, politiske føringer, lovbestemmelser, veiledere og fokus omkring tema om barns deltakelse, viser dokumentasjon og forskning at barn fortsatt i liten grad får delta og medvirke i barneverntjenestens utredningsarbeid (Helsetilsynets rapport 2012; Riksrevisjonens rapport 2011-2012 & Skauge 2010).

Helsetilsynet gjennomførte i 2011 et landsomfattende tilsyn i 44 kommuner i Norge. Tilsynet viste at mangler ved barns medvirkning var et gjennomgåendetrekk i tilsynsrapportene som hadde observasjoner om dette, og at kommunene ikke ivaretok barns rett til medvirkning. Det virket tilfeldig om barn ble snakket med eller ikke. Kommunene manglet rutiner for samtaler med barn, eller fulgte ikke rutiner de hadde. Barneverntjenestene gjennomførte samtaler med barn, men dokumenterte dem ikke. Samtaler med barn ble ikke etterspurt av ledelsen, og barnevernsarbeiderne manglet kompetanse i samtaler med barnet. Helsetilsynet presiserte at tilsynet ikke kan ses på som representativt for alle barneverntjenestene i Norge, men det er mer dokumentasjon på at barnevernet i alt for liten grad tilrettelegger for barns medvirkning (Helsetilsynets rapport 2012). Riksrevisjonens undersøkelse om det kommunale barnevernet og bruken av statlige midler, har og dokumentert svikt i barns medvirkning i perioden 2007 - 2011 (Riksrevisjonens rapport). Ved gjennomgang av barnevernets undersøkelser, fant Riksrevisjonen at det i drøyt 30 % av undersøkelsene ikke hadde vært aktuelt å prate med barnet, for eksempel på grunn av lav alder. I tillegg var det i 18 % av undersøkelsene ikke pratet med barnet av barnevernsarbeideren eller noen andre, selv om barnets alder tilsa at det

burde blitt hørt. Som et ledd i undersøkelsen intervjuet Riksrevisjonen ansatte i barneverntjenestene, og det kom fram at de ansatte mente at barnets rett til medvirkning ikke var tilstrekkelig sikret (Riksrevisjonens rapport 2011-2012). Skauge (2010) fant i sin undersøkelse at barnets stemme synes mindre fremtredende i 2009 enn i 2000. I 2000 var det 41 % av saksmappene hvor det ikke var spor av at barnet var snakket med, mens denne andelen var 70 % i 2009. Skauge fant at barna og deres behov ble mer omtalt i 2009 enn i 2000, men barna ble i mindre grad inkludert i barnevernets prosesser. Det kom fram at det i praksis ikke blir gjennomført samtaler som ivaretar barnets krav på medvirkning i tråd med barnevernloven og FNs barnekonvensjon (Skauge 2010).

1.2 Problemstilling og forskningsmessig relevans

I denne masteroppgaven har jeg valgt å studere på hvorfor barn ikke medvirker i undersøkelser, i den grad som er bestemt i loven, samt hva som skal til for at barn reelt skal få medvirke i undersøkelsesfasen i barneverntjenesten. Problemstillingen er «Hvorfor medvirker ikke barn i barnevernets undersøkelser i den grad som bestemt i loven? Og hvordan kan barneverntjenesten få til reell medvirkning for barna?». Det har vært et økt fokus på barns medvirkning og utarbeidet veiledere og flere metoder for samtaler med barn det siste tiår, uten at det har ført til at barns medvirkning er tilfredsstillende gjennomført. Jeg vil derfor undersøke hva som er grunnen til at barneverntjenesten ikke får tilrettelagt for barns medvirkning på en god måte når man har erkjennelse av at barns medvirkning er viktig. Om det er andre faktorer som må endres enn utarbeidelse av metoder og veiledere, og hva som skal til for at barn reelt skal få medvirke i undersøkelser. For å svare på problemstillingen vil jeg stille spørsmål ved hvilke forhold som kan hindre og fremme barnets medvirkning. For å undersøke hva som kan hindre og fremme barns medvirkning, kan det være relevant å se på om det er antakelser ved hvert barn som kan påvirke medvirkningen. Videre kan det være relevant å se på om det er hensyn ved barnevernsarbeideren selv som påvirker graden av barns medvirkning, da det er barnevernsarbeideren som skal ivareta barnets medvirkningsrett i praktiseringen. Barns medvirkning hevdes ikke kan la seg gjøre uten kommunikasjon med barnet (Strandbu 2007). Kommunikasjonen mellom barnet og barnevernsarbeideren skjer i en kontekst, og det kan derfor være relevant å finne ut om organisatoriske forhold kan påvirke muligheten for barns medvirkning. I denne oppgaven har jeg fokus på barnevernsarbeideren, og hva som er mulig å få til i arbeidssituasjonen, sett ut fra antakelsene nevnt.

Dette er en litteraturstudie hvor jeg ser på lovverk, offentlige dokumenter og utvalgt faglitteratur. Bakgrunn for valg en litteraturstudie er ønsket om å se på hva som allerede finnes av forskning, og om man her kan finne svar på problemstillingen. I Norsk offentlig utrednings rapport om barnevernet som kom i år 2000 (NOU 2000:12) ble det hevdet at de to minst avklarte spørsmålene i faglitteraturen var følgende: «..*Hvilke forhold påvirker barnevernet til å ta direkte kontakt med barna? Under hvilke omstendigheter blir barna premissleverandører i egne saker?*» (NOU 2000:12, s.155). Spørsmålene viser til hvordan barnet kan delta og medvirke i sin egen sak, samtidig som spørsmålene viser til barneverntjenesten som skal tilrettelegge for medvirkning. Siden år 2000 er det, som nevnt, utarbeidet og produsert en del forskning på feltet. Å se på det siste tiårs forskning vil derfor være sentralt i min litteraturstudie. Å få mer kunnskap om hvorfor barn ikke deltar i barnevernets undersøkelser, som bestemt i loven, og hvordan barneverntjenesten kan få til reell medvirkning for barnet, vil derfor kunne hevdes å være vitenskapelig relevant. Samtidig er det relevant å se på om det finnes analyser om hvorfor barn ikke medvirker, da det er mye dokumentasjon på at barna ikke medvirker i tilstrekkelig grad. Å bidra med ny kunnskap om temaet vil og kunne ha en samfunnsmessig begrunnelse da svar på problemstillingen vil kunne ha praktisk betydning for de kommunale barneverntjenestene ved gjennomføring og tilrettelegging for barns medvirkning i undersøkelsene

1.3 Avklaringer

Mitt fokus i undersøkelsen er ikke om barn skal og/eller bør medvirke. Dette er lovbestemt og jeg legger derfor til grunn at barnet skal medvirke i barnevernets undersøkelser.

Temaet barns medvirkning er relativt stort. Fokuset i undersøkelsen er på *barnevernsarbeideren* og hva som er mulig å få til i arbeidssituasjonen, sett ut fra antakelser ved barnet, barnevernsarbeideren selv og de organisatoriske rammene. Samtidig fokuseres det på undersøkelsesfasen i barneverntjenesten for å begrense utfordringer og styrker til kun en fase av barneverntjenesten arbeid. Selv om barneverntjenesten har et mandat for å bidra til trygge oppvekstvilkår for barn og unges er arbeidsoppgavene i de ulike fasene noe ulikt.

Grunnet problemstillingen og fokus på hva som hindrer og fremmer medvirkning på et mer overordnet nivå, utdypes ikke modeller eller metodikker for barns medvirkning i særlig grad. Denne undersøkelsen avgrenser seg derfor innen et stort tema og vil således ikke være uttømmende.

I oppgaven brukes betegnelsen «barn» for alle barn og ungdom barneverntjenesten kan være i kontakt med i en undersøkelse. Barn i ulike aldersgrupper kan ha ulike behov og rettigheter, og dette blir belyst i oppgaven. Å bruke betegnelsen «barn» generelt i oppgaven vil således ikke ha betydning for de resultater som fremkommer i undersøkelsen. Betegnelsen «foreldre» brukes for barnets omsorgspersoner. Mange barn har andre personer enn biologiske foreldre som skal ivareta omsorgsoppgavene, men ved bruk av «foreldre» er det ikke ment å filtrere bort disse. Grunnen til at «foreldre» blir brukt som betegnelse, er at de fleste barn i Norge bor med sine foreldre og steforeldre.

1.4 Struktur på oppgaven

I kapittel 2 gir jeg leseren en kort introduksjon til perspektiver som preger barneverntjenestens arbeid; barneverntjenestens arbeid og undersøkelser med lovregler som tilhører, perspektiver på barn og barndom, og barns rett til å medvirke.

I kapittel 3 presenteres metodevalg og gjennomføring for denne masteroppgaven hvor kildesøk og analytisk tilnærming er forhold som blir belyst.

Kapittel 4 omhandler aktørene; barnet og barnevernsarbeideren, og aspekter ved dem blir analysert og tolket med bakgrunn i forskningsbidrag.

I kapittel 5 analyseres og tolkes dilemmaer og ressurser ved barnevernets praksis. I kapittel 4 og 5 analyseres og tolkes hva som kan fremme og hindre barnets medvirkning i barnevernets undersøkelse.

Kapittel 6 er avslutning og konklusjon på oppgaven.

KAPITTEL 2: PERSPEKTIVER PÅ BARNEVERTJENESTENS ARBEID

2.1 Barneverntjenestens arbeid og undersøkelser

For å kunne belyse barns medvirkning i barnevernets undersøkelser, vil det være naturlig å gjøre rede for hvordan barneverntjenestens arbeid organiseres. Dette fordi det er ulike mål ved de ulike fasene i arbeidet.

Ifølge barnevernloven § 1-1, skal barneverntjenesten bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår. Videre sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid.

Barneverntjenestens arbeid går i hovedsak ut på å avklare bekymringsmeldinger, gjennomføre undersøkelser, iverksette og følge opp både hjelpetiltak og omsorgstiltak, godkjenne og veilede fosterhjem og godkjenne adopsjoner (Bunkholdt & Sandbæk 2011).

Barneverntjenestens arbeid kan deles inn i tre ulike faser; meldingsfasen, undersøkelsesfasen og tiltaksfasen. Ifølge Schjelderup, Omre og Marthinsen (2005) er tidsånden i barnevernet at man skal drive endringsfokuset barnevernsarbeid i familiene for å forhindre plasseringer utenfor hjemmet.

Meldingsfasen starter ved at barneverntjenesten mottar bekymring om et barns omsorgssituasjon eller atferd fra privatpersoner, offentlige instanser, eller seg selv. Offentlige instanser har meldeplikt til barnevernet. Når barneverntjenesten mottar bekymring om et barns omsorgssituasjon, skal barneverntjenesten ifølge barnevernloven § 4-2 innen en uke avgjøre om saken skal henlegges eller om det skal iverksettes en undersøkelse etter lovens § 4-3. Dersom det er rimelig grunn til å anta at det foreligger forhold som kan gi grunnlag for tiltak etter loven, skal barneverntjenesten snarest undersøke forholdet (Barnevernloven § 4-3, 1.ledd; Lindboe 2008). Barnevernlovens § 4-3, som gir barneverntjenesten rett og plikt til å foreta undersøkelser er utformet slik:

Dersom det er rimelig grunn til å anta at det foreligger forhold som kan gi grunnlag for tiltak etter dette kapitlet, skal barneverntjenesten snarest undersøke forholdet, jf. frister inntatt i § 6-9.

Undersøkelsen skal gjennomføres slik at den minst mulig skader noen som den berører, og den skal ikke gjøres mer omfattende enn formålet tilsier. Det skal legges vekt på å hindre at kunnskap om undersøkelsen blir spredt unødige.

Foreldrene eller den barnet bor hos, kan ikke motsette seg at en undersøkelse som nevnt i første ledd blir gjennomført ved besøk i hjemmet.

Barneverntjenesten kan engasjere sakkyndige. Den sakkyndiges rapport skal før den legges til grunn for vedtak om tiltak etter barnevernloven kapittel 4 være vurdert av Barnesakkyndig kommisjon, jf. § 2-5. Dette gjelder ikke for vedtak om tiltak i akuttsituasjoner,

jf. §§ 4-6, 4-9 og 4-25. Den sakkyndiges rapport skal også være vurdert av kommisjonen før den legges til grunn for barneverntjenestens beslutning om å henlegge en sak.

Barneverntjenesten, og sakkyndige som den har engasjert, kan kreve å få samtale med barnet i enerom. Hvis det foreligger mistanke om at barnet blir mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep i hjemmet, jf. § 4-12 første ledd bokstav c, kan barneverntjenesten gi pålegg om at barnet skal bringes til sykehus eller til annet sted for undersøkelse.

Barneverntjenesten har en rett og plikt til å iverksette undersøkelse, men barneverntjenesten har selv ansvar for å avgjøre om undersøkelsesplikten inntreffer eller ikke (Hærem, Aadnesen 2008). Terskelen for å undersøke en sak behøver ikke være høy, det kreves bare at det er *rimelig grunn til å anta* at det foreligger forhold som kan gi grunnlag for tiltak. Dette for å sikre at bekymringsmeldinger om barn som kan være i behov for tiltak *ikke* blir henlagt (Stang 2012), og for å unngå at barneverntjenesten først kommer inn i saken på et tidspunkt hvor problemene er blitt så store at barnet må plasseres (Lindboe 2008). I proposisjonen til barnevernloven av 1992 er det sagt at det er en tjenesteforsømmelse om undersøkelse ikke blir foretatt (Ot. prp. nr. 44 (1991-1992), s.107). Dette viser til barneverntjenestens *plikt* til å iverksette undersøkelse når barneverntjenesten vurderer at det kan foreligge forhold som kan gi grunnlag for tiltak (ibid, Lindboe 2008). Barneverntjenesten har en *rett* til å gjennomføre undersøkelse ved at de som har omsorgen for barnet ikke kan motsette seg at en undersøkelse blir gjennomført ved besøk i hjemmet (Barnevernloven § 4-3, 3.ledd), og prinsippet om foreldrenes selvbestemmelsesrett er underordnet prinsippet om en undersøkelsesplikt som skal ivareta barnets interesser (Bunkholdt & Sandbæk 2011). Barneverntjenesten kan også kreve å få samtale med barnet i enerom (Barnevernloven § 4-3, 4.ledd). Undersøkelsesfasen kan konkluderes med henleggelse eller tiltak etter kapittel 4 i loven, med eller uten samtykke fra partene. Tiltaksfasen handler om den oppfølging og arbeidet som blir gjort med iverksatte tiltak, i eller utenfor hjemmet.

Arbeidet i undersøkelsen skal gi tilstrekkelig informasjon om barnets omsorgssituasjon er god nok eller ikke, og den skal gi kjennskap til årsakene til eventuelle mangler i omsorgssituasjonen (Nygren 1997). Saksbehandleren skal ta hensyn til barnets generelle og spesielle behov, og vurdere hvordan omsorgen til barnet blir ivaretatt (ibid.). Undersøkelsen skal ifølge Barnevernloven § 4-3, 2.ledd gjennomføres slik at den minst mulig skader de den berører, altså barna og familien, og den skal ikke gjøres mer omfattende enn nødvendig.

Ifølge Nygren (1997) er det to overgripende kvalitetsmål i utredningsarbeidet i undersøkelsesfasen: Å skaffe seg et tilstrekkelig godt kunnskapsgrunnlag for å fatte en beslutning om henleggelse av saken, eller tiltak, og å gjennomføre utredningsarbeidet så fort som mulig. For å sikre at hjelpen gis til rett tid, jfr. lovens § 1-1, er det satt frister for gjennomføring av undersøkelsen. En undersøkelse skal gjennomføres snarest og senest innen tre måneder, og i særlige tilfeller kan fristen utvides til seks måneder (Barnevernloven § 6-9).

Barneverntjenesten har derfor som oppgave i undersøkelsen å skaffe et tilstrekkelig godt kunnskapsgrunnlag for å fatte en beslutning om henleggelse eller iverksetting av tiltak, så fort som mulig. For å få dette gjennomført, kan barneverntjenesten benytte seg av ulike utredningstiltak. Kvello (2010) og Nygren (1997) nevner for eksempel samtaler med foreldre, hjemmebesøk med observasjon av barnet og familien, samt vurderingen av samspillet mellom barnet og foreldrene. Det kan også vurderes nødvendig å innhente opplysninger fra relevante instanser for å få saken godt nok opplyst, jfr. Forvaltningsloven § 17. Opplysningene skal *så langt som mulig* innhentes i samarbeid med den saken gjelder eller slik at vedkommende har kjennskap til innhenting (Barnevernloven § 6-4,1.ledd). Det vil si at barneverntjenesten kan innhente opplysninger, på tross av private parters fraværende samtykke, dersom barneverntjenesten vurderer at opplysningene er nødvendige for å opplyse saken. Dette viser, ifølge mitt syn, til barneverntjenestens *rett* til å gjennomføre en undersøkelse. Et annet viktig utredningstiltak i undersøkelsene er samtaler med barnet. Et argument for dette er at barnet kan ha synspunkter, meninger og informasjon som kan være betydningsfulle for barneverntjenestens konklusjon (Øvreeide 2009). Oppedal (2007) hevder at barns medvirkning fører til bedre undersøkelser og gode vurderinger tidlig i et saksforløp.

2.2 Barnevernlovens prinsipper

I barnevernloven er det nedfelt noen prinsipper som påvirker barnevernarbeiderens arbeid. Norsk offentlig utredning, *Bedre beskyttelse av barns utvikling. Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet* (2012:5), slår fast at det synes å være enighet om at barneverntjenesten arbeider etter disse prinsippene, og Stang (2007) hevder at prinsippene uttrykker grunnleggende verdier det norske samfunnet bygger på. Prinsippene blir kort presentert her, da de senere blir nevnt i analyse- og tolkningskapitlene.

Det biologiske prinsipp har ikke en egen lovhjemmel knyttet til undersøkelser i loven, men kommer til uttrykk i forarbeidene til loven og lovens oppbygging. Ifølge Lindboe (2008) viser

dette prinsippet til et grunnsyn om at tross visse mangler i hjemmet, så er det stor egenverdi for barn å vokse opp hos sine foreldre. Og dersom barnet ikke kan bo hjemme, skal barnet fortsatt ha kontakt med foreldrene. Fra 1.1.2014 er det skjedd en lovendring i barnevernloven hvor det presiseres at barneverntjenesten har et ansvar for å legge til rette for samvær med søsken etter omsorgsovertakelse dersom hensynet til barnet taler for det (Barnevernloven § 4-16). Slik sett kan det tyde på at det biologiske prinsipp også gjør seg gjeldende for søskenkontakt.

Det mildeste inngreps prinsipp går ut på at barneverntjenesten må velge det minst inngripende tiltaket som vil være tilstrekkelig for å gi barnet en tilfredsstillende omsorgssituasjon (Stang 2007). Vurderer man for eksempel en omsorgsovertakelse etter lovens § 4-12, skal man først vurdere om situasjonen kan avhjelpes med andre tiltak etter lovens § 4-4 (Barnevernloven § 4-12, 2.ledd). Lovens § 4-3 sier at undersøkelsen ikke skal gjøres med omfattende enn formålet tilsier, noe som kan gjenspeile hvordan det mildeste inngreps prinsipp påvirker barnevernets undersøkelser.

Prinsippet om hensynet til barnets beste fremkommer i barnevernlovens § 4-1, hvor det står: «ved anvendelse av bestemmelsene i dette kapittelet skal det legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til beste for barnet. Herunder skal legges vekt på å gi barnet stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen» (Barnevernloven § 4-1). Prinsippet om barnets beste er det eneste prinsippet som også er nedfelt i barnekonvensjonen (Barnekonvensjonen artikkel 3, punkt.1), og prinsippet er grunnleggende i alt barnevernfaglig arbeid (Prop. 106 L, 2012-2013, s. 82). Ifølge Lindboe (2008) vil hensynet til barnets beste basere seg på skjønnsutøvelser innenfor lovens rammer. Det vil si at det er opp til den enkelte barneverntjenesten, noen ganger også den enkelte barnevernarbeider, å vurdere hva som vil være til det konkrete barn sitt beste. Det må alltid vurderes opp mot det enkelte barns behov og totale livssituasjon. Lindboe (2008) hevder videre at iverksetting av tiltak etter loven ikke kan begrunnes *kun* i hensynet til barnets beste, for ifølge legalitetsprinsippet må barneverntjenesten først ha avgjort om det er grunnlag for tiltak etter loven. Har barneverntjenesten vurdert at grunnlaget er tilstede, kan barnets beste og paragraf 4-1 være av betydning ved valg av tiltak eller om man ikke skal iverksette tiltak dersom det er til barnets beste.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har ved forslag til nye endringer i barnevernloven foreslått i forarbeidene at barns rett til medvirkning også skal gjelde som

prinsipp (106 L, 2012-2013, s.82-83). Dette ved at barnet har rett til å uttale seg og at barnets mening skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet. Departementet vurderer barnets beste som det overordnede prinsippet som skal baseres på følgende fire faglige prinsipper; 1) Tilknytnings- og relasjonskvalitet hvor samspill, relasjonskvalitet og tilknytningsform blir sett i sammenheng med barnets alder. Barnet skal ha mulighet til å knytte seg til andre enn de biologiske foreldrene og utvikle seg bedre. 2) Prinsipp om biologiske bånd, hvor synet på at barn generelt sett har best av å vokse opp i egen familie, og at kontakten mellom familien og barnet skal opprettholdes etter en omsorgsovertakelse. 3) Mildeste effektive inngrep, som er tilvarende «det mildeste inngreps prinsipp», men barneverntjenesten må samtidig mene at tiltaket er effektivt og slik gi barnet den hjelpen barnet er i behov for. 4) Barnets medvirkning blir foreslått som det fjerde prinsippet. Dette kan synes å være et resultat av dokumentasjonen fra blant annet Helsetilsynet (Helsetilsynets rapport 2012) og Riksrevisjonens (Riksrevisjonens rapport 2011-2012) hvor det ble påpekt at barn i kontakt med barneverntjenesten ikke medvirker i den grad som er bestemt i loven. Departementet understreker i proposisjonen at barn og unge skal medvirke i alle prosesser som gjelder barnet, og målet med prinsippet er å styrke barnets posisjon i barnevernssakene, gi bedre rettssikkerhet og øke kvaliteten i barneverntjenestenes arbeid (Prop 106 L, 2012-2013). Proposisjonen ble vedtatt av Stortinget i juni 2013 (www.stortinget.no) og deler av lovendringene ble iverksatt 1.1.2014 etter Kongens godkjenning (www.regjeringen.no).

2.3 Perspektiver på barn og barndom

Økt fokus på barns deltakelse har sammenheng med et nytt syn på barn og barndom, hvor det har skjedd en utvikling fra et syn på barnet som et sårbart objekt til et syn på barnet som et handlende subjekt (Backe-Hansen 2004). Endringen i synet på barn beskrives som et paradigmeskifte i sosiologi, lovgivning og i internasjonal og norsk forskningslitteratur (Slettebø & Seim 2007) og tidfestes til 1990-tallet. Endringen blir ofte omtalt som «den nye barndommen» (Angel 2010) eller «den nye barndomssosiologien» (Christiansen 2012).

Den gamle forskningen er blitt kritisert til å overvurdere barns sårbarhet og undervurdere barnets evner (Follesø 2006) og i litteratur refereres det ofte til James og Prout (1997) sin bok *Constructing and reconstructing childhood* som gir sterk kritikk av tradisjonell utviklingspsykologi som ser på barndommen og dens ulike utviklingsfaser som noe universelt som gjelder alle barn (Omre & Schjelderup 2009, s.35). James og Prout formulerte det nye

barneperspektivet som oppdagelsen av barn som aktører, som skapere av og at de blir skapt av sine omgivelser. Ved det nye barneperspektivet blir barn sett på som unike (James & Prout etter Omre & Schjelderup 2009). Dette kan knyttes til det sosialkulturelle perspektivet hvor barnet blir sett på som et fortolkende individ (Hundeide 2003). Det sosialkulturelle perspektivet legger vekt på at barnet kommer inn i en allerede utformet sosial verden som historisk og kulturelt har eksistert før barnet, og som vil eksistere videre etter barnet. Barnet påvirker sin og andres historie som et sosialt individ (ibid).

Ifølge Vis (2004) gir endringen i synet på barn uttrykk i den interesse vi i de senere årene har hatt for barns individuelle rettigheter. Vis (ibid) hevder at barnekonvensjonen er et uttrykk for dette. Ved nyere forskning er det mer fokus på barnets egen kompetanse, kunnskaper, livserfaringer, og nødvendigheten av å synliggjøre disse blir nå vektlagt (Follesø 2006; Omre og Schjelderup 2009). Nå oppfattes ikke barndommen lengre kun som en overgang til voksenlivet, men som en periode i livet med verdi i seg selv (Follesø 2006; Seim og Slettebø 2007). Et endret syn på barn og barndom handler ifølge Strandbu (2011) like mye om endrede voksenroller i møtet med barna. De nye forståelsene om barn og barndom har ført til en interesse for barnet som subjekt og deltaker, en endring som har medført at barneverntjenesten blir møtt med en forventning om at barn skal involveres og delta i de beslutningene barneverntjenesten fatter (Omre & Schjelderup 2009). Ved at den nye barndomssosiologien påvirker både jus og forskning, blir barnevernsarbeiderne pålagt større ansvar for å inkludere barna i beslutningene som blir tatt i barnas liv, altså de beslutninger som blir tatt i beslutningsprosessen i undersøkelsesfasen. Ved at barneverntjenesten inntar et subjektsyn, blir barnet betraktet som en sosial deltaker og som en meningsskapende aktør i sitt eget liv. En subjektgjøring av barnet vil ifølge Andenæs (2000) være det viktigste barnevernet gjør for å få barnet tydeligere frem i saksbehandlingen og ved vurdering av eventuelle tiltak i undersøkelsene. Barnet blir dermed ikke sett på som en passiv mottaker som kun blir påvirket av omgivelsene rundt, men som et subjekt med egne tanker og vilje (Nygren 1997).

Barnekonvensjonens artikkel 3, punkt 2, sier at man skal sikre barnet den beskyttelse og omsorg som er nødvendig for barnets trivsel, mens barnekonvensjonens artikkel 12 viser til barnets rett til å gi uttrykk for sin mening og mulighet for å delta. Når vårt syn på barndom både fremhever beskyttelse av barn og deres rett til deltakelse, kan det oppstå en ambivalens i forståelsen av barndommen (Strandbu 2007). Et spørsmål som kan være verdt å spørre i denne sammenheng, er hvordan synet på barn og barndom kan påvirke barnevernarbeiderens ivaretagelse og tilrettelegging av barns deltakelse.

2.4 Barnets medvirkning

2.4.1 Brukermedvirkning

Barns medvirkning kan knyttes til begrepet «brukermedvirkning» som handler om den person som mottar tjenester fra et offentlig tjenestetilbud, *brukeren*, og at han eller hun skal kunne *medvirke* i beslutningsprosessen. Å medvirke betyr at brukeren *deltar* og at deltakelsen skal ha en virkning, det vil si at brukeren får *innflytelse* (Seim & Slettebø 2007, s.15).

Brukermedvirkning omtales både som *individuell* medvirkning, hvor formålet er at en enkelt person har innflytelse, og som *kollektiv* medvirkning, hvor formålet er kollektivt å forandre et tjenestetilbud (Seim & Slettebø 2007). I denne undersøkelsen har jeg valgt å konsentrere meg om individuell brukermedvirkning da fokus er barns medvirkning i barnevernets undersøkelser.

Brukermedvirkning har de siste to tiårene hatt økt fokus i Norge, i offentlige dokumenter og i faglige diskusjoner. Myndighetene kan gjennom offentlige dokumenter og føringer sette premisser for det metodisk faglige innholdet i barneverntjenesten. Politiske føringer har gått i retning av et mer åpent forhold mellom brukerne og de offentlige tjenestene (Seim & Slettebø 2007). Det faglige fokuset er også påvirket av forståelses- og handlingsmodeller som blant annet interaksjonistiske teorier og maktutjevning (Humerfelt 2005), og rett til deltakelse og selvbestemmelse er sentrale elementer i yrkesetikken (FO Yrkesetisk grunnlagsdokument 2002). Ifølge Skivenes (2005) skal brukermedvirkning føre til bedre informasjonsgrunnlag hos forvaltningen, bedre treffsikkerhet på tiltakene og mer legitime beslutninger. Dette bekreftes av Slettebø og Seim (2007) som viser til at brukermedvirkning øker treffsikkerheten i barnevernet. For brukeren kan brukermedvirkning føre til økt læring og forståelse, ivaretagelse av brukerens selvrespekt og integritet, samt styrket autonomi (Skivenes 2005).

2.4.2 Barnets rett til å medvirke

Ifølge Seim og Slettebø (2007) skal barn og unge være hovedpersonene i barnevernet. Barna må betraktes som selvstendige brukere av barneverntjenestene, og barnas interesser skal stå i fokus. Loven setter barnet i sentrum, og ifølge Oppedal (2007) stiller loven klare krav om barns rett til medvirkning og barneverntjenestens hensyn til å involvere barna. Dette samsvarer med en målsetting i Norsk offentlig utredning, *Barnevernet i Norge*.

Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer (NOU 2000:12), hvor det hevdes at barneverntjenesten skal ha en barnesentrert tilnærming.

Barns rett til medvirkning har vært et prinsipp i norsk barnepolitikk i lang tid (Norsk Senter for Menneskerettigheter [SMR], 2004). Prinsippet kommer fram for eksempel i barneloven §§ 30-33, barnevernloven § 6-3, opplæringsloven §§ 9a-5 og 9a-6, med flere, og barnets rett til deltakelse skal sikre barnet respekt og integritet (Ot. prp. nr. 29 (2002-2003)).

Strandbu og Vis (2008) hevder at det er blitt lagt mer og mer vekt på at barn skal få mulighet til å være deltakere i beslutninger vedrørende dem selv. FNs barnekonvensjon fra 1989 har som mål at barnets spesielle behov og interesser skal vernes, og hovedbudskapet i konvensjonen er at man skal se på barn som selvstendige individer med egne rettigheter (Lindboe 2008). FNs barnekonvensjon ble inkorporert i norsk lovgivning i 2003 av et enstemmig Storting. Samtidig vedtok Stortinget at konvensjonen skulle gå foran annen lovgivning, det vil si at det er konvensjonens bestemmelser som skal følges, ikke den eventuelle avvikende løsningen (SMR 2004). Norge har derfor en plikt til å følge bestemmelsene i konvensjonen. Dette kan tolkes som en virkning *av* og virkning *til* det økte fokuset på brukermedvirkning de siste to tiårene. Barnekonvensjonen av 20. november 1989 ble ratifisert av Norge i 1991, men bindende ved inkorporering i 2003. I denne perioden har synet på barns medvirkning vært gradvis økende – noe som har utløst plikter til barnevernsarbeideren (Bunkholdt & Sandbæk 2011).

Barnets rett til å bli hørt fremgår av artikkel 12 i barnekonvensjonen:

«Partene skal garantere at et barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunktene i alle forhold som vedrører barnet, og tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet. For dette formål skal barnet særlig gis anledning til å bli hørt i enhver rettslig og administrativ saksbehandling som angår barnet, enten direkte eller gjennom en representant eller et egnet organ, på en måte som er i samsvar med saksbehandlingsreglene i nasjonal rett» (Barnekonvensjonen, artikkel 12).

Barnekonvensjonen gir derfor barnet rett til medbestemmelse og innflytelse. Når barneverntjenesten skal følge konvensjonen, må barneverntjenesten sørge for at barnet gis anledning til å bli hørt i undersøkelsen da den angår barnet. Barnets syn skal ikke bare innhentes, synspunktene skal også tillegges behørig vekt i samsvar med barnets alder og modenhet.

Barnevernloven § 6-3 viser til barnets rett til å bli hørt. Paragrafen ble endret i 2003, samtidig med inkorporeringen av barnekonvensjonen. Grensen for barnets rett til deltakelse ble da

senket fra tolv til syv år (Oppedal 2007). Ifølge Barnevernloven § 6-3, 1.ledd skal barn som er fylt syv år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, gis informasjon. De skal videre ha mulighet til å uttale seg før det blir tatt avgjørelser i hans eller hennes sak.

Barnets mening og synspunkter skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet.

I barnekonvensjonen og barnevernloven er det en oppfordring om at det aktiv skal legges til rette for at barnet får mulighet til å uttale seg. Barnevernsarbeideren må derfor ta seg tid til å samtale med barnet, og ha kunnskap om hvordan man kommuniserer med barn. For at barnet skal ha mulighet til å uttale seg, at barnets meninger skal bli hørt og tillagt vekt, må barnet også få informasjon om hva saken gjelder. Informasjonen er viktig for at barnet skal få reell innflytelse (SMR 2004).

Barnevernloven § 6-3,2.ledd sier at et barn ikke regnes som part før det har fylt femten år og forstår hva saken gjelder. Fylkesnemnda kan innvilge et barn under femten år partsrettigheter i særskilte tilfeller, ellers skal barnet alltid regnes som part i tiltak for barn med atferdsvansker eller barn som kan være utsatt for menneskehandel. Å være part betyr at man har retten til forhåndsvarsel, dokumentinnsyn under beslutningsprosessen, uttalerett før vedtak og krav på begrunnelse og underretning om vedtak som blir fattet. Part har også klageadgang på de vedtakene som blir gjort av barneverntjenesten (Lindboe 2008). Foreldre blir som regel regnet som part i saken fram til barnet fyller 18 år, og de skal komme med synspunkter og informasjon i undersøkelsen. Backe-Hansen (2004) hevder at barn derfor har begrenset beslutningsmyndighet før de fyller 18 år, da foreldrene har ansvaret for mye av barnets rett (Backe-Hansen 2004).

Både barnekonvensjonen og barnevernloven (lovgivningen) tar for seg tre forhold som sammen skal sikre barnets rett til medvirkning. For det første har barnet rett til informasjon om sin sak, slik at han eller hun kan gjøre seg opp en mening om sin situasjon. Videre at barnet skal ha rett til å uttale seg om sin sak, altså uttrykke meninger og synspunkter, det vil si at barnet «blir hørt». Det er viktig å påpeke at barnet har en *rett* til å uttale seg, men ingen *plikt* dersom det ikke ønsker å gi uttrykk for sine synspunkter. For det tredje skal barnets synspunkter tillegges vekt, slik at barnet dermed har medbestemmelsesmulighet og innflytelse på de beslutninger tatt i undersøkelsen (Stang 2007; Thrana 2008; Willumsen 2005). I barnevernet er det ikke alltid mulig at barn kan ta beslutninger og ha styringsrett, dette kan for eksempel gjelde at barnet ikke kan motsette seg en undersøkelse eller i mange tilfeller ikke kan konkludere undersøkelsen. Det er derfor snakk om mulighet for innflytelse og

medbestemmelse på definerte områder (Strandbu 2007). En utfordring for barneverntjenesten ligger i *hvordan* den i praksis kan få gjennomført tilrettelegging for barnets medvirkning i undersøkelsen og sørge for at barnet får innflytelse.

For at barn og unge i barnevernet får mulighet til god informasjon og medvirkning under hele sakens forløp, har Departementet i sin proposisjon (106 L, 2012-2013) foreslått endringer i barnevernlovens § 4-1 med tilføyning av et annet ledd. Lovendringen er vedtatt av Stortinget og godkjent av Kongen, og får ikrafttredelse fra 1. juni 2014 (www.regjeringen.no).

Barnevernloven § 4-1, 2.ledd skal lyde:

«Barnet skal gis mulighet til medvirkning og det skal tilrettelegges for samtaler med barnet. Barn som barnevernet har overtatt omsorgen for kan gis anledning til å ha med seg en person barnet har særlig tillit til. Departementet kan gi nærmere forskrifter om medvirkning og om tillitspersonens oppgaver og funksjon» (Prop 106 L, 2012-2013, s. 216).

Barnets rett til medvirkning skal gjelde i alle forhold som vedrører barnet, og det er av vesentlig betydning at barnets perspektiv og meninger inkluderes i vurderinger av hva som er barnets beste. Videre påpeker departementet at det må tydeliggjøres at barnet ikke har noen plikt til å uttale seg (Proposisjon 106 L (2012-2013), kapittel 31).

2.4.3 Avklaring av begrepet medvirkning

I faglitteraturen brukes ulike begreper om barns medvirkning i saker som omhandler dem.

Deltakelse er et ofte benyttet begrep (Omre og Schjelderup 2009; Stang 2007; Strandbu 2011; Ulvik 2009), og likeså blir begrepet *medvirkning* benyttet (Sandberg 2012; Thrana 2008).

Begge begrepene benyttes med henvisning til barnekonvensjonen. Empowerment blir omtalt som et beslektet begrep, som ofte blir oversatt til myndiggjøring (Humerfelt 2005).

Empowerment og brukermedvirkning blir ofte satt i sammenheng, men forskjellen ligger i at empowermentbegrepet ofte blir knyttet til frigjøring og kampen om å kunne ta del i felles rettigheter og plikter (Thrana 2008). Empowermentbegrepet blir ikke brukt i særlig grad i forbindelse med barns rett til medvirkning, dette blant annet med begrunnelse i at barn er umyndige og avhengige av at voksne ivaretar deres rettigheter (ibid).

Strandbu (2007; 2011), som bruker begrepet deltakelse skriver at det er viktig å klargjøre hva som legges i begrepet når man skal snakke om, diskutere og drøfte temaet. Å diskutere hva som da begrepet kan forstås på forskjellige måter knyttet til ulik arena og virksomhet.

Misforståelser kan lett oppstå om man betrakter at begrepet innebærer medbestemmelse eller selvbestemmelse. Videre er det viktig med en avklaring for å kunne sikre barnets rettigheter på en god måte, samt at det vil gi en klarhet i den forskningen som produseres (ibid). Dette støttes av Ulvik (2009) som sier at konvensjonen kan forstås som et ambivalent dokument, og at konvensjonsteksten alene ikke gir en klar definisjon av hva deltakelse er. Hun viser til at «synspunkter» er ikke presisert, heller ikke hva det vil si «å bli hørt». Konvensjonsteksten gir derfor ingen beskrivelser av hva barnets deltakelse innebærer i praksis. Ifølge Opedal (etter Strandbu 2007) påvirker begreper tenkning og handling, og ved å presisere dem, vil man tydeligere se de handlingene man utfører.

Hva vil så begrepet «medvirkning» innebære? Ifølge Seim og Slettebø (2007) er brukermedvirkning et samlebegrep som kan vise til svært ulik praksis i velferdstjenestene. Noen kan hevde at brukeren får medvirke dersom han eller hun blir informert eller får si sin mening, andre vil derimot hevde at brukeren ikke får medvirke før brukeren bestemmer selv. I faglitteraturen og i offentlige dokumenter er det skrevet om ulike grader av medvirkning. Ulike grader av medvirkning er tilnærminger til hvordan barnet kan delta.

I Norsk offentlig utredning om barnevernet i Norge (NOU 2000:12), ble det vist til fem ulike grader av medvirkning; informasjon, bruk av talsperson, talerett, forhandlingsrett og beslutningsrett. Hvor det laveste nivået er at personen får informasjon til at personen ved det øverste nivået for brukermedvirkning har beslutningsrett. Alle nivåene oppfattes som grader av medvirkning, selv om det hverken innebærer at brukeren selv deltar eller har mulighet for innflytelse (Seim & Slettebø 2007). I stortingsmelding nr. 39 (2001-2002), *Oppvekst- og levekår for barn og ungdom i Norge*, skilles det mellom fire nivåer for deltakelse og medvirkning. Det laveste nivået er *passiv medvirkning* hvor barnet kun blir brukt som informant for andres beslutningstaking. Det neste nivået er *medvirkning gjennom dialog*, hvor barnet deltar med synspunkter og dialog med beslutningstakeren. Etter dette kommer *aktiv medvirkning* hvor barnet deltar i beslutningsprosessen og bidrar med forslag og løsninger. Det høyeste nivået for medvirkning er *medvirkning gjennom selvbestemmelse på definerte områder* hvor barnet selv er beslutningstaker. I litteraturen er det også skrevet om ulike grader av medvirkning, hvor gradene viser til brukerens grad av kontroll i relasjonen med det offentlige tjenestetilbudet, fra lite kontroll hos brukeren når han eller hun kun mottar informasjon, til full brukerstyring (Humerfelt 2005). Hvordan man forstår medvirkning og hva det innebærer, vil således ha konsekvenser for hvordan medvirkningen tar form og i hvilken grad barnet får medvirke i undersøkelsene. Ifølge Hanssen m.fl. (2005) har

undersøkelser vist at brukere kan oppleve at de har fått utøvd medbestemmelse ved at de for eksempel er blitt møtt imøtekommende av det offentlige, at de har positive erfaringer med tjenesten, og at de opplever at deres interesser er blitt ivaretatt. Flere vil argumentere mot at disse brukerne egentlig har fått utøve medbestemmelse, da deltakelsen må gis innflytelse dersom det skal kalles for medvirkning (Omre & Schjelderup 2009; Slettebø & Seim 2007). Et spørsmål en kan stille seg i sammenheng med de ulike gradene av brukermedvirkning, er i hvor stor grad barnet i en barnevernssak får medvirke i sin undersøkelse. Hvor mye medbestemmelse, selvbestemmelse og brukerstyring er det mulighet for?

Praksis viser at brukermedvirkning er et komplekst område og ikke alltid lett å leve opp til for de som skal forvalte denne rettigheten. Det kan oppstå konflikter mellom ulike gode hensyn, for eksempel vurdering av barnets medvirkning mot barnets behov for beskyttelse (Hanssen m.fl. 2005). Ulvik (2009) diskuterer i sin artikkel «*barns rett til deltakelse- teoretiske og praktiske utfordringer i profesjonelle hjelperes samarbeid med barn*» hvordan ulike deltakelsesbegreper kan ha betydning for barnevernfaglig praksis. Hun setter deltakelsesbegrepet i to diskurser, den ene er den *juridiske diskursen* der rettighetene til barna fokuseres. Den andre diskursen benevner Ulvik som en *sosiokulturell utviklingspsykologisk diskurs*. En med forankring i jusen, den andre med forankring i teorien. Innenfor en sosiokulturell teoritradisjon er det et premiss at barn former sine meninger og syn gjennom interaksjon med andre mennesker gjennom felles meningsskapning. Disse diskursene står ikke i motsetning til hverandre, men er delvis overlappende. Ulvik (2009) hevder at dersom man setter som grunnlag at subjektiv meningskapning er av sosial karakter, kan dette utvikle de profesjonelle praksisene for arbeidet i barneverntjenesten. Da kan barnevernarbeideren, ifølge henne, utforske barnets meningskonstruksjon og tilby barnet flere redskaper til forståelse i sin egen situasjon. Målsettingene om forandringer i barnets liv kan da heller få forrang fremfor å gjennomføre deltakelse for å oppnå «korrekt saksbehandling» etter loven. Dette kan knyttes til Skjervheim (etter Strandbu 2007:56) som definerer deltakelse som en meningssøkende kommunikativ prosess hvor siktemålet er gjensidig forståelse av hverandres perspektiv. Deltakelse forutsetter dermed et møte hvor begge parter gis status som deltakere.

I høringsnotat vedrørende endringer til barnevernloven (Høringsnotat 2012) påpeker Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet at det er ingen klare definisjoner av begrepene «medvirkning», «medbestemmelse» og «deltakelse», noe som kan føre til feiltolkninger. Etter departementets oppfatning bør det benyttes et begrep som ivaretar barnets rettigheter uten at barnet pålegges noen plikter. Departementet hevder at begrepet «medbestemmelse» lett kan

stille for store krav til barnet og kan føre til feiltolkning ved at barnet kan tro at det kan og skal bestemme mer enn hva som er faglig forsvarlig. Videre at begrepet «deltakelse» kan mistolkes til at det ikke blir stilt krav til at barnet aktivt skal få gi uttrykk for sine synpunkter. I høringsnotatet konkluderer departementet med at begrepet «medvirkning» er det mest dekkende begrepet for barnets reelle innflytelse i kontakt med barnevernet. Det ble begrunnet med at benyttelse av begrepet vil tydeliggjøre barnets rett til å få informasjon, rett til å bli hørt og mulighet til å uttale seg i trygge omgivelser og på måter som gir barnet en følelse av å bli lyttet til og tatt hensyn til (ibid). I høringsuttalelser til høringsnotatet var det bred støtte om at barns medvirkning må styrkes, men ikke alle var like enige i begrepsbruken (Proposisjon 106 L, 2012-2013). Barnevernproffene kommenterte i sin høringsuttalelse at begrepet «medvirkning» er utydelig, og er allerede brukt i flere år uten at utfordringene er blitt løst. Barnevernproffene mente at heller ikke «medbestemmelse» eller «deltakelse» er et godt alternativ, men det er behov for helt konkrete beskrivelser av rettighetene. Redd barna kommenterte at begrepet «medvirkning» gir rom for ulike fortolkninger og at det ikke er en klar forståelse av hva det innebærer. Redd barna mente at begrepsparet «deltakelse og innflytelse» er mer dekkende enn begrepet «medvirkning». Høgskolen i Oslo og Akershus kommenterte i sin høringsuttalelse at begrepet «medvirkning» kan ha en snevrere betydning enn begrepet «deltakelse» som eventuelt kan suppleres med begrepet «innflytelse» (Prop. 106 L, 2012-2013, s.133-136).

Departementet har valgt å opprettholde forslaget om å bruke begrepet «medvirkning». Dette med samme begrunnelse som i høringsnotatet, samt at begrepet ble vurdert som en dekkende beskrivelse og lovteknisk god løsning. Departementet viste til Psykologforeningens høringsuttalelse hvor det ble kommentert at begrepet «medvirkning» dekker at barnet bidrar til helheten med informasjon og at dette påvirker beslutningen (Prop. 106 L, 2012-2013, s. 141).

I denne masteroppgaven fokuserer jeg på begrepet «medvirkning» da begrepet blir brukt i lovtekst fremover. Med «medvirkning» i denne oppgaven, mener jeg hva barnekonvensjonen og barnevernloven har hatt til formål skal gjennomføres; for det første at barnet har rett til informasjon, for det andre at barnet skal ha mulighet til å uttale seg og til slutt at barnets meninger skal tillegges vekt, at barnet skal få mulighet til å delta i beslutningen, eller medbestemmelse. Ved en slik forståelse rommer begrepet medvirkning både begrepet deltakelse og begrepet medbestemmelse. Med medvirkning fokuserer jeg ikke bare på den

juridiske rettigheten barnet har, men og betydningen av deltakelsen og interaksjonen med barnet.

2.5 Møtet med barna

For at barn skal kunne medvirke og delta i undersøkelsen vedrørende dem selv, er det en forutsetning at noen lar dem delta og at de samhandler *med* noen (Strandbu 2011). Jeg tenker det er vanskelig å unngå å belyse møtet med barna når barns medvirkning undersøkes. Med *møtet med barna* vises det til møtet mellom barnet og barnevernsarbeideren.

I barnekonvensjonen artikkel 12 er det ikke oppgitt hvem som skal snakke med barnet. I barnevernloven er det heller ikke uttrykt eksplisitt hvem som skal samtale med barnet, bortsett fra at dette skal gjøres (Barnevernloven § 6-3). Da barneverntjenesten må påse at saken nødvendig opplyst før undersøkelsen konkluderes (Forvaltningsloven § 17) og det er barneverntjenesten som fatter eventuelle vedtak, er det naturlig å tenke at barnevernsarbeideren, evt. engasjert sakkyndig, som prater med barnet (Barnevernloven §4-3,4.ledd). Ifølge lovens § 4-3, 4.ledd kan barneverntjenesten og den sakkyndige som er engasjert kreve å samtale med barnet i enerom, det vil si uten at foreldre eller andre parter er tilstede. I forarbeidene til loven ble dette begrunnet med at det er lettere for barn å fortelle sin historie dersom foreldrene ikke er tilstede. Samtidig ble det påpekt at barneverntjenesten må vurdere hvilken virkning det har på barnet om foreldrene motsetter seg samtalen, samt om barnet selv ønsker å slippe (Ot.prp.nr.44, 1991-1992, s.29).

Kvello (2010) hevder at barneverntjenesten møter mange av de mest utsatte barna i vårt samfunn da de ofte er utsatt for ulike former for risiko og har erfaringer som kan prege livet deres for alltid. Barna som får hjelp av barnevernet har ofte en livssituasjon som er preget av mange sammensatte problemer. Det er stor sannsynlighet for at foreldre har lav utdanning, lav inntekt, kanskje arbeidsløse, barna bor i dårlig bostandard, det er hyppige flyttinger og at barna har dårligere psykisk og fysisk helse (NOU 2012:5). Barna har og, i større grad enn andre barn, foreldre som har rusmiddelavhengighet, psykisk utviklingshemning, psykisk sykdom eller foreldre som utøver vold, overgrep og/eller vanskjøtsel (Kvello 2010). Ved gjennomgang av statistikk i statistikkbank ved Statistisk Sentralbyrå, kan man se at de fleste tiltak iverksatt i 2012, totalt 19 497 nye tilfeller av barn med barneverntiltak, er begrunnet med foreldrenes manglende omsorgsevne, deres psykiske lidelser, rusmisbruk og vold i hjemmet, 5410 tilfeller. Forhold i hjemmet, særlige behov, er den mest benyttete grunnen med

7504 tilfeller, og barnets atferdsvansker er begrunnelse for tiltak i 1322 av sakene (Statistisk sentralbyrå [ssb]).

Hærem og Aadnesen (2008) hevder at forestillingene om hva et barn trenger er sterkt påvirket av psykologisk teori. Videre hevder de at forestillingene legger føringer for synet om at en god og trygg barndom er det viktigste for barnets utvikling, og dersom det går galt med barnet, er det foreldrene som har skylden. Forskning viser blant annet at barna barneverntjenesten møter har større utfordringer enn andre barn med å mestre krav i skole og i utdanning og at mange sliter med psykiske og fysiske helseproblemer (Prop. 106 L, 2012-2013, s.30-33). Barna som er utsatt for ulike former omsorgssvikt har en forhøyet risiko for å utvikle emosjonelle, kognitive og sosiale problemer, atferdsvansker og ulike psykiske lidelser. Slik sett kan barn som kommer i kontakt med barneverntjenesten bli betraktet som sårbare barn (Melinder 2010). Aschjem m.fl. (2010) har i sitt arbeid med barn som har opplevd vold i familien sett noen trekk som går igjen; barna lever med redsel og utrygghet, de har sterke fortellinger om sterke følelser, de lever med hemmeligheter og taushet i familien, opplever ensomhet og benytter mestringsstrategier for å overleve i volden. Det kan være verdt å huske at barn er individer og vil kunne oppleve omsorgssvikt ulikt. Opplevelsen av belastning vil derfor kunne oppleves forskjellig, og det går bra med noen barn (og voksne) som har (har hatt) kontakt med barneverntjenesten (Prop. 106 L, 2012-2013, s. 32). For at beskyttelsesfaktorer i de utsatte barnas omsorgssituasjon skal styrkes og risikofaktorene reduseres har barneverntjenesten en viktig oppgave i å kartlegge og undersøke barns generelle- og spesielle behov, samt foreldrenes ivaretagelse av disse (Kvelling 2010). Det er i undersøkelsesfasen barnets omsorgssituasjon blir kartlagt, og beslutninger om barnets framtidige hverdag og livssituasjon blir tatt. Barneverntjenestens konklusjon på undersøkelsen vil ha stor betydning for de barna barneverntjenesten er i kontakt med.

For barnevernarbeiderens møte med barna er det de senere årene utviklet ulike metoder i samtaleteknikk og tips og råd for hvordan samtalene skal og kan gjennomføres (Gamst 2011; Strandbu & Vis 2008; Øvreeide 2009). Det er også utarbeidet modeller som for eksempel familieråd for å kunne styrke barns involvering og medvirkning (Horverak 2006; Omre & Schjelderup 2009; Strandbu 2007). Videre finnes det også en rekke idealer som sier noe om god kommunikasjon med barna, blant annet at barnet skal oppleve en trygg samtalesituasjon, barnevernsarbeideren skal være sensitiv og anerkjennende, og barnet skal bli bekreftet (Gamst 2011; Ruud 2011; Røkenes og Hansen 2002; Stang 2007; Strandbu 2011). De ulike samtalemetodikkene og modellene blir ikke i særlig grad redegjort for mer i denne

besvarelsen, men de blir i fagmiljøet anerkjent som viktig kunnskap og gode redskaper for barnevernsarbeideren i møtet med barna.

2.5.1 Ulike samtaleformål

I barneverntjenesten vil det være ulike formål med samtalen med barna ut fra hvor i barnevernprosessen saken er, undersøkelse eller tiltak, og ifølge Øvreeide (2009) er det viktig at barnevernsarbeideren er bevisst hensikten med, og planlegger samtalen, før han eller hun møter barnet. Øvreeide (ibid) skiller mellom to hovedformål med samtalen, med hver sine undergrupper; den informasjonsgivende og bearbeidende samtalen og den undersøkende samtalen.

Den informasjonsgivende samtalen kan ha til formål å være person- og rollepresenterende; det vil si at formålet er at barnet skal bli presentert for personer som kan ha en viktig rolle i avgjørelsene som skal bli tatt. De kan også være strukturerende og beslutningspresenterende samtaler hvor formålet er at barnet kan få informasjon om for eksempel hvilke beslutninger som er tatt og hvilke endringer som vil skje. Dette for å unngå at barnet misforstår og danner sine egne oppfatninger av hva som er besluttet, hvem som har tatt avgjørelsene og hva som skjer videre (Øvreeide 2009).

Den informasjonsgivende og bearbeidende samtalen kan omhandle bearbeiding av tidligere hendelser og hjelp til regulering av uhensiktsmessig atferd, men og kan ha som formål å hjelpe barnet med å løse et konkret problem (Vis 2004; Øvreeide 2009). Det kan være støttende samtaler hvor hensikten er å gi barnet medopplevelse og trygghet i en vanskelig situasjon, eller det kan være bearbeidende samtaler hvor man utover å bekrefte og gyldiggjøre barnets opplevelser også prøver å utvide og påvirke barnets forståelse (Øvreeide 2009). Disse samtalen, som Gamst (2011) kaller for oppfølgende støttesamtaler, skjer gjerne i en samtalerække (ibid).

Formålet med den undersøkende samtalen er å få dekket barnevernarbeiderens behov for å få informasjon som kan danne grunnlag for vurderinger før en beslutning tas (Gamst 2011; Øvreeide 2009). Barnevernsarbeideren kan få ny informasjon som kan være avgjørende for omsorgssituasjonen til barnet videre, og samtalen vil derfor kunne få et avdekkende resultat (Øvreeide 2009). De avdekkende samtalen blir gjennomført for å avdekke forhold ved barnets omsorgssituasjon, da det kan være vanskelig å få forhold som for eksempel vold og

seksuelle overgrep dokumentert på en annen måte. Barnets egne forklaringer av konkrete hendelser kan være den eneste måten å få vite om barnets situasjon. Øvreeide (ibid) påpeker at «minst skade»-aktsomhet og respektfull gjennomføring er formål som alltid bør være gjeldende i sakene.

Den undersøkende samtalen har ifølge Vis (2007) mange likhetstrekk med dommeravhør av barn ved å få barnets beskrivelser av konkrete hendelser. Dette er politiets måte å gjennomføre avhør av barn på. Barnehusene som er opprettet i Norge de siste årene, er for barn hvor det er mistanke om at de er blitt utsatt for vold og seksuelle overgrep, og det er ofte der dommeravhør av barn blir gjennomført (Sandberg 2012). Det er viktig å merke seg at dommeravhør blir gjennomført når det er igangsatt en etterforskning hos politiet på bakgrunn av for eksempel anmeldelse fra barneverntjenesten. De som skal være med på avhøret av barnet, politi, dommer og andre kommer til barnehuset, samt lege og andre som skal undersøke barnet. Dette for at barnet skal slippe å komme til ulike steder og flere ganger måtte forklare seg om hva som har skjedd, da det kan oppleves som en belastning for barnet (Sandberg 2012). Samtidig bør det nevnes at dommeravhør er et rettslig møte hvor dommeren administrerer møtet. Det er derfor opp til dommeren å avgjøre om barneverntjenesten skal være til stede eller ikke.

Det som går igjen i teori om samtaler med barn, er at samtalen må tilrettelegges ut fra hvert enkelt barns forutsetninger og behov. Barns modenhet, sårbarhet og forutsetninger for medvirkning problematiseres, da barnet ikke skal oppleve flere belastninger ved gjennomføring av samtaler. Når barnevernsarbeideren skal snakke med barn, og tilrettelegge for medvirkning, er det ifølge Vis (2004) avgjørende å definere formålet med samtalen og velge samtalemetodikk som passer til formålet. Videre er det viktig å ha kunnskap om metodikkens begrensninger og muligheter (ibid). Samtidig må det gjøres en avklaring om foreldrene skal være tilstede i samtalen eller om barnet skal prates med alene. Sandberg (2012) stiller spørsmål ved om barn har mulighet til å uttale seg fritt dersom foreldrene er tilstede i samtalen, og mener det bør utarbeides samtalerammer som gjør at barnet kan føles seg trygg uten at foreldrene er tilstede. Med fokus på at det er viktig at barnevernsarbeiderens forbereder samtalen med barnet, vil det være verdt å nevne at barnevernsarbeideren i noen tilfeller ikke har mulighet til å forberede seg og ha et klart formål med samtalen i forkant. Dette kan for eksempel være i akutte situasjoner, som også kan oppstå i en undersøkelsesfase (Gamst 2011).

2.6 Barnets perspektiv og barneperspektivet

Ved å se barnet som et meningsskapende og medvirkende subjekt, samt at samtaler skal tilrettelegges for at barnet får mulighet til å uttrykke sine erfaringer, opplevelser og synspunkter, gir dette grunnlag for å kunne se saken fra barnets perspektiv. En utfordring for barnevernarbeiderens kan være å faktisk klare det. I lovforslaget for utarbeiding av barneverntjenesten av 1992, var dette allerede fremtredende. I proposisjonen står det:

«barnevern er til for barn, og barn er selv meningsberettiget om sin egen situasjon. I lovens forstand er de selvstendige individer som har krav på vern. «Å se med barns øyne» er en hovedutfordring. De kjenner best sin egen livssituasjon. Barn må være i fokus for barneverntjenestens arbeid, og de ansatte må ha løpende kontakt og dialog med barna» (Ot.prp.nr.44, 1991-1992, s.14).

I proposisjonen ble det lagt vekt på at barneverntjenesten måtte ha løpende kontakt og dialog med barna. «Å se med barns øyne» ble sett på som en hovedutfordring, og viser til barnevernansattes mulighet og evne til å se barnets eget perspektiv, barnets egen opplevelse og forståelse av sin situasjon.

Ifølge Johansson (etter Strandbu 2007) kan man ikke fullt ut forstå andre mennesker siden vi ikke kan klatre ut av vår egen kropp og inn i den andres. Det vil alltid finnes noe i den andre som vi ikke får tilgang til og «å se med barns øyne» blir derfor en utfordring.

Barnevernsarbeidere kan prøve å se barnets perspektiv, men det er ikke sikkert at de har forstått barnets perspektiv riktig ut fra sine tolkninger. Å holde barnet i fokus, men beskrive det hovedsakelig ut fra de voksnes synsvinkel, vil ifølge Stang (2007) være et voksenperspektiv på barnet. I beslutningsprosessen benytter barneverntjenesten seg av informasjon fra andre instanser, for eksempel skole, barnehage og helsestasjon, som har snakket med barnet. Barnets atferd og uttalelser blir referert til, men det er ikke sikkert barnets situasjon er slik den blir oppfattet. Barnets atferd og uttalelser blir tolket til et voksent perspektiv, som er viktig, men er ikke det samme som barnets eget perspektiv (Stang 2007; Skauge 2010).

Å ha et mer overordnet perspektiv på barn kan inngå i det som omtales som *barneperspektivet*. Det er ulike forståelser av hva et barneperspektiv innebærer. Stang (2007) viser til ulike forståelser for hvordan man kan oppfatte barneperspektivet eller innta et voksenperspektiv på barn. Det finnes ulike faglige ståsteder som kan være både kilde til og hinder for forståelse. Med et psykologisk/pedagogisk barneperspektiv ser man på barnet som

individ. Det kan gi forståelse for barns kognitive og emosjonelle utvikling, deres mestringsevne, sårbarhet og reaksjoner i vanskelige livssituasjoner. Utviklingspsykologien blir kritisert for å ha hatt liten tradisjon for å se på barnet som deltakende subjekter, mer som objekter man undersøker. Dette perspektivet kan ifølge Stang (ibid) innebære en undervurdering av barnets kompetanse. Et juridisk perspektiv er mer rettighetsorientert. Det er viktig da det sikrer barnet rettigheter, men ved å innta dette perspektivet kan man stå i fare for å overse barnets behov for bistand fra voksne for å kunne nyttiggjøre seg av rettighetene. Videre hevder Stang at man ved å innta dette perspektivet kan distansere seg fra den virkelighet barnet lever i. Realisering av rettigheter forutsetter tilrettelegging. Et sosiologisk barneperspektiv fokuserer på barnets kompetanse, evner og muligheter, men man kan da stå i fare for å overvurdere, overeksponere og overansvarliggjøre barnet for vanskelige beslutninger. Dette kan medføre at man kan overse barnets eventuelle sårbarhet og behov for beskyttelse (ibid).

I forholdet mellom voksnes syn på barnet og barnets eget synsfelt, vil vi ifølge Strandbu (2007) stå ovenfor flere utfordringer. Barnevernsarbeideren må tre inn i de hverdagslige situasjoner og fortolkningsrammer som barnets virkelighet består i. Det betyr at man må gå utover barnets egen selvforståelse og oppfatning av hvordan en situasjon eller et fenomen er, samtidig som man ikke kan klare å fullt forstå hvordan barnet forstår verden. Strandbu (ibid) hevder at barneperspektivet kan være et analytisk verktøy for å få øye på betingelser og barrierer for å realisere barns deltakelse. Perspektivets funksjon blir å tydeliggjøre hvilke utfordringer vi står overfor når barn skal innrømmes status som deltakere. Sammen med Skivenes arbeidet hun fram en tilnærming til barneperspektivet gjennom tre komponenter, hvor hver av disse vil av enkelte oppfattes som et barneperspektiv. Den første komponenten beskriver barneperspektivet på samfunns- og strukturnivå: den historiske og kulturelle forståelsen av barns posisjon og barns rettigheter slik denne er nedfelt i konvensjoner og samfunnets lover. Den andre komponenten i barneperspektivet er voksne i barnets kontekst sitt syn på hva som er til barnets beste. Den siste komponenten er barnets eget perspektiv. Dette tredelte barneperspektiv inkluderer voksnes forståelse for dette barnet, hva barnet ønsker og hva som er til barnets beste sett fra de voksne. Det inkluderer også hva barnet selv ønsker og mener (Strandbu 2007; 2011). Omre og Schjelderup (2009) hevder at dersom man i dagens barnevern kan si at man anvender et barneperspektiv, må følgende kriterier være oppfylt: for det første at barnets perspektiv funnet og tatt hensyn til. Videre må de voksne konsentrere seg om barnets situasjon og ha barnet i sitt perspektiv. For det tredje må barnets

beste interesser fokuseres og tydeliggjøres. At barnet blir tatt med i planleggings- og implementeringsprosesser over tid er det fjerde kriteriet for å innta et barneperspektiv. Det siste kriteriet er at de voksnes tankesett inkluderer barna som subjekter og anerkjenner deres livserfaringer, kompetanse og meninger. De fem kriteriene til Omre og Schjelderup (2009) og de tre komponentene til Strandbu(2011) tar for seg mye av det samme. Forskjellen ser ut til å ligge i at Omre og Schjelderup (2009) tydeliggjør at barnet skal bli inkludert i beslutningsprosessene. Gamst, Langballe og Jacobsen (2010) omtaler barneperspektivet som et «innenfra perspektiv», hvor de forsøker å se hvordan verden ser ut fra barnets ståsted. De knytter barneperspektivet til relasjonen mellom barnet og den som spør, hvor maktforholdet mellom barnet og den som snakker med barnet må utjevnes, da dette påvirker hva barnet formidler fra sin verden. Barneperspektivet som omtales hos Gamst, Langballe og Jacobsen er således hva proposisjonen (Ot.prp.nr.44 (1991-1992)), Strandbu (2011) og Omre og Schjelderup (2009) beskriver som barnets perspektiv. I alle definisjonene på hva et barneperspektiv innebærer, er barnet selv med og gir perspektivet innhold. Det vil si at hvis man skal ha et barneperspektiv i barneverntjenestens undersøkelser, må barnets egne tanker, følelser og synspunkter beskrives.

For å oppnå et barneperspektiv, er det ifølge Stang (ibid) *helheten* i barnets livssituasjon som skal belyses, det er ikke bare barnets vilje, ønsker og behov i den konkrete saken.

I Skauges (2010) undersøkelse viste fokusintervju med barnevernansatte at de opplevde et økt barneperspektiv da det var et uttalt fokus og bevissthet på betydningen av barnet som deltaker. Samtidig pekte andre funn i hennes undersøkelse at det i praksis ikke gjennomføres samtaler som ivaretar barnas krav på medvirkning i tråd med barnekonvensjonen og barnevernloven. Hun hevdet at barnets stemme kan fremmes av flere voksne, men barnets utsagn og atferd ble allikevel tolket til et voksent barneperspektiv, som er viktig, men som ikke er det samme som barnets eget perspektiv.

Jeg har her vist til ulike definisjoner av et barneperspektiv, og faktorer som kan utfordre barnevernarbeiderens mulighet for å innta barneperspektivet. For å innta barneperspektivet ser det ut til å forutsette at barnet bringer frem sitt eget perspektiv, at dette blir forstått av barnevernsarbeideren og blir tatt hensyn til. Samtidig skal *helheten* i barnets livssituasjon belyses (Stang 2007). Vis (2006) hevder at det er først når barneperspektivet undersøkes og legges til grunn i saken at man kan si at barn har vært deltakere i en beslutningsprosess.

KAPITTEL 3: METODE

3.1 FORSKNINGSDSIGN OG METODE

Formålet med studien er å undersøke hvorfor barn ikke medvirker i barnevernets undersøkelser, i den grad som er bestemt i loven, samt hva som skal til for at barn reelt skal få medvirke i undersøkelsesfasen i barneverntjenesten. Problemstillingen er: «Hvorfor medvirker ikke barn i barnevernets undersøkelser i den grad som er bestemt i loven? Og hvordan kan barneverntjenesten få til reell medvirkning for barna?». Fokuset i undersøkelsen er på barnevernsarbeideren og hva som er mulig å få til i arbeidssituasjonen. Bakgrunn for valg av problemstilling er dokumentasjon og forskning som viser at barn ikke medvirker i barneverntjenestens undersøkelser i tilstrekkelig grad (Helsetilsynets rapport 2012; Riksrevisjonens rapport 2011-2012; Skauge 2010). Så langt jeg har funnet er det ikke gjort noen forskning de siste årene som har kommet med motsatt konklusjon.

De fleste problemstillinger kan undersøkes på mange ulike måter. Valget har falt på en litteraturstudie, det vil si at problemstillingen undersøkes på bakgrunn i en gjennomgang av relevant litteratur, dokumenter og forskning (Grenness 2012). Det ble tidlig vurdert at en litteraturstudie kan være en metode som kan gi svar på problemstillingen. Dette grunnet at det har vært økt fokus på barns deltakelse og medvirkning i fagfeltet ved forskning, dokumentasjon og litteratur det siste tiåret, uten at barn medvirker i barnevernets undersøkelser i den grad loven legger føringer for (Helsetilsynets rapport 2012, Riksrevisjonens rapport 2011-2012). Da det finnes en del forskning og dokumenter i feltet som viser til at barn ikke medvirker i sine saker i barneverntjenesten tilstrekkelig, kan det være relevant å se om det finnes analyser av hva som fremmer og hindrer barns medvirkning. Hensikten med undersøkelsen er å systematisere og sammenstille eksisterende forskning for å få en mer helhetlig oversikt over forskningen på temaet barns medvirkning.

Det har vært vurdert å foreta fokusintervju av barnevernsarbeidere for å belyse problemstillingen, da en slik metode trolig kan få frem flere nyanser i temaet enn hva som er skrevet og dokumentert. Fokusintervju ville trolig gitt noen svar på hva de som praktiserer medvirkningen for barna selv tror hindrer og fremmer medvirkning. Derimot ville en slik fremgangsmåte gjøre de lokale variasjonene gjeldende. Men en litteraturstudie er det største mulighet til å få frem et perspektiv som kan gjelde for flere barneverntjenester. I en eventuell fremtidig utvidelse av studien, vil det kunne være relevant å gjennomføre fokusintervjuer for å sammenligne de med resultater fra denne undersøkelsen.

3.2 Litteratur- og kildesøk

For å samle inn data til besvarelsen er det benyttet litteratursøk som omhandler temaet, primært ved søk på bibliotek og internett. I prosessen er det i tillegg foretatt søk i pensum fra ulike fag ved masterstudiet, samt søk i referanselistene i relevant litteratur og dokumenter. Dette med formål for å skaffe både utfyllende og underbyggende data. Artikler i bladet Fontene forskning, et tidsskrift fra Fellesorganisasjonen, er gjennomgått siden oppstart i 2008, da tidsskriftet publiserer forskningsbaserte fagartikler.

Søkebaser som er benyttet er Bibsys.no, Idunn.no, nbff.no og psykologtidsskriftet.no. Bibsys.no er et nasjonalt biblioteksystem for studenter og forskningssektoren med bibliografiske data. Idunn.no er database som tilbyr søkemuligheter for fagtidsskrifter. Nbbf.no, Nasjonalt bibliotek for barnevern og familievern, gir tilgang til blant annet fagtidsskrifter, forskningsrapporter, rettskilder, samt veiledninger og råd utarbeidet av fagmiljøer. Psykologtidsskriftet.no inneholder tidsskrift for Norsk Psykologforening og er Norges ledende fagbase innenfor psykologi.

Det er blitt søkt med søkeordene barn*, medvirkning*, barnevern*, deltakelse*, undersøkelser*, undersøkelse*, rettigheter*, beslutning* skjønn*, stemme*, hørt* og se* i ulike kombinasjoner, i 16 ulike søk. Disse søkeordene er blitt brukt på søkemotorer som gir en oversikt over litteratur, dokumentasjon og forskning på feltet. Nedenfor følger en matrise over søkeord, søkebaser og antall treff på hvert søk. Søkene er blitt gjennomført på flere tidspunkt ved skrivingen, da nye formuleringer og begreper er kommet til i prosessen. I denne matrisen oppgis treff ved siste søk 30.12.2013, for å vise til mest oppdatert litteratursøk.

	Bibsys.no	Idunn.no	Nbbf.no	Psykologtidsskriftet.no
Barn*	1934	424	449	88
Barnevern*				
Barn*	177	380	22	31
Medvirkning*				
Barn*	152	1025	33	110
Deltakelse*				
Barn*	14	67	12	5
Medvirkning*				
Barnevern*				

Barn* Deltakelse* Barnevern*	23	110	9	11
Barn* Medvirkning* Rettigheter*	27	170	6	8
Barn* Deltakelse* Rettigheter*	21	384	5	23
Barn* Deltakelse* Undersøkelse*	8	354	2	39
Barn* Stemme*	40	972	11	92
Barnets* Stemme*	9	225	1	39
Barn* Hørt*	31	896	16	101
Barn* Se*	321	4767	762	1367
Barn* Se* Barnevern	18	338	284	88
Barn* Barnevern* Medvirkning* Undersøkelse*	2	33	3	1
Barn* Barnevern* Medvirkning* Beslutning*	0	14	1	1
Barnevern* Skjønn*	9	87	2	5

Selv om matrisen viser flere treff er det viktig å merke seg at flere av treffene gjelder de samme bøkene og artiklene med mer. Ved søkeordene Barn*, Barnevern*, Medvirkning* og Undersøkelse* er det til sammen 39 treff. I utvalg har jeg sortert ut bacheloroppgaver, bokanmeldelser og debatter. Viser til kapittel 3.4 for mer informasjon om kildekritikk.

Dokumenter som blir vist til i undersøkelsen, er ikke blitt innhentet fra disse søkemotorene. Stortingsmeldinger og proposisjoner er blitt undersøkt ved gjennomgang av juridisk litteratur og er blitt innhentet fra www.odin.no (departementets hjemmeside) og Lovdata.no. NOU'er, Riksrevisjonens rapport, Barnevernpanelets rapport og Helsetilsynets rapport, er dokumenter jeg har fått kjennskap til gjennom mitt arbeid i den kommunale barneverntjenesten.

Av litteraturen er det blitt benyttet både primær- og sekundærkilder. Primærkilder er fremstillinger som er laget på den tiden hendelsene fant sted, mens sekundærkilder er fortolkninger og analyser av primærkildene (Everett og Furuseth 2012). Primærkilder brukt er blant annet Stang (2007) og Strandbu (2007). Sekundærkilder som er benyttet er blant annet Øvreeide (2009) og Kjørholt (2010). Artikler fra tidsskrifter som «Tidsskriftet Norges barnevern», «Tidsskriftet Nordisk sosialt arbeid» og «Tidsskrift for Norsk psykologforening» som omhandler temaet er benyttet. Det er også brukt juridisk litteratur knyttet særlig opp mot barnevernloven og barnekonvensjonen som for eksempel Lindboe (2012) og Sandberg (2012). Litteraturen benyttet bygger på forskning og empiriske undersøkelser om temaet, men og skjønnsmessige vurderinger om hvordan barns medvirkning og barnets juridiske rett til medvirkning skal forstås. Det blir også vist til offentlig utredninger og dokumenter som for eksempel Stortingsmelding nr.39 (2001-2002), NOU 2000:12, Ot.prp.nr. 44 (1991-1992) og Prop. 106 L (2012-2013), Riksrevisjonens rapport (2011-2012) og Helsetilsynets rapport (2012). Disse utredningene og dokumentene beskriver tilstanden, praksis og gjennomføring i barnevernet, og kommer ofte med forslag til hvordan barnevernet kan bedres, eller med forslag om hva som kan forskes videre på.

Da undersøkelsen omhandler barns medvirkning i det norske barnevernet, er det i hovedsak vist til norske studier, litteratur og dokumenter. Det er også fokusert på data fra år 2000 og framover da det har vært en økende fokusering på barns deltakelse og medvirkning siden inkorporering av barnekonvensjonen i 2003.

3.3 Analytisk tilnærming

For å belyse problemstillingen «Hvorfor medvirker ikke barn i barnevernets undersøkelser i den grad som er bestemt i loven? Og hvordan kan barneverntjenesten få til reell medvirkning for barna?» blir det stilt spørsmål ved hva som hindrer og hva som fremmer barns medvirkning. Det blir tatt utgangspunkt i litteratur, dokumenter og forskning, hvor temaet blir belyst. I teorigjennomgang blir ulike temaer om barns medvirkning presentert. Dette er temaer om rammene barnevernsarbeideren har å forholde seg etter i en undersøkelse, som for eksempel lovverk. Videre blir syn på barn og barndom, samt barnets perspektiv og barneperspektivet belyst. Barnets rett til å medvirke og møtet mellom barnevernsarbeideren og barnet er og temaer som presenteres. Disse temaene er ment som en presentasjon for å gi leseren et bilde av den teori som blir gitt om medvirkning, og hva som kan påvirke tilrettelegging for barns medvirkning i dag. Temaer som også blir lagt til grunn i analyse og tolkning i kapittel 4 og 5.

For å besvare problemstillingen har det vært relevant i analysen å se på om det er antakelser ved barnet og om det er aspekter ved barnevernsarbeideren selv som påvirker muligheten for barns medvirkning. Videre skjer ikke medvirkning bare i kontakten mellom barnevernsarbeideren og barnet, men i en kontekst hvor medvirkning skal tilrettelegges. Ulike dilemmaer og ressurser ved barnevernets praksis blir derfor også analysert og tolket. Denne inndelingen var ikke så tydelig for meg når litteratursøk og lesing startet, bortsett fra at jeg fort fant ut at det ville være hensiktsmessig å se om det var aspekter ved barnet, barnevernsarbeideren og de organisatoriske forholdene som kunne hindre og fremme barns medvirkning i barneverntjenestens undersøkelser.

Det er ikke brukt matematisk eller systematiske teknikker i analysen som ved kvantitative undersøkelser, men datamaterialet er med inspirasjon fra kvalitative undersøkelser sortert ved at materialet er plukket fra hverandre og deretter blitt satt sammen igjen (Grenness 2012). Noen kilder er det kun lest sammendraget og konklusjonen til, men de fleste kilder er lest i fulltekst, hvor det videre er skrevet stikkord fra dem som igjen er blitt satt sammen og organisert. I denne prosessen har det utpekt seg ulike hovedtemaer for hva som kan være til hinder for at barn ikke medvirker i barnevernets undersøkelser i den grad bestemt i loven. I analyse og tolkning er materialet blitt gruppert inn i barnet og barnevernsarbeideren, som omhandler aktørene i medvirkningen (kapittel 4), og andre dilemmaer og ressurser ved

arbeidet som kan påvirke, som omhandler mer strukturelle og organisatoriske forhold (kapittel 5).

3.4 Undersøkelsens pålitelighet og gyldighet

Ved forskning er det et krav om at de kilder som blir brukt, metodene som blir anvendt og de konklusjonene man kommer fram til kan etterprøves av andre. Ifølge Grenness (2012, s.32) er dette trolig det mest sentrale kravet til forskning og utgjør ofte en del i definisjoner av hva vitenskap er. Reliabilitet og validitet er egenskaper som kan benyttes til å vurdere kvaliteten på en undersøkelse (Ringdal 2007). En reliabel undersøkelse innebærer at vi kan stole på den, at undersøkelsen er pålitelig og nøyaktig. Det knytter seg til hvilke data som er brukt, måten de er samlet inn på og hvordan dataene er blitt bearbeidet (Johannessen & Kristoffersen 2006). Validiteten innebærer at undersøkelsen faktisk måler det den er ment å måle, om undersøkelsen er gyldig og gir svar på det den skal gi svar på. Det handler om forholdet mellom dataene som blir brukt og fenomenet som skal undersøkes, om dataene er gode representasjoner av fenomenet (Johannessen & Kristoffersen 2006). For at en undersøkelse skal være valid, er reliabilitet nødvendig, men ikke en tilstrekkelig forutsetning (Grenness, s. 106). Det vil si at det er meningsløst å vurdere gyldigheten (validiteten) av en undersøkelse, om resultatene ikke er til å stole på (reliabiliteten).

Da dette er en litteraturstudie, vil reliabiliteten være avhengig av de data som brukes, de artiklene, den litteraturen og dokumentasjonen som er valgt ut. For å ta hensyn til dette, er det forsøkt å finne litteratur som er representativ. Det er blitt brukt ulike søkeord i ulike kombinasjoner, for eksempel «barn», «medvirkning», «deltakelse», «stemme», og «hørt». Da begreper som barnets stemme, barn skal bli hørt, barns deltakelse og barns medvirkning er ulike måter å omtale temaet på, er de ulike ordene blitt søkt på i ulike kombinasjoner, sammen med andre ord som for eksempel «undersøkelse» og «beslutning», for å prøve å få dekket den litteraturen som er utgitt om temaet. Hvordan data er blitt funnet, hvilke søkemotorer, søkeord og treff funnet i søk etter artikler og litteratur er oppgitt slik at undersøkelsen skal være mest mulig etterprøvbart. Det er foretatt flere søk over lengre tid, så det oppgis ikke en eksakt dato. Det som oppgis i besvarelsen er siste søk gjennomført 30.12.2013 for å kunne vise til oppdatert søketreff. Det bemerkes at flere av treffene viste til de samme bøker eller artikler utgitt, slik at antallet treff ikke nødvendigvis viser til ulike publikasjoner. Datautvalg er blitt vurdert med et kritisk blikk. Flere av treffene har for eksempel vært bacheloroppgaver,

debattinnlegg eller bokanmeldelser som er blitt utelatt da det er prioritert vitenskapelig skrevne artikler og litteratur. Å være kildekritisk og vektlegge vitenskapelig basert litteratur og dokumentasjon er gjort for å styrke undersøkelsens reliabilitet. I undersøkelsen har det vært et poeng for meg å prøve å få fram et representativt utvalg av den litteratur, forskning og dokumentasjon som er skrevet om temaet.

En svakhet ved denne form for undersøkelse, er at data er innhentet, omskrevet, drøftet og tolket av meg. Jeg har jobbet med undersøkelser i barneverntjenesten samtidig som jeg har jobbet med denne undersøkelsen. Ved fordypning i temaet, har det gjort meg mer bevisst i mitt praktiske arbeid i barneverntjenesten. Det kan samtidig tenkes at min faglige bakgrunn, mine erfaringer og mitt interessefelt kan ha gitt en subjektiv innvirkning på valg og vektlegging av litteratur. Undersøkelsen kan slik sett være vanskelig for andre å etterprøve og kan for andre fortone seg annerledes. For å styrke undersøkelsens reliabilitet, har jeg derfor prøvd å distansere mine personlige sider fra temaet, og prøve å forholde meg objektivt ved gjennomgang. Videre er det i besvarelsen vist til kilder, slik at undersøkelsen kan etterprøves og at leseren kan skille på hva som er data innhentet og hva som er mine tolkninger.

Validitet er et kvalitetskrav, som ikke trenger å bli sett på som noe «absolutt», om dataen er valide eller ikke. Det er heller et kvalitetskrav som kan være tilnærmet oppfylt (Lund etter Johannessen og Kristoffersen 2006). Å vurdere om tolkninger som har fremkommet i undersøkelser er rette eller gale kan være vanskelig, i flere tilfeller umulig å gjøre (Grenness 2012). For å prøve å ivareta undersøkelsens validitet er det prøvd å oppnå et representativt datautvalg, for å forankre tolkningen i teori. Datautvalget er blitt vurdert av meg som gyldige representasjoner av fenomenet da mye av data innhentet er fra artikler og bøker skrevet av personer som har forsket lenge på feltet, for eksempel Øvreeide (2009), Stang sin doktoravhandling (2007), og Strandbu sin doktorgradsavhandling (2007) og andre bøker og artikler utgitt av henne. Ved gjennomgang av referanselister i litteraturen og dokumentasjon, kan en se at det blir henvist til flere av de samme kildene som er blitt brukt. Dette kan styrke argumentet om at utvalgt litteratur er gode representasjoner av forskning gjort på feltet. Ved valg av metode og de data innhentet, med utvalgskriterier og kildekritikk, er det prøvd å oppnå validitet med å ta hensyn til problemstilling og ved dette etterstrebe at undersøkelsen gir svar på hva den skal gi svar på.

KAPITTEL 4: ANALYSE OG TOLKNING AV ASPEKTER VED BARNET OG BARNEVERNARBEIDEREN

4.1 Aspekter ved barnet

Et av mine spørsmål er om det er ulike aspekter ved barnet selv som kan fremme eller hindre medvirkning, og hvordan det i så fall kan hindre og fremme barnets medvirkning i barnevernets undersøkelser. Dette grunnet at barnet skal være med på beslutningsprosessen, betraktet som en aktør med synspunkter som skal tillegges vekt.

4.1.1 Informert, hørt og tillagt vekt

I barnevernlovens § 6-3,1.ledd står:

Et barn som er fylt 7 år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal informeres og gis anledning til å uttale seg før det tas avgjørelse i sak som berører ham eller henne. Barnets mening skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet (Barnevernloven §6-3, 1.ledd)

Paragrafens første punktum viser barnets rett til å få informasjon og mulighet til å uttale seg i undersøkelsene. Det ser ikke ut til at det er gjort et skille mellom krav på informasjon og mulighet til å uttale seg, skal barnet informeres, skal det også ha mulighet til å uttale seg. Barn som er fylt syv år skal alltid ha rett til dette, men barn som er yngre skal få mulighet hvis de er i stand til å *danne seg egne synspunkter*. Hva som legges i å kunne danne seg egne synspunkter er ikke beskrevet. De fleste barn kan danne seg egne synspunkter om seg selv og det barnet opplever, men om det er i stand til å danne seg synspunkter om hva saken gjelder kan stilles spørsmål med. Uansett vil trolig barnevernsarbeideren sjeldent vite om barnet har synspunkter i saken eller ikke uten å ha snakket med barnet, og barnet bør derfor gis mulighet til å uttale seg i saken ved tilrettelegging ut fra barnets behov (Sandberg 2012). Slik sett er det ikke hold i et argument om at det ikke er nødvendig å prate med barnet fordi det ikke kan danne seg egne synspunkter. Satt på spissen kan en tolke at lovens formulering om å danne seg egne synspunkter derfor kan være til hinder for barns medvirkning, dersom det brukes som et argument for at barnet ikke skal snakkes med.

For at et barn skal kunne danne seg egne synspunkter om sin sak, forutsetter dette at barnet får den informasjon som er nødvendig slik at barnet kan danne seg synspunkter som kan gi konsekvenser for utfallet. Videre er det viktig at barnet får informasjon om barneverntjenesten slik at det kan være aktive i beslutningsprosessen og får den hjelpen han eller hun trenger (Ssk

2007:116). I Skauges (2010, s. 90) undersøkelse kom det fram at i hennes utvalg av barnevernets «logg», var det i 2009 60.4 % av sakene ikke spor av at barna var informert. I andre dokumenter var det i enda mindre grad spor etter at barna var informert. Dette til tross for at barnevernsarbeiderne hun intervjuet vektla at barnet skulle få informasjon. Skauge stiller derfor spørsmål med om barna som er i kontakt med barneverntjenesten er informert slik som barnevernloven og barnekonvensjonen forutsetter. Et spørsmål man også kan stille er om barna kan få informasjon om alt? Og dersom de ikke får informasjon om alt, får de reelt medvirke?

Lovteksten har satt alderskriteriet 7 år for å bli informert og uttrykke sine synspunkter, noe som ble senket fra 12 år ved inkorporeringen av barnekonvensjonen i 2003, det samme alderskriteriet er også satt i lov om barn og foreldre (§ 31, 2.ledd). I barnekonvensjonen er det ikke satt en aldersgrense. I andre land, som Sverige, er det heller ingen alderskriterier, men lagt opp til at barnets uttalelser må vurderes i forhold til barnets modenhetsnivå (Øvreeide 2009). I forarbeidene til lovendringen i 2003, hvor aldersgrensen ble senket fra tolv til syv år, ble dette begrunnet med et ønske om å styrke barns mulighet til bli hørt (ot.prp. nr. 45 (2002-2003)). I høringsnotatet til forslaget bemerket departementet at det var lite forskningsmateriale som kunne gi veiledning om hvor lavt aldersgrensen bure settes, men tok utgangspunkt i NOVA rapporten «Barnets talsperson» (ibid, s. 30). Dette er blitt kritisert blant annet av Haugli (etter Strandbu 2007), som sier at vurdering av alderskriteriet var for dårlig begrunnet. En annen innvending mot at det er satt et alderskriterie kan, ifølge Strandbu (2007), være at små barns medvirkning vanskelig kan la seg realisere i praksis siden det er lite fokus rettet mot dette. Det vil si at fokuset til barnevernsarbeideren heller må rettes mot hvordan barnet kan delta, tilretteleggelsen for det, framfor et fokus på om barnet kan medvirke eller ikke. Dette støttes av Oppedal (2007) som hevder at lovangivelsen ikke gir barnevernsarbeideren tilgang til å hindre at barnet får mulighet til å uttrykke sine meninger, barnet skal bli snakket med.

Ifølge Lindboe (2008) viser loven til at barnet har en rett til å uttale seg. Med bakgrunn i foregående drøfting, kan man derimot og kunne hevde at dette kun gjelder for barn over 7 år. For de yngre er det barneverntjenestens vurdering av om barnet kan danne seg synspunkter eller ikke som vil påvirke disse barnas rett til å uttale seg. De eldste barna får partsrettigheter dersom de er i stand til å forstå hva saken gjelder når de har fylt 15 år. Ellers regnes barnet som part ved atferdsvansker eller dersom barnet kan være utsatt for menneskehandel (Lindboe 2008). Et barn som er part i en barnevernssak har alltid rett til å uttale seg i undersøkelsene,

videre rett på forhåndsvarsel, dokumentinnsyn underveis, samt uttalerett før, krav på begrunnelse og underretning om vedtak som eventuelt blir fattet. Videre kan et barn som er part ha klagerett på de vedtak undersøkelsen eventuelt konkluderer med (Lindboe 2008, Sandberg 2012). Alle barn, selv om de er part eller ikke, skal ha rett på informasjon og mulighet til å uttale seg. Det er ved vektleggingen av barnets synspunkter det ser ut til å være en større utfordring å inkludere de barna som ikke har partsrettigheter.

I litteraturen poengteres det ofte at medvirkning må tilrettelegges for barnet ut fra dets alder og modenhet, noe som samsvarer med barnevernloven (Gamst 2011; Lindboe 2008; Stang 2007; Strandbu 2011). Lovens § 6-3, 1.ledd, 2.punktum viser til at *vektleggingen* av barnets meninger skal gjøres i samsvar med barnets alder og modenhet. I barnekonvensjonen står det skrevet at man skal tillegge barnets synspunkter *behørig* vekt i samsvar med dets alder og modenhet (Barnekonvensjonen art.12). Hva som menes med «alder» og «modenhet» er ikke mer beskrevet i konvensjonsteksten og lovteksten enn at det skal vurderes. Hva som menes med *behørig vekt* i barnekonvensjonen er heller ikke beskrevet. Derimot kan vurderingen av vektleggingen av barnets synspunkter knyttes opp mot alderskriteriene og partsrettighetene i barnevernlovens §6-3. Dessuten viser lovteksten at alder ikke alene skal være avgjørende, men må kombineres med en vurdering av barnets modenhet (Gamst 2011). Et spørsmål en kan stille seg, når begrepene alder og modenhet ikke er tydeligere definert, er om alder og modenhet er et konstant forhold, eller om det også vil være opp til barneverntjenesten å vurdere. Videre vil et spørsmål være om hvordan man skal vurdere barnets alder og modenhet. Vil det som skal besluttes ha noe å si om hvor stor grad barnets meninger skal tillegges vekt? Kan vurdering av alder og modenhet være til hinder for at barnet får medvirke i undersøkelsene slik som besluttet i loven?

Vis (2004; 2007) og Gamst (2011) er blant noen som har skrevet om forventet modenhet ved ulike alderstrinn. De viser til at barn i forskjellige aldre har ulike evner til å huske, hente fram minner fra hukommelsen og kunne kommunisere disse til en voksen (Gamst 2011; Vis 2004; 2007). Vis (2004; 2007) viser for eksempel til barnets evne til å gjengi hendelser og erfaringer ved ulike alderstrinn fram til syv års alderen. Det kan se ut til at barnets modenhet kan knyttes til forventet kognitiv utvikling, noe Gamst (2011) har fokus på. Hun gir for eksempel innføring i barns kognitive utvikling med særlig vekt på språk fram til tolv års alderen. Hukommelse, påvirkelighet, troverdighet, pålitelighet og gjenfortellingsevne er aspekter ved kognitiv utvikling hun viser til, og hun hevder at man ikke kan se bort ifra disse når man skal forstå barnets evne til å huske og hente frem minner, samt ved vurdering av

barnets kommunikasjonskompetanse. Det kan se ut til at vurdering av barnets alder og modenhet knyttes til barnets utviklingsnivå og hva barnet evner; altså barnets kompetanse. I litteraturen viser det seg at begrepet kompetanse blir brukt når barnets alder og modenhet blir belyst. Dette ses for eksempel hos Omre og Schjelderup (2009) og Øvreeide (2009). Det kan tolkes som et resultat av et syn på barn og barndom hvor barnet blir sett på som en selvstendig aktør med større kompetanse enn hva man gjorde før. Å knytte vurdering av alder og modenhet til barnets «kompetanse» kan være en fallgrube for medvirkning, dersom et syn på at barnet skal være kompetent skal være en premiss for å kunne medvirke (Øvreeide 2009). Spørsmålet om hvilken kompetanse barnet i tilfellet skal besitte vil i så fall gjøre seg gjeldende. Et syn på at barn skal være kompetent kan tolkes dit at barnet er kompetent nok til å ta avgjørelser og må derfor stå inne for sin avgjørelse (Horverak etter Strandbu 2011). Kravene til å være kompetent til å uttale seg kan derfor vurderes å være strengere enn at barnet er moden for å uttale seg. Øvreeide (2009) peker på at hensynet til begrensninger i barnets kompetanse ikke må være i veien for at barnet har rett til å være med å ta ansvar for og bestemme sin egen utvikling. Han sier at barn, uansett alder, er i behov for å bli hørt og forstått. Å bli hørt og forstått er noe som påpekes ofte i litteraturen og offentlige dokumenter (NOU 2000:12, Gamst 2011), men Omre og Schjelderup (2009:173) påpeker at kun å høres ikke er grunn nok i seg selv for at barn skal bli pratet med, da barnets syn må etterspørres og meningene må være en del av beslutningsgrunnlaget. En vurdering av barnets alder, modenhet og kompetanse er ifølge Horverak (2009 etter Strandbu 2011) mindre viktig ved barnets mulighet for deltakelse enn de rammene og tilretteleggingen som blir gjort av barnevernsarbeideren. Han viser derfor til at fokuset for deltakelsen ikke bør konsentrere seg om vurderingen om barnet er i stand til å gjøre seg opp synspunkter eller ikke, men heller på tilretteleggingen av å gi barnet mulighet til å uttrykke seg. Barn har på bakgrunn av deres alder og modenhet, mindre erfaring enn voksne, og skal heller ikke ha like stort ansvar for de avgjørelser som blir tatt. Det vil derfor innebære at det er de voksne som har ansvar for beslutning om iverksetting av tiltak eller henleggelse etter undersøkelsen, og det er de voksnes ansvar å kommunisere til barnet at barnet ikke skal stå ansvarlig (Gasmst 2011; Strandbu 2011).

Videre viser litteraturen til at det som skal besluttes vil påvirke hvordan barnet skal medvirke. Det er for eksempel forskjell i inngrepskriteriene i forbindelse med iverksetting av frivillige tiltak og omsorgstiltak etter en undersøkelse. Barneverntjenesten skal for eksempel ikke iverksette tiltak om omsorgsovertakelse dersom det kan avhjelpes med mindre inngripende

tiltak først (Barnevernloven §4-12). Strandbu (2011, s.120) sier at jo større beslutningen er, jo vanskeligere kan det være for barnevernsarbeideren å vurdere i hvor stor grad barnets meninger skal tillegges vekt. Dette til tross at det vil kunne ha større innvirkning på barnets liv. Undersøkelser viser at barnet gis mer medvirkning i mindre viktige spørsmål i livet, for eksempel hvordan et hjelpetiltak kan gjennomføres, enn ved større spørsmål, som for eksempel kan omhandle en omsorgsovertakelse (Vis 2004). Videre at barn gis færre muligheter til å medvirke i undersøkelsesfasen enn i tiltaksfasen, og barnet er ofte den som blir spurt til sist i undersøkelsesfasen, når en beslutning kanskje allerede er fattet (ibid). Dette tyder på at det kan være utfordringer knyttet til hvordan man skal vektlegge barnets meninger i undersøkelsen, og om hvilke spørsmål barnet skal få ta del i å avklare.

4.1.2 Er barnet til å stole på?

Et annet hensyn ved barnet som ser ut til å være til hinder for medvirkning, er at barnet oppfattes som mindre troverdige enn voksne, at de har dårlig hukommelse eller at de er for unge (Hærem & Aadnesen 2008). Seim (2007) hevder at forskning har vist at barnevernsarbeidere har ment at barn er mindre pålitelige informanter enn voksne, og Gamst (2011) mener at dette henger sammen med en skeptisk holdning til barns troverdighet og manglende kompetanse, til tross for endringer i synet på barn og barndom hvor barn blir sett på som kompetente deltakere. Argumentene som blir brukt er at barna er unge, de tar feil, at de har dårlig hukommelse, er umodne, misforstår og er subjektive, eller at de er blitt presset eller påvirket av foreldrene (Gamst 2011; Seim 2007). Noen barn kan trenge tillatelse fra foreldrene til å snakke med barneverntjenesten for å forsikre seg om at det ikke følger sanksjoner med straff i etterkant (Heltne & Steinvåg 2011).

Barnevernsarbeideren får et inntrykk av sannhet som barnet gir, altså barnets troverdighet, samt hvor pålitelig barnets utsagn er (Gamst 2011). Dette kan vise til at barnevernsarbeideren gjør vurderinger om barnet lyver eller ikke. Husby (2009) sier at barn selvfølgelig kan komme med løgn, som voksne, men de lyver ikke nødvendigvis mer eller mindre enn de voksne. Forskjellen kan vise seg i at barn opplever sin «sannhet» annerledes enn det voksne gjør. Faren er at noen kan mene at barnets versjon er mindre troverdig enn den voksnes versjon og dermed tillegge barnets historier og synspunkter liten vekt. Forskning viser at barn ikke er mindre pålitelige enn voksne. De fleste barn dikter ikke opp historier om traumatiske hendelser eller en for dårlig omsorgssviktsituasjon, det er heller slik at de holder tilbake sine

erfaringer og beskrivelser av det som har hendt (Gamst 2011, s. 29). Barn kan også benekte det som har skjedd med å bruke fantasi, skape seg nye virkeligheter eller lyve for seg selv, dette er strategier barnet kan ha opparbeidet seg for å unngå følelsen av avmektighet og frykt (Aschjem, Tobiassen, Steinvåg & Steinvåg 2011). Å holde tilbake informasjon kan også knyttes til risikovurderinger barnet tar. Ifølge Søftestad (2008) gjør barnet «risikovurderinger» om han eller hun skal fortelle sannheten eller ikke, og kan i en undersøkelse ofte benekte hendelser i hjemmet. Hun sier også at dersom barnet har opplevd en traumatisk situasjon, så kan barnet ha vansker med å kople hukommelsen sin til situasjonen. Dette da barnet kognitivt ikke har bearbeidet hendelsene, og kan få problemer med å sette ord på det som har skjedd. Det kan også være vanskelig for barnet å se situasjonen og sette konkrete hendelser i et tidsperspektiv (ibid). Kvello (2007) viser til at en faktor for at hukommelsen til barn ikke alltid kan stemme, er at barn, som voksne, har en tendens til å huske det positive fremfor det negative. Derimot sier Kvello at barn ofte har en presis hukommelse innen et tre-måneders perspektiv, etter dette kan hukommelsen ha blitt svekket. Han belyser ikke om barnets alder påvirker. Gamst (2011) hevder derimot at forskning i dag viser at barn kan huske belastende og stressfylte opplevelser med høy grad av nøyaktighet. Det ser derfor ut til å være noe til dels motstridende signaler i litteraturen om hvor nøyaktig barnets hukommelse er. Dette kan tolkes som en usikkerhetsfaktor som kan føre til at barnevernsarbeidere er usikker på om barnets utsagn skal tolkes å være troverdige eller ikke, noe som igjen påvirker vektleggingen av barnets synspunkter.

Sandberg (2012) stiller spørsmål ved å gjennomføre samtaler med foreldre tilstede, uten å benytte muligheten for samtaler med barn i enerom etter barnevernlovens § 4-4,5.ledd. Dette med den tro om at barnet kan ha begrenset mulighet til å prate fritt dersom foreldrene er tilstede. Øvreeide (2009) har erfart ved sine samtaler med barn hvor foreldrene har vært tilstede at de har forholdt seg til signaler fra foreldrene ved å se på dem og høre hvordan de har forholdt seg til tema og situasjon. Han har også opplevd at barna er blitt tause eller avledende når han har rørt ved barnets avhengighet til foreldrene i enesamtaler, et fenomen han kaller for *det tredje ansikt*. «Foreldrenes «ansikt» var indirekte til stede og påvirket barnet, kanskje enda sterkere enn når de var tilstede ved samtalen» (Øvreeide 2009:11). Han påpeker viktigheten av å forstå hvordan barns avhengighet til foreldrene kan påvirke samtalen, selv når de ikke er tilstede. Om dette ikke er til å unngå, eller om det kan løses ved at det utarbeides ordninger for samtalsituasjonen slik at barnet føler seg trygg og fri nok til å

fortelle, som Sandberg (2012) foreslår, er uavklart. Muligheten for at man får tak i barnets perspektiv kan således bli begrenset.

En annen utfordring for å tro på det barnet sier, kan være knyttet til det som kalles *magisk tenkning*, som kan forekomme hos de fleste i pressede situasjoner, men som ifølge Piaget (etter Ruud 2011) er en del av barnets tenkemåte i førskolealderen. Magisk tenkning er et resultat av å prøve å skape kontroll over noe som er umulig å kontrollere, ved at man tenker at man kan gjøre visse handlinger for å unngå at noe skal skje (Ruud 2011). Magisk tenkning og kombinasjonen av fantasi og virkelighet vil for eksempel komme til syne ved barns formidling etter traumatiserende hendelser. Det kan gi en positiv virkning for barnet da fantasi og ønsketenkning kan hjelpe det med å holde ut vanskelige opplevelser (Ruud 2011), men det kan være utfordrende for barnevernsarbeideren som skal snakke med barnet, da det er vanskelig å få tak i hva som er fantasi og hva som er virkelig, og at mye av det barnet forteller kan virke svært usannsynlig. Dette kan tolkes dit at barnevernsarbeideren vurderer barnets fantasi som en grunn til at barnet ikke har kompetanse eller modenhet nok til at forklaringene kan legges vekt på. Det er usikkert hva som er sant og ikke. På den annen side viser løgnforskning at pålitelige aspekter kan være en del av en ellers upålitelig forklaring hos barn (Gamst 2011), og ifølge Ruud (2011) er ikke kombinasjonen av fantasi og virkelighet nok til å diskvalifisere det barnet har opplevd, da dette kun er en naturlig reaksjon på situasjonen. Barnevernsarbeideren må derfor jobbe for kunne forstå barnets perspektiv og kjenne igjen de pålitelige aspektene slik at disse kommer fram. Dette vil spesielt gjelde de yngre barna. En annen hindring for at barnevernsarbeideren ikke har tillit til det barnet sier, er at barnevernsarbeideren kan være bevisst at barn i noen situasjon kan fortelle om og svare hva han eller hun tror den voksne ønsker å få vite (Øvreeide 2009). Barnet kan være taus og ikke fortelle om vanskelige erfaringer og opplevelser da de ikke vil utløse en negativ respons fra den han eller hun prater med (Vis 2004). Det kan derfor tolkes dit at barnevernsarbeideren unnlater å prate med barnet, eller hvis dette blir gjort, ikke vektlegger barnets synspunkter da det kan oppstå en usikkerhet om barnet snakker sant eller ikke.

Hvis det er slik at barnet i samtale endrer på informasjonen, holder tilbake informasjon eller lyver bevisst, kan en da si at barnet har fått reelt medvirke selv om barnets egentlige synspunkter ikke er kommet frem? Et argument for dette kan være at barnet ved et mer eller mindre bevisst valg har kontroll om hva som sies og ikke, og har derfor selv fått anledning til å ha kontroll i samtalsituasjonen av hvilken informasjon og hvilke synspunkter som skal komme frem. Derimot kan man hevde at barnevernsarbeideren ikke får informasjon om

barnets egentlige synspunkter og ønsker. Det jeg kan finne i litteraturen er argumentasjon og budskap om at et syn på barnet som mindre troverdig, og innholdet i det de sier som lite pålitelig, ikke skal være til hinder for å samtale med barnet og høre hva barnet ønsker og uttrykker. I dokumentasjon er det i veilederen «Om saksbehandlingsregler i barnefordelingssaker for domstolene og høring av barn» skrevet:

«Oppsummeringsvis kan en si at barnet ofte vil oppleve sitt eget syn på saken som ekte og selvstendig. Barnets syn vil imidlertid kunne være preget av omsorgserfaringer og fortolkninger formidlet av voksne, eller mer eller mindre bevisst påvirkning fra en av foreldrenes side. Så lenge det ikke er klare holdepunkter for at barnet bevisst gir uttrykk for noe annet enn det han eller hun faktisk mener, bør en forutsette at det barnet gir uttrykk for også er dets mening» (Q-15/2004, s. 43).

Dette kan tyde på at man skal ta forbehold om at barnets snakker sant dersom det ikke finnes klare indikatorer på det motsatte. På bakgrunn av analyse og tolkning ovenfor, kan man se at dette kan være målet, men vanskelig for barnevernsarbeideren i praksis å ha tillit til.

4.1.3 Hva hvis barnet eller ungdommen ikke vil medvirke?

Barnets rett til å uttale seg er ingen plikt, da retten til å uttale seg ikke innebærer at barnet må ha en mening (Lindboe 2008). Det skal derfor ikke legges føringer for barnet om at det skal eller ikke skal uttale seg, barnet skal stå fritt til å kunne velge dette selv (Sandberg 2012). Selv om barnet selv har denne retten, kan det føre til et dilemma for barnevernsarbeideren som dreier seg om han eller hun skal akseptere at barnet ikke ønsker å delta eller prioritere å tilrettelegge mer slik at barnet vil uttale seg (Hanssen mfl. 2005). Dette valget kan derfor påvirke undersøkelsen, og kanskje også resultatet av den. Dersom man godtar at barnet ikke vil, kan det ifølge Hanssen mfl. (2005) føre til en ansvarsfraskrivelse hos barnevernsarbeideren da hun eller han unnlater å finne ut hva som hindrer at barnet vil uttale seg, og ikke finner en løsning på hindringen. På den annen side argumenterer Øvreeide (2009) for at det i noen tilfeller kan være riktig å godta at barnet ikke vil uttrykke seg. Han sier at dette kan for eksempel gjelde dersom barnet står i en sterk lojalitetskonflikt og vegrer seg for å prate. Barnevernsarbeideren må heller da fokusere på tilrettelegging av gode samtaler med barnet slik at barnet får informasjon om beslutningene som blir tatt. Dette vil ifølge han kunne ivareta barnets rettigheter i størst mulig grad (ibid). At barnevernsarbeideren tar ansvar for at barnet får nødvendig informasjon om sin situasjon, kan forebygge at barnet

misforstår årsaken til beslutningene som blir tatt. Videre kan informasjonen barnet får være en forutsetning for at barnet kan danne seg egne synspunkter og meninger om situasjonen, og for deretter å uttale seg om saken (Strandbu & Vis 2008). Samtidig kan barnets motivasjon for å delta påvirkes av flere faktorer, som for eksempel informasjon med samtalen, valg av tid og sted for samtalen og barnets følelse av å bli sett og oppleve seg som en viktig person (Vis 2004). Hvordan det legges til rette for deltakelse, vil ifølge Strandbu (2011, s. 88) være avgjørende for om barnet vil delta, om deltakelsen oppleves som meningsfylt, og om deltakelsen gir positivt resultat. Slik sett viser litteraturen til at barnevernsarbeideren skal forebygge at barnet ikke vil uttale seg, og tilrettelegge for at barnet vil og er motivert for å medvirke. Dersom barnet på tross av dette ikke vil medvirke, er det ikke til hinder for barnet får informasjon, slik at barnet er informert om sin situasjon og videre har større mulighet for å kunne uttale seg. Dette kan tolkes å ivareta deler av barnevernlovens § 6-3, som uttrykkelig sier at barnet har rett til informasjon.

4.1.4 Oppsummering og implikasjoner for videre arbeid

Ut fra analyse og tolkning kan man se at det er flere utfordringer for barnevernsarbeideren å la barnet medvirke i sin sak, både når det gjelder barnets alder og modenhet, hvor pålitelig og troverdig barnet er, og barnets rett til selv bestemme seg for at det ikke skal uttale seg. Samtidig ser man at mange av konklusjonene i litteraturen er at det må tilrettelegges for barnet i samtalen slik at det blir en god og trygg opplevelse for barnet. Et spørsmål som kan være verdt å stille er da om tilrettelegging er nok, eller om noe må endres eller tydeliggjøres slik at man kommer forbi disse hindringene slik at barnet får mulighet til å reelt medvirke i sin undersøkelse.

Det ser ut til at det er viktig med en tydeliggjøring for barneverntjenesten om at barnet *skal* prates med. Eneste grunn for å ikke gi barnet, ifølge loven, informasjon eller mulighet til å uttale seg, er at det ikke kan danne seg synspunkter om saken (Barnevernloven §6-3). På bakgrunn av sammenstilling av data om temaet vil jeg hevde at barn uansett skal prates med, da det er viktig at barnet får informasjon som kan legge grunnlag for muligheten til å danne seg synspunkter om saken og kunne uttale seg. Samtidig bør man prate med barnet for å kunne gjøre seg opp en mening om barnet har synspunkter eller ikke. Dette er i tråd med Barnekonvensjonen (art. 12) hvor det påpekes at partene har et ansvar for å *garantere* et barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter rett til å gi uttrykk for disse.

Når det gjelder vektleggingen av barnets synspunkter, skal dette gjøres i samsvar med barnets alder og modenhet. Utfordringen ser ut til å være om man tenker at et barn skal være *kompetent* nok til at meningene skal vektlegges. Det som kan synes viktig er å ikke stivne i en viss holdning til hva barn kan eller ikke kan, men vurdere hvert enkelt barn ut fra sine forutsetninger. Omre og Schjelderups (2009) fant derimot i sin undersøkelse at barnets alder og modenhet ikke har så mye å si for vektleggingen av barnets synspunkter. Det som er forutsetningen for at barns meninger skal vektlegges, er at barnevernsarbeideren aktivt søker etter meningene. Det er da de også blir tatt hensyn til og får en konsekvens, uansett om barnet er 7 eller 15 år (ibid s. 249). Metoder som for eksempel familieråd og flippover, hvor barnet blir sett på som en viktig deltakende og medbestemmende aktør, har vist gode resultater for ivaretagelse av barnas interesser (Seim 2007). Trolig fordi de er modeller som sier noe om hvordan barnet skal inkluderes og det er lagt opp til at barnevernsarbeideren etterspør barnets meninger. En utfordring kan tenkes å være hva som skjer i prosessen før man iverksetter en slik metode; om barneverntjenesten vurderer det som et egnet utredningstiltak eller ikke.

Som drøftet og argumentert tidligere i dette kapittelet, skal ikke tvil om barnets troverdighet og påliteligheten i det barnet sier være til hinder for at barnet blir snakket med. Barnet skal få informasjon og mulighet til å uttale seg. Samtidig virker det å være ved vektleggingen av barnets synspunkter at dette er størst utfordring. Det er ved vektleggingen barnets utsagn vil gi størst konsekvenser (Gamst 2011). Det synes å være mange grunner for barnevernsarbeideren å ikke ha tillit til barnet, selv om man prøver å få fram de pålitelige aspektene i barnets uttalelser. For å klare dette blir det i litteraturen nevnt ulike metoder som bruk av hjelpemidler som rekvisitter, tegninger, tegning av nettverkskart og livslinje eller lek eller lek. (Kvelling 2010; Vis 2004). Samtidig blir det og påpekt viktigheten av å ha åpne spørsmål hvor man følger barnets fortelling, fremfor spesifikke, lukkede og ledende spørsmål (Gamst 2011). Måten barnet blir snakket med, hvilke spørsmål som blir stilt, vil kunne påvirke påliteligheten i det barnet forteller, og om barnets perspektiv kommer fram. Forhold som barnets alder, kognitive fungering, opplevelse av å bli anerkjent og ivaretatt, og barnets forståelse av situasjonen og det som det snakkes om, vil og kunne påvirke barnets utsagn (Melinder 2010).

Det ser ut til å være flere aspekter ved barnet som kan påvirke muligheten for reell medvirkning, men litteraturen er ganske entydig i målet om å fremme medvirkning og eventuelle aspekter ved barnet ikke skal være til hinder for at det skal medvirke. Videre viser dette kapittelet at det finnes mange teorier og metoder for å kunne ivareta samtalen med barnet. Samtidig finnes det ulike syn om aspekter ved barnet som kan være motstridende. For

eksempel hevder noen at man ved å gjenta spørsmål i samtaler med barnet vil få mer pålitelige svar (Vis 2007), mens andre hevder derimot at gjentatte spørsmål vil føre til at barnets hukommelse vil bli påvirket (Melinder 2010). Dette kan tolkes å gi den konsekvens at barnevernsarbeideren blir usikker på hvordan ulike syn skal forstås og hva som skal til for barns medvirkning. Videre kan det påpekes at spørsmålet om troverdighet og pålitelighet av barnet og det som blir sagt også kan ha med den *voksnes* kompetanse og vurderinger, kompetanse i å samtale med barnet men og vurderinger av om barnet er i stand til å danne seg synspunkter, hvor mye barnets synspunkter skal vektlegges, og vurdering om synspunktene er pålitelige.

4.2 Aspekter ved barnevernsarbeideren

Den aktøren som skal i praksis ivareta barnets rett til medvirkning er barnevernsarbeideren (Sandberg 2012). Som avslutningsvis i forrige kapittel, synes det at utfordringer ved aspekter ved barnet også kan knyttes til barnevernsarbeiderens kompetanse og vurderinger. Å undersøke om det er aspekter ved barnevernsarbeideren og hvordan de eventuelt hindrer og fremmer medvirkning blir derfor fokusert i dette kapitlet.

4.2.1 Barnevernsarbeiderens kompetanse

I litteraturen er det flere som viser til at barnevernsarbeiderens kompetanse vil påvirke muligheten til å få fram barnets beskrivelse av hendelse (Gamst 2011; Strandbu 2011; Vis 2007), og manglende faglig trygghet og kompetanse kan hindre barnevernsarbeideren å inkludere barn i beslutningsprosessene (Strandbu 2010, s. 27).

Prosjektet «Snakk med oss» har hatt som formål å utvikle kunnskap om barns deltakelse i barnevernet, og om hvordan deltakelsen bedre kan ivaretas ved nye arbeidsformer. I barneverntjenestene som var inkludert i prosjektet var det stor bevissthet om at det er viktig og nødvendig å prate med barnet saken gjelder. Allikevel fant forskerne at det var usikkerhet blant barnevernsarbeiderne om hvordan de skulle snakke med barna og hva det var hensiktsmessig å snakke med dem om (Sluttrapport «snakk med oss», s.3). Vis (2004) fant også at barnevernsarbeiderne ikke visste hvordan de skulle gå frem i samtalene, verktøyene for samtalemetodikken manglet. Ved siden av kunnskapen om metodene ved samtaler med barn, tydeliggjør Gamst (2011) behovet for kunnskap om barn generelt og utsatte barn

spesielt. Dette for å kunne tilrettelegge samtalen på en best mulig måte for barna. Samtidig kan dette være en utfordring, da det i mange tilfeller ikke finnes sikker kunnskap om hva som er best for barn (Haugli 2012), hverken for barn generelt, eller barn spesielt.

I prosjektet «Snakk med oss» fant forskerne at barnevernsarbeiderne var opptatt av å gå inn i en god relasjon med barnet, la barnet komme med informasjon om sin situasjon og høre barnets mening om situasjonen og mulige tiltak. Samtidig uttrykte barnevernsarbeiderne at det kunne være utfordringer ved dette, og særlig ble det opplevd som utfordrende å opprettholde en god kontakt med barnet og samtidig prate om vanskelige temaer. Forskerne fant at samtaler i mange tilfeller derfor fikk en form av «kontaktfokusert modus» som ikke uroet barnet, men fikk derfor heller ikke samtalen videre. Formål og resultat ved samtalen ble uklart og barnevernsarbeideren fikk ikke informasjon om noe utslagsgivende for beslutningsprosessen, selv om barnevernsarbeideren hadde snakket med barnet (Resultatrapport «Snakk med oss», s. 3). Dette kan tolkes som at barnevernsarbeiderne har samtaler med barna, da de ser at dette er viktig, men ikke snakker om tema eller på en slik måte at barnets perspektiv kommer fram. Dette støttes i studien til Omre og Schjelderup (2009) hvor det kom fram at barnevernsarbeiderne opplever det som krevende å være i dialog med barna. Er det slik at barnevernsarbeideren derfor mangler kompetanse til å planlegge og tilrettelegge samtaler slik som Øvreide (2009) påpeker (viser til kap.2.5.1) er viktig?

Et paradoks ved funn i litteraturgjennomgang er at både barnevernsarbeiderens sikkerhet på egen kompetanse, og barnevernsarbeiderens usikkerhet på egen kompetanse, kan være til hinder for barns medvirkning. Barnevernsarbeideren kan være så sikker på at sin vurdering er riktig, at det derfor kan synes lite nødvendig å etterspørre barnets synspunkter (Skauge 2010). Trygghet på at egen vurdering er riktig, sammen med en tvil om barnet er av samme oppfatning, kan også være til hinder, dersom konsekvensen er at synspunktene barnet kommer med i samtaler ikke blir forvaltet videre i beslutningsprosessen (Strandbu 2007, Gamst 2011). Tvil til at barnet har ressurser og evner å ta gode valg, vil også være en risikofaktor (Seim, Slettebø og Koth 2007), samt hvis barnevernsarbeideren opplever medvirkningen til å være en trussel mot egen faglig autonomi og vurderinger (Seim 2007). Det finnes mange ulike tilnærminger og metoder for samtaler med barn, hvor det stilles krav til forsvarlig gjennomføring, og barnevernsarbeiderens usikkerhet på egen kompetanse kan føre til at han eller hun undervurderer seg selv og ikke prater med barnet (Vis 2004).

I Norsk offentlig utredning om kompetanseutvikling i barnevernet, blir det pekt på at barnevernsarbeideren har behov for personlig kompetanse, kommunikativ kompetanse, faglig kompetanse, etisk kompetanse og forvaltningskompetanse i praktiseringen (NOU 2009:8). Det er derfor mye barnevernsarbeideren må håndtere i praksisutøvelsen, men det kan gjøres to hovedskiller vedrørende den kompetansen barnevernsarbeideren besitter. Det kan være den faglige- og teoretiske kompetansen og den personlige erfaringsbaserte kompetansen. Kompetansene vist til i NOU 2009:8, kan knyttes til begge disse. Den faglige- og teoretiske kompetansen får barnevernsarbeideren med å tilegne seg kunnskap blant annet fra forskning og teorier. Den personlige erfaringsbaserte kompetansen er knyttet mer til barnevernarbeiderens personlige sider og erfaringer barnevernsarbeideren har gjort seg i faglige drøftinger på arbeidsplassen eller ved veiledning (Ogden 2010). Nordstoga (2004) skriver at den personlige praksiskunnskapen ligger i situasjonen, her; i samtalene med barna. Denne personlige kunnskapen kan være uartikulert og taus, en kunnskap som har kommet frem gjennom handling og erfaring. Denne kunnskap kan betegnes som en magesfølelse, eller taus kunnskap (Hærem & Aadnesen 2008). Dersom barnevernsarbeideren underkjenner den personlige kompetansen og forholder seg til kun den teoretiske, kan det være fare for at samtalen med barnet blir for «skjematisert» og ikke tilpasset det enkelte barn og samtalsituasjon. Ifølge Nordstoga (2004) må den teoretiske kunnskapen anvendes på praksis, men det er i praksis at kunnskapen utvikles. Ved en tilnærming basert på utvikling av kunnskap i praksis, vil man ifølge henne kunne sette fokus på det enkelte barnet. Samtidig påpeker Ogden (2010) at det er viktig å være åpen om den praktiske kunnskapen for å ha et kritisk blikk på hvordan den påvirker praksisen. Ellers kan man risikere at praktiseringen blir preget av hva barnevernarbeideren tror på, mener og gjør, og at behandlingen av barnet dermed blir priggitt barnevernsarbeideren barnet møter. Barne- og likestillingsdepartementet og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet har satt seg som mål at barnevernet skal bli kunnskapsbasert. Med dette mener de at «..at barnevernet skal basere fagutøvelsen på best mulig tilgjengelig vitenskapelig kunnskap sammen med utøverens erfaringer, kritiske og etiske vurderinger, brukernes preferanser og med kontekstuelle hensyn» (FoU-strategi 2009-2012:4). I denne strategien skiller departementet og Bufdir mellom eksplisitt kunnskap, det vil si å vite noe om fakta, og den erfaringsbaserte kunnskap som også inneholder den tause kunnskapen. Departementet anerkjenner således begge kompetansene som viktige i det praktiske arbeidet. Utfordringen ligger i hvordan man skal forene disse to kunnskapsformene slik at de utfyller hverandre (Nordstoga 2004).

4.2.2 Barnevernarbeiderens personlige sider og skjønnsutøvelse

Hærem og Aadnesen (2008) hevder at det er en økende erkjennelse av at barnevernarbeiderens personlige sider har stor betydning for de vurderinger som blir gjort i undersøkelsene. Personlige sider kan være den livserfaringen barnevernsarbeideren har, alder, kjønn, holdninger, verdier, kunnskap og erfaringer. Dette er forhold som kan være ubevisste, men som vil påvirke både informasjonsinnhenting og informasjonsbearbeidingen i beslutningsprosessen. Det kan derfor tolkes som at barnevernarbeiderens personlige sider vil påvirke vurderingene om barnets medvirkning, for eksempel om barnet skal få mulighet til å komme med sine synspunkter og samtidig hvordan disse synspunktene blir forstått og tillagt vekt.

Barnevernsarbeideren må i undersøkelsen ta egne selvstendige valg og vurderinger, noe som kan innebære stor grad av skjønnsutøvelse. Lovteksten må tolkes da det er ord som ikke er nærmere gitt eller definert, som for eksempel ordene «barnets beste», «vesentlig skadelidende», «synspunkter» (Haugli 2010:52). Ifølge Nordstoga (2004) vil den enkelte barnevernarbeiderens verdier ligge til grunn for skjønnsutøvelsen, og disse består av en kombinasjon av verdiene som ligger til grunn for lovverket, fagkunnskap og barnevernarbeiderens egne verdistandpunkt (ibid). Skjønnsutøvelsen handler om vurderinger der forskjellige verdier settes opp mot hverandre og den verdien som tillegges størst vekt begrunner beslutninger som gjøres videre (Angel 2010). Lovverket og samfunnets verdier om hva som er riktig handling kan påvirke hverandre (Eide og Skorstad 2005), og barn og voksne har ofte internalisert de juridiske og etiske holdningene til hva som er rett å gjøre (Aadland 2003). Samtidig kan det være ulike oppfatninger om hvilke verdier og normer som bør gjelde (Eriksen og Skivenes etter Skivenes og Willumsen 2005), som for eksempel kan tydeliggjøres i forholdet mellom barnets rett til beskyttelse og barnets rett til å medvirke. Da det finnes flere verdier og holdninger uten anvisning til riktig handling, kan det tolkes til å medføre en usikkerhet hos barnevernsarbeideren i forhold til hva som er riktig praktisering.

Et spørsmål man kan stille er hvordan de personlige sidene og skjønnsutøvelsen kan påvirke barnets medvirkning. Barnevernarbeiderens syn på barn kan prege samtalsituasjonen ved hvordan barnet blir møtt og forstått (Gamst 2011), og videre kan synet på barn påvirke hvilke barn som blir hørt og ikke (Omre & Schjelderup 2009). Et eksempel på dette kan være vurderingen av om man synes barnet kan danne seg egne synspunkter eller ikke, om barnet

«kvalifiserer» til å bli pratet med. Synet på barn kan derfor hevdes å påvirke de vurderingene som blir tatt i både tilrettelegging av samtaler med barn, men og forvaltning av den informasjon barnet kommer med.

Ulvik (2009) peker på hvordan man, ut fra et sosialkonstruktivistisk syn, sammen med barnet skaper mening og forståelse sammen. Det relasjonelle møtet mellom barnet og barnevernsarbeideren har derfor mye å si for samtalsituasjonen og hva som kommer frem av informasjon i samtalen (ibid). Dette fremkommer også i studier gjort av brukermedvirkning, hvor barna selv vektlegger nødvendigheten av en god relasjon til barnevernsarbeideren (Omre og Schjelderup 2009; Thrana 2009; Vis 2007). Hva barnet sier, hva barnet ønsker og hvordan dette skal tillegges vekt i undersøkelsen kan bli påvirket av barnevernarbeiderens tolkninger og vurderinger av blant annet hva som er barnets eget perspektiv. Dette er skjønnsvurderinger som kan hevdes blir foretatt i hele beslutningsprosessen (Nordstoga 2004). Omre og Schjelderup (2009) hevder det er kun når den voksne ser på barnet som en selvstendig aktør og verdsetter at barnet skal medvirke, at barnets synspunkter og meninger blir etterspurt. Finner barnevernsarbeideren en verdi i å vite hva barnet mener, spør hun eller han like ofte et barn på syv år som et barn på femten år (ibid: 171). Dette støttes av Kjellevold (2005:65) som også hevder at de ansattes positive innstilling til medvirkning er en helt nødvendig forutsetning for gjennomføring. Et syn på barnet som en aktør med verdifull informasjon, vil dermed kunne øke muligheten for at barnet får uttrykt sitt perspektiv, sine synspunkter. Mye tyder på at de personlige sidene kan påvirke barnets mulighet til å bli inkludert, derimot kan studier og vise at de personlige sidene ved den enkelte barnevernsarbeideren ikke har så mye å si for barnets mulighet til å delta og medvirke. I undersøkelsen «Samtale med barn i barnevernet» oppga 10 % av de spurte barnevernsarbeiderne at de ikke likte å snakke med barna og følte seg utrygge på å gjøre dette (Vis 2006). Likevel var det ikke slik at denne gruppen barnevernsarbeidere snakket mindre med barna enn de som følte seg mer trygge(ibid). Samtidig er det viktig å påpeke at antall samtaler ikke sier noe om kvaliteten i dem og om barnet faktisk har fått nødvendig informasjon, fått uttrykt sine synspunkter og om hvordan synspunktene blir tillagt vekt.

Barneverntjenestens vurdering av hva som er til barnets beste skal legges som grunnlag for beslutninger som blir tatt. Skjønnsanvendelse er nødvendig for å bygge opp argumentasjonen for de beslutninger som blir tatt om hva som er barnets beste, men samtidig er skjønnsanvendelsen og den kunnskap den bygger på usikker (Backe-Hansen 2004). I vurderingen av hva som er barnets beste, vil barnevernsarbeideren måtte forholde seg til

usikre situasjoner, hvor ulike etiske dilemmaer og verdispørsmål vil gjøre seg gjeldene, spørsmål det heller ikke finnes fasitsvar på, til tross for forskning (Haugli 2012).

Barnevernsarbeideren kan derfor måtte handle uten sikkerhet om hva disse handlingene medfører. Barnevernfeltet blir kalt for et «lånefag» av andre vitenskapelige retninger (referanse), uten en fast teori, noe som kan utfordre skjønnsanvendelsen (Hærem & Aadnesen 2008). Prinsippet om barnets beste kan ikke anvendes uten bruk av skjønn, og kan derfor forstås ulikt fra ulike ståsteder og situasjoner, og kan defineres på ulike måter. Haugli (2012) skriver at slike prinsipper kan bli så abstrakte og generelle uten et konkret innhold, og gir derfor dårlig grunnlag for å begrunne beslutninger som blir tatt. Hun skriver;

«Man kan rett og slett ikke vite hva en rettsanvender har lagt vekt på av hensyn og mothensyn og konkrete omstendigheter når en avgjørelse begrunnes med henvisning til et prinsipp. Argumentasjonen ut fra prinsipper kan på dette grunnlaget bidra til å tilsløre rettens reelle karakter» (Haugli 2012:55-56). Nå er barns rett til medvirkning foreslått som et prinsipp for barnevernloven (Prop. 106 L., 2012-2013), kan det tenkes at retten til medvirkning kan bli et prinsipp uten klare svar om anvendelse i praksis?

I Odelstingsproposisjon nr. 29 (2002-2003:28) pekes det på at vurderingen av hva som er til barnets beste bør hvile på individuelle vurderinger i hver sak. Dette kan knyttes til synet om at barn er egne individer, at hver situasjon er ulik, og at barn kan oppfatte og oppleve like situasjoner ulikt. Det kan og knyttes til at det er ulike risikofaktorer og beskyttelsesfaktorer i hver enkelt familie som er i kontakt med barneverntjenesten (Kvelling 2010). Dette styrker argumentasjonen om at det må foretas skjønnsvurderinger i sakene. Barnevernarbeiderens oppfatning av barnets situasjon, hva barnet sitt perspektiv og synspunkter er, samt vurdering av hvilken grad barnet skal medvirke i beslutningsprosessen inngår i barnevernarbeiderens vurderinger. Hver barnevernarbeider kan ha ulike verdier om hva som er riktig handling og hva som er til barnets beste, og innholdet i og resultatet av undersøkelsene vil således kunne bli påvirket av barnevernarbeiderens verdier og skjønnsanvendelse. En fallgrube ved at hver beslutningstaker tolker prinsippet om barnets beste på sin måte, er at barnets rettssikkerhet med hensynet til forutsigbarhet og legalitetsprinsippet svekkes (Haugli etter Strandbu 2011:30). Man kan derfor stille spørsmål ved om barnets rett til medvirkning er reell når beslutningen om hvordan undersøkelsene skal gjennomføres ligger på skjønnsanvendelsen til den enkelte barnevernarbeider og barneverntjeneste (Kjellevold 2005). Hvilke verdier og vurderinger som ligger til grunn for beslutningen om at barn skal få medvirke kan derfor være vanskelig å finne argumentasjon for ved saksbehandlingen i undersøkelsene. Det kan derfor

synes at skjønnsanvendelsen både kan styrke og være til hinder for barnets mulighet til å delta i sin sak, og at vurderingene i skjønnsanvendelsen kan være vanskelig å få innsikt i.

4.2.3 Inkongruens mellom verdier og praksis

Det kan se ut til at barnevernsarbeiderne har en sterk oppfattelse av at barns medvirkning er viktig, men allikevel ser det ikke ut til at dette blir gjennomført i praksis (Skauge 2010). Gode intensjoner om medvirkning lar seg ikke alltid praktisere i virkeligheten (Seim og Slettebø 2007), og en kan derfor si at barnevernarbeiderens verdier og praktisering ikke alltid er kongruent. Gode verdier forutsetter ikke god gjennomføring, men hva mangler? Nordstoga (2004) påpeker at det er enkelt å lene seg til generelle verdier og prinsipper som for eksempel «vi setter klienten i sentrum» og lignende (ibid:152). Hun viser til Terum (2003 etter Nordstoga 2004) som spør om barnevernsarbeidere lener seg til de generelle verdiene, uten å utforske hva verdiene står for, og på den måten tro at de gjør et godt faglig arbeid. Verdiene er tilstede, men ikke praktiseringen. Dette kan tolkes som en konsekvens til at «barns deltakelse» og begrepet «brukermedvirkning» er blitt honnørord som det er stor enighet om i fagmiljøet, uten klare indikatorer for hvordan man skal ivareta idealene og gjennomføring i arbeidet (Seim 2007; Ulvik 2009). Samtidig påpeker Omre og Schjelderup (2009) at det er mye kompetanse i barneverntjenestene, men kompetansen blir først benyttet når barnevernsarbeiderne og barneverntjenesten vurderer at det er til barnets beste. Det vil si at den skjønsmessige vurderingen om det er til barnets beste å medvirke eller ikke, både kan fremme og være til hinder for at barn blir involvert i den grad loven setter føringer for.

Et annet forhold ved situasjonene som oppstår ved involvering av barn i sakene, er ubehaget barnevernsarbeideren kan oppleve. Den virkelighet som barnevernsarbeideren kan bli gjort kjent med, gjennom barnets informasjon og beskrivelser, kan være svært vonde å høre på, og å sette seg inn i barnets perspektiv kan vekke motvilje og protest hos den voksne (Aschjem, Tobiassen, Steinvåg & Steinvåg 2011, Gamst 2011). Barnevernsarbeideren kan derfor stoppe barnet i fortellingen, ha fokus på mer positive forhold enn å gå inn i det som er vanskelig, og dermed bortforklare og usynliggjøre det barnet opplever. Videre kan det å forholde seg til mange beskrivelser av vold og smerte føre til slitasje for barnevernsarbeideren (Heltne & Steinvåg 2011). Denne slitasjen og trusler og trakassering barnevernsarbeideren kan få fra foreldre mot seg selv eller sin egen familie, danner grunnlag for økt sårbarhet for å bli sekundærtraumatisert (Eriksen & Sætre 2011). Sekundærtraumatisk stress vil si at hjelperen

sliter med de samme reaksjonene og symptomene som personen som har opplevd det traumatiske, og det antas at barnevernsarbeidere er en høyrisikogruppe for dette (ibid). En konsekvens kan være at man mister det faglige perspektivet ved at det personlige og faglige blandes (Gamst 2011). Grunnen til at dette trekkes inn i denne besvarelsen, er at det kan tenkes at langvarig slitasje hos barnevernsarbeideren kan være til hinder for involvering av barna, da barnevernsarbeideren rett og slett ikke makter å forholde seg til det vonde, til tross for gode intensjoner og kunnskap om medvirkning. Videre at det kan være vanskelig å skille på hva som er ens «egne» følelser knyttet til det barnet har opplevd, og barnets faktiske følelser som skal ligge til grunn for barneperspektivet. Barnevernarbeiderens personlige sider og vurderinger vil da kunne hevdes å bli påvirket. Et funn Søftestad (2003) har gjort, er at personlige sider som høy grad av faglig nysgjerrighet og ærgjerrighet, høy ansvars- og pliktfølelse, samt evne til utholdenhet og stabilitet på tross av belastninger, motgang og store faglige utfordringer, syntes å være gjentakende personlighetstrekk ved de praktiskere som i flere år klarer å arbeide med barn utsatt for seksuelle overgrep. Dette gjelder yrkesgrupper som politi, leger og psykologer, så vel som barnevernsarbeidere. Virkelighetene praktikerne fikk møte kunne gi sterke følelsesmessige reaksjoner, og de kunne bli husket, men etter hvert med erfaring syntes det til at de «godtok» at sterke reaksjoner kunne følge med arbeidsoppgavene. Søftestad (ibid) påpeker at det er usikkert om resultatene kan generaliseres til andre situasjoner eller personer, men man kan anta at personer med disse personlighetstrekkene også i større grad tåler å høre barnets beskrivelser og synspunkter, og videre kunne forvalte barnets utsagn på en slik måte at medvirkningen blir mer ivaretatt. Kanskje vil det alltid være et avvik mellom verdier og praksis, men likevel kan det tolkes at de gode verdiene kan ha betydning, så fremt avviket ikke blir for stort.

4.2.4 Oppsummering og implikasjoner for videre arbeid

NOU 2009:8 nevner at barnevernsarbeideren må besitte personlig kompetanse, kommunikativ kompetanse, faglig kompetanse, etisk kompetanse og forvaltningskompetanse i praktiseringen. At barnevernsarbeidere mangler kompetanse og faglig trygghet og at de synes det er vanskelig å snakke med barn blir trukket fram i litteraturen som hinder for medvirkning. Det kan derfor synes at utvikling av barnevernarbeiderens kompetanse for hvordan tilrettelegge for samtaler med barna slik at de får den informasjonen de har krav på, får uttalt sine meninger og hvordan dette kan vektlegges videre, vil være en faktor som dermed vil fremme barns medvirkning. I dette kapitlet ble det spurt om hvordan man skal

forene den faglige, metodiske kompetansen og den personlig erfaringsbaserte kompetansen. Det kan se ut som at verdier og idealer om medvirkning kan styrkes ved den eksplisitte kompetansen. Samtidig vil kunnskap om hva barns medvirkning innebærer og kompetanse til å kunne tilrettelegge for medvirkning tolkes å være faktorer som må til for at verdiene skal være realiserbare.

Barne-, likestillings – og inkluderingsdepartementet legger stor vekt på at det er behov for økning av kompetansene som besittes i barneverntjenesten (Prop 106 L, kapittel 7). For å få til dette vil departementet øke kvaliteten på utdanningene til arbeidet, samt styrke kompetansen hos barnevernsarbeiderne blant annet med utgangspunkt i ny kunnskap, ved å gi støtte til kompetansehevende tiltak i barneverntjenestene, støtte videreutdanninger og tilby konferanser om tema om for eksempel meldinger og undersøkelser. Utredningskompetansen vil bli lagt vekt på, noe som vil si den kompetansen barnevernsarbeideren skal besitte i undersøkelsene. Samtidig vil departementet legge vekt på barnevernarbeiderens kompetanse til å involvere barn i sakene sine. Lovendringsforslaget ble vedtatt av Stortinget i juni 2013 (www.Stortinget.no), og endringer i lovteksten er utformet og noen er allerede iverksatt fra 1.1.2014 (www.regjeringen.no). Det som gjenstår å se er hvordan departementet kommer med veiledninger til barneverntjenestene om hvordan kompetansen kan utvikles.

Som kommet fram til i dette kapitlet, ser det ut til at barnevernarbeiderens bevissthet om sin egen personlige erfaringsbaserte kompetanse, bevissthet om egne verdier og skjønnsvurderinger ser ut til å påvirke hvordan tilrettelegging for medvirkning gir utslag i praksis. Samtidig at denne ved skjønnsanvendelsen kan kombineres med mer eksplisitt kompetanse.

Ifølge Strandbu (2010) er det tre faktorer på det hun kaller kunnskapsnivåer som er viktige for å realisere barns deltakelse. Den første faktoren er barnevernarbeiderens *bevissthet* om barnevernets prinsipper og vektleggingen av verdier. Videre er *kognisjon* en faktor, som omhandler å tilegne seg kunnskap og være klar over ulike teoretiske begrunnelser for medvirkning. Ifølge henne vil erkjennelsen av barnets deltakelse virkning på barnets utvikling og beslutningen fremme et anerkjent syn på barnet som aktør. Til slutt viser hun til *handlingskompetanse* som handler om hvordan loven kan gjennomføres i praksis, å kunne handle slik at barnet kan medvirke. Hva som skal til for at dette kan realiseres, skriver hun ikke noe mer om, bortsett fra at «strukturer og ordninger for hvordan barn kan involveres som deltakere i egen sak, må også til» (Strandbu, s. 84), som viser til organiseringen i

barneverntjenestene. Disse tre faktorene er sammenfallende konklusjoner av hva som kan fremme barns medvirkning i dette kapittelets analyse og tolkning. Samtidig kan det påpekes at man ved å se på disse tre faktorene, ikke får belyst hvordan barnevernarbeiderens personlige sider kan påvirke medvirkningsprosessen. Strandbu (2010) hevder at barnevernsarbeideren må være seg bevisst barnevernets prinsipper og vektlegging av perspektiver, men tydeliggjør ikke at personlige sider ved praktikerens også kan påvirke. Nordstoga (2004) skriver om skjønnets plass i beslutningsprosesser, men ikke hvordan skjønnen direkte påvirker barns medvirkning. Det som blir trukket fram i dette kapitlet er at barnevernarbeiderens personlige sider også kan påvirke deltakelsen.

Den personlige kompetansen blir trukket fram i litteraturen i forbindelse med medvirkning, men det ser ikke ut til å være mye litteratur som vektlegger hvordan barnevernarbeiderens personlige sider kan påvirke medvirkningsprosessen. Dette blir heller ikke lagt vekt på i det siste lovforslaget, hvor barns medvirkning var et av hovedtemaene (Prop.106 L 2012-2013). Allikevel kan man i litteraturen finne at personlige sider blir vektlagt i kommunikasjonen og relasjonen med barnet. Ulvik (2009) påpeker hvordan barnevernarbeiderens personlige sider kan påvirke meningskonstruksjonen til barnet i samtalene, og skriver at dersom barnevernarbeiderens endrer sitt fokus om hvordan man oppfatter deltakelse fra et fokus på at regler skal følges til at barnets meningskonstruksjoner skal fremheves, vil det påvirke hvordan man definerer deltakelse fremover. Det blir også hevdet av flere at man må få til en holdningsendring hos barnevernsarbeidere dersom det skal skje en positiv utvikling vedrørende barns muligheter for å medvirke. Negative holdninger til barn som samfunnsgruppe og negative holdninger til medvirkning må bekjempes (Sandberg 2012, Seim, Slettebø & Koht 2007). Ut fra dette kan en tolke at det må gjøres noe med barnevernarbeiderens personlige sider. Derimot viser undersøkelser at personlighetstrekkene ved voksne personer er ganske stabile (Røkenes & Hanssen 2002), så for å fremme medvirkning kan det hevdes at målet ikke er at barnevernsarbeideren skal forandre seg selv, men heller kunne forholde seg til seg selv på best mulig måte. Det gjelder for barnevernsarbeideren å finne sine utviklingsmuligheter (ibid).

Mangel på faglig veiledning og støtte kan være en forklaring på hvorfor barn ikke kommer til orde i saker (Slettebø & Seim 2007, s. 42). I litteratur som omhandler de som praktiserer arbeid med mennesker, blir faglig veiledning trukket fram som effektivt for å bli mer bevisst sine personlige sider (Bang 2003 og Nordby mfl. 2013). I veiledningen kan barnevernsarbeideren med veilederen reflektere over praksis og bli mer bevisst hvilke

verdivalg som ligger til grunn i arbeidet, her; i arbeid med barna i undersøkelsene (Nordstoga 2004). Å reflektere i etterkant av hendelser, kaller den amerikanske filosofen Schön for «reflection-on-action», noe som kan gjøres ved faglig veiledning. Samtidig fremhever Schön viktigheten av «reflection-in-action», som betyr at man tenker over hva man gjør mens man gjør det, og at dette ikke bare kan påvirke selve situasjonen positivt, men og kompetanseutviklingen (Schön etter Røkeness og Hanssen 2002). I samtaler med barn i undersøkelser hvor barnevernsarbeideren skal gi informasjon til barnet, men samtidig få forståelse for barnets meninger, må barnevernarbeiderens derfor kunne forholde seg til seg selv, samtidig som barnevernsarbeideren forholder seg til barnet. Hvordan barnevernsarbeideren gjør dette, vil derfor kunne hevdes å påvirke hvordan medvirkningsprosessen går og hvordan barnets perspektiv blir oppfattet og forstått. At man må være bevisst seg selv, sine egne tanker, følelser og verdier i situasjonen med barnet, og hvordan det kan påvirke, synes ikke å ha vært i fokus for hvilke komponenter som inngår i barneperspektivet. Da de personlige sidene til barnevernarbeideren ser ut til å påvirke forståelsen av barnets perspektiv og dermed og barneperspektivet kan de personlige sidene inngå som et supplerende element til andre komponenter foreslått av blant andre Omre og Schjelderup (2009) og Strandbu (2007); et nytt element som omhandler den voksnes eget perspektiv.

Å forstå barnets perspektiv krever ifølge Strandbu (2007) at barnevernsarbeideren evner og takler å høre og snakke om det som er vanskelig. Dersom de voksne ikke mestrer dette er de ifølge henne «konfliktsky» eller «går rundt grøten», egenskaper som ikke oppfattes som positive (Strandbu 2007, s.92). I intervju av barnevernsarbeidere kommer det frem at de som ikke snakker med barna mener at det kreves spesiell kunnskap for å snakke med barn og at det er viktig å være bevisst hvordan man stiller spørsmål (Vis 2006). Det vil derfor si at barnevernsarbeideren setter krav til seg selv. Eriksen og Sætre (2011) påpeker at barnevernarbeiderens ønske om å være til hjelp kan være en sårbarhetsfaktor da barnevernsarbeideren ofte i sakene kan oppleve å ikke oppnå den hjelp barnet er i behov for. Manglende refleksjon om følelser og holdninger i arbeidet med barna kan gi økt sårbarhet for belastninger, og undertrykking av slike følelser kan gi en følelse av avmakt som kan gjøre barnevernsarbeideren autoritær i møtet med barna (Eriksen og Sætre 2011). Man kan derfor spørre om det er behov for en holdningsendring blant barnevernsansatte om at det er greit å innrømme feil og maktesløshet. Det er videre i kapitlet påpekt at ubehaget barnevernsarbeideren kan oppleve ved å bli presentert for ulike beretninger av omsorgssvikt,

noe som kan føre til en slitasje med den konsekvens at man ikke makter å høre det barnet i tilfeller har behov for å fortelle. Psykologisk debriefing er en metode hvor barnevernsarbeideren sammen med veileder får mulighet til å bearbeide opplevde hendelser og/eller krisereaksjoner (Bang 2003). Dette kan også forebygge senere krisereaksjoner ved at barnevernsarbeideren lærer å identifisere følelser hos seg selv.

KAPITTEL 5: ANALYSE OG TOLKNING AV BARNEVERNETS PRAKSIS (OG ORGANISERING); DILEMMAER OG RESSURSER

5.1 Medvirkning og beskyttelse

Vis (2007:3) hevder at det finnes to fundamentalt forskjellige måter å se på barns rettigheter. Han kaller den ene tilnærmingen for en *beskyttelsesorientering*, som fokuserer på samfunnets plikt til å ta avgjørelser som er til det beste for barnet, for å unngå at barn blir utsatt for skade. Den andre tilnærmingen kaller han for en *deltakelsesorientering*, som fokuserer på viktigheten av å gi barn mulighet til å ta selvstendige avgjørelser og få kontroll over eget liv, til tross for hva andre måtte mene er til barnets beste. Ved litteratur-, og dokumentgjennomgang ser jeg at disse to retningene har fått mye oppmerksomhet da de peker på ulike forståelser av hva barn kan tåle og ikke. Begge retningene har som formål å sikre barns beste interesser (Sandberg 2012:90), og det er når disse retningene blir satt opp mot hverandre at barnevernsarbeideren kan oppleve et etisk dilemma om hvilke handlingsvalg som er riktige. Om barnevernsarbeideren inntar det ene eller andre synet, kan gi følger for hvordan barnets rettigheter blir ivaretatt. Dette dilemmaet har ifølge Seim (2007) eksistert over tid, da det også ved overgangen ved 2000-årsskiftet ble diskutert. Dette er snart 15 år siden.

5.1.1 Påstand: Medvirkning kan være belastende for barnet

Forskning viser at selv om barnevernsarbeidere mener det er viktig å snakke med barna, er det og vanlig å utelukke dette av hensyn til dem (Vis 2004). Vis (2004) sier at frykten for å påføre barnet flere belastninger er en av de flest nevnte årsakene barnevernsarbeideren oppgir som årsak når barnet ikke blir involvert som deltaker i sin egen sak. Å la være å snakke med barn

kan av barnevernsarbeideren gjøres for å skåne barnet, unngå at han eller hun får for mye ansvar eller må snakke med for mange personer, eller for å unngå at barnet havner i lojalitetskonflikt med foreldrene (Seim & Slettebø 2007, Hærem & Aadnesen 2008). Vern av barn er et lovpålagt ansvar for barneverntjenestene. Barneverntjenesten skal følge nøye med i de forhold barn lever under og har ansvar for å finne tiltak som kan forebygge omsorgssvikt og atferdsproblemer (Barnevernloven § 3-1, Follesø 2006:149). I lovens § 4-3, 2.ledd står det skrevet «Undersøkelsen skal gjennomføres slik at den minst mulig skader noen som den berører, og den skal ikke gjøres mer omfattende enn formålet tilsier». (Barnevernloven §4-3,2.ledd). Begrunnelser fra barnevernsarbeidere for å ikke involvere barnet, er at de opplever at saken kan bli så dramatisk ved involveringen, at samtalen(-e) kan bli en større belastning for barnet (Hærem & Aadnesen 2008). Slik sett kan en tro at barnevernsarbeideren da mener at lovens krav er oppfylt, ved at undersøkelsen ikke gjøres mer omfattende enn nødvendig og at den gjør minst mulig skade for barnet.

Som vist til i kapittel 2.3 har synet på barn og barndom endret seg ved at barnet ikke lengre blir sett på som et sårbart objekt, men som en selvstendig aktør og subjekt med kompetanse som ikke skal undervurderes. Allikevel er det en forskjell mellom barn og voksne, ved at de fleste barn har et større behov for omsorg og beskyttelse enn det voksne har. Dette påpekes av flere (se blant annet Stang 2007; Strandbu 2007; Øvreeide 2009). Som Stang (2007) skriver, er barn ikke det samme som små voksne; de er under utvikling mentalt, følelsesmessig og fysiologisk, og er derfor særlig sårbare. De er forskjellige fra voksne og må behandles deretter (Stang 2007). Barna barneverntjenesten møter er ofte i en utsatt situasjon og kan derfor oppfattes som mer sårbare enn andre barn generelt, og mye av litteraturen har hatt fokus på barna som sårbare. Et eksempel er boken til Befring, Frønes og Sørli (2010) «Sårbare unge, nye perspektiver og tilnærminger», hvor det påpekes at barn i kontakt med tjenesten er spesielt sårbare da de er utsatt for omsorgssvikt (Melinder 2010, s. 140-141). Som vist til i kapittel 2.5 blir mange av barna barneverntjenesten møter betraktet som risikobarn, og disse barna er ikke bare sårbare som barn generelt, men har en ekstra sårbarhet ved at de ofte er utsatt for flere risikofaktorer enn andre barn som barneverntjenesten ikke er i kontakt med.

Et argument for at barn skal beskyttes fra å medvirke er at barna barneverntjenesten møter i en undersøkelse som oftest har opplevd mye kaos og kan ha problemer med å se sammenhengene (Kvello 2007). Barnet kan også møte trusler fra sine omsorgsgivere om alvorlige konsekvenser dersom barnet «avslører» forholdene i hjemmet (Kvello 2007). Barnet kan også indirekte eller direkte blitt formidlet fra omsorgsgiveren at de er skyld i det som har

skjedd, la opp til det selv, fortjener det, hadde lyst og ved seksuelle overgrep; flørtet (Øvreeide 2009). Dette kan forsterke synet på at barna barneverntjenesten møter er ekstra utsatte og sårbare, at de ikke skal utsettes for belastningen ved å snakke om forholdene og stå i fare for å bli «syndebukken» som «avslører». Barnet kan også sitte igjen med skyldfølelse for å ha «avslørt» forholdene i hjemmet i undersøkelsen, og dilemma for barnevernsarbeideren blir derfor om barnet skal utsettes for dette. Barnet kan dermed bli satt i en vanskelig situasjon dersom han eller hun blir bedt om å avsløre hemmeligheter (Vis 2004).

Ifølge Dyregrov (2000) kan barn ta på seg skyld for å beholde et positivt bilde av omsorgsgiveren, men det kan også ta på seg skyld for å skape en mening og opplevelse av kontroll i en mishandling- og omsorgssviktsituasjon. Ved å ta ansvar kan barnet oppleve skam og selvforakt, og barnet kan frykte at det hun/han oppfatter som negativt ved seg selv blir avdekket i undersøkelsen (Søftestad 2008). Barnevernsarbeidere må derfor også være klar over at det ikke er sikkert at barnet vil gi informasjon i undersøkelsen som kan gi grunnlag for tiltak. På en annen side kan noen barn prøve å overbevise seg selv om at de bor i en vanlig familie, og ønsker ikke at illusjonen om dette blir ødelagt.

Ifølge Gamst (2011) ligger barnets sårbarhet i at det har begrensede forutsetninger for å kunne vurdere konsekvensene av sine avsløringer og vurdere hva som er til det beste på lengre sikt. Det er ikke å komme bort fra at barnets avsløringer i samtale med barneverntjenesten kan ende med en akutt plassering, og det er viktig at barnet ikke etterlates til seg selv etter eventuelle avsløringer (ibid). Barns rett til beskyttelse blir ofte oppfattet som at barna skal beskyttes mot seg selv, mot belastningen ved å ta vanskelige beslutninger og konsekvensene av eventuelle uheldige avgjørelser (Seim & Slettebø 2007).

Barnevernsarbeiderens frykt for slike merbelastninger for barnet synes å være mer tilstede i saker hvor det er et dårlig samarbeid mellom barneverntjenesten og foreldrene, og dersom foreldrene motsetter seg at barneverntjenesten prater med barnet i enerom (Vis 2004).

Et annet argument for at barns skal beskyttes fra å bli pratet med, er at de er i et avhengighetsforhold til foreldrene sine (Gamst 2011), at de ofte er svært lojale ovenfor foreldrene og kan føle et behov for å beskytte og forsvare dem (Vis 2004). Å være lojal ovenfor foreldrene på den ene siden, og uttale seg om hendelser på den andre siden, kan oppleves som en konflikt for barnet (ibid), noe som ofte i litteraturen blir referert til som en lojalitetskonflikt. Øvreeide (2009) viser til dilemmaet barnet kan oppleve, da veldig få foreldre, eller andre voksne, vil erkjenne omsorgssvikt eller overgrep mot barn. Den voksne

kan benekte det som har skjedd, bagatellisere eller fraskrive seg ansvar. En voksen som ikke er overgriperen, men som står i et nært forhold til overgriperen, kan også benekte og bagatellisere forholdene. Øvreeide (2009) sier videre at barnet

«...blir stående emosjonelt i et lojalitetsforhold til overgriperen, og avhengigheten binder barnet både kognitivt og emosjonelt i et ansvarsforhold til det som kan komme til å skje. Barnet er låst i en paradoksal og dobbeltbindende situasjon: det ivaretar seg selv ved å ivareta den voksne, som ikke ivaretar barnet». (Øvreeide 2009, s.

Barnet kan bruke store krefter på lojalitet og på å holde fasaden, og konsekvensen blir at barnet er taus og holder hendelser og informasjon hemmelig (Gamst 2011).

5.1.2 Påstand: Å skåne og beskytte barnet kan virke mot sin hensikt

I forbindelse med prosjektet «samtale med barn i barnevernet» som ble gjennomført i perioden 2003-2007 ved BUS Nord-Norge, ble barn i kontakt med barnevernet bedt om å rangere ni faktorer om hva som er viktigs ved deltakelse (Vis 2007). Disse faktorene var: 1. å bli lyttet til, 2. å få si sin mening, 3. få støtte, 4. få vite hva som skjer, 5. få valg, 6. tid til å tenke igjennom ting, 7. at voksne ikke legger press på meg, 8. at voksne tar gode avgjørelser, 9. få det som jeg vil. Det viktigste for barna fremkom å være «å få vite hva som skjer». Dette kan knyttes til den informasjonen barneverntjenesten er pliktig til å gi barna. At de voksne tar gode avgjørelser ble også vurdert av barna i undersøkelsen å være en av de viktigste faktorene ved deltakelse. Kun 36 % av barna nevnte at «å få si sin mening» var blant de tre viktigste faktorene, men Vis (2007) påpeker at denne faktoren ble nevnt færrest ganger ved kategorisering av faktorer som er mindre viktig. Barna syntes å være mer opptatt av beslutningsprosessen enn resultatet, og «å få det som jeg vil» ble rangert som det minst viktigste. Vis (2007) hevder at gode beslutningsprosesser ikke er en garanti for at barn er enige i, eller fornøyde med, beslutningen som fattes, men at undersøkelsen viste at barn som føler de ikke er godt nok ivaretatt i beslutningsprosessen, i større grad også vil være misfornøyd med resultatet. Denne undersøkelsen kan være sammenfallende med prosjektet «Brukermedvirkning og profesjonell praksis i barnevernet» som ble gjennomført i 2002 og 2003. Her la ungdommene som var fornøyde med barneverntjenesten stor vekt på at de var blitt sett og hørt, at de var blitt trodd på og tatt på alvor (Seim 2007).

Vis (2007) viser også til en undersøkelse gjennomført av Thomas (2000) i England, hvor barna der ble bedt om rangering etter de samme ni utsagnene som i prosjektet i Norge. Undersøkelsen viste at det minst viktigste for barna var å få sin egen vilje, og det viktigste var å bli lyttet til for deretter å få si sin mening. Resultatet er sammenfallende med den norske undersøkelsen, og en kan derfor tenke seg at undersøkelsene bekrefter hverandre. Thomas (2001, her i Strandbu og Vis 2008) har også bedt barn utdype *hvorfor* det er viktig og riktig at barn blir hørt når det tas beslutninger i en barnevernssak. Barna som ble intervjuet ga fem begrunnelser. For det første mente de at det er mer rettferdig. Det å få være med når noe blir bestemt forebygger at barnet blir sinte eller lei seg. For det andre mente barna at en begrunnelse var at det var deres liv. De understreker at de har egne følelser og synspunkter og at avgjørelsen som blir tatt påvirker dem. For det tredje mente barna at de lærte av det. Videre at å bli hørt vil føre til bedre avgjørelser, da de har viktig informasjon som de voksne ikke vet om. Til slutt mente barna at det var viktig at de fikk informasjon og forståelse om hva som skjer.

Seim og Slettebø (2007) hevder at hensynet til å skåne og beskytte barna like gjerne kan virke mot sin hensikt. Dette knytter de til erfaring fra forskningsprosjektet «Brukermedvirkning i barnevernet» (2001-2004), hvor ungdommene de var i kontakt med ønsket mest mulig informasjon fremfor å bli skånet for «virkeligheten». Å ikke bli pratet med og få nødvendig informasjon var vanskelig for dem (Seim og Slettebø 2007, s.42). Ifølge Søftestad (2008) kan barnevernarbeiderens forventning til at barn ikke vil, kan eller konsekvensene medvirkning gir, føre til at barnet blir mindre involvert i undersøkelsen, og bidra til å forsterke fortielsen. Dette kan knyttes til at kulturen kan ugyldiggjøre hendelser ved å tabulegge dem.

Tabuleggingen kan føre til at det som har skjedd og det vonde det fører med seg ikke blir snakket om og dermed usynliggjort. Hendelsen (-e) kan dermed bli ikke-eksisterende for barnet (Leira 2003). Når barnet ikke får snakke om det som skjer i familien, eller hva barnet har erfart, kan barnet få vansker med å forstå hva som foregår og hvordan familien skiller seg fra andre familier. At barn i traumatiske situasjoner opplever fortielse og forvirring, vurderes som en vesentlig skadefaktor for barnet i tillegg til krisen (Gamst 2011, Raundalen 2011). For å bryte ugyldiggjørelsen, må man ifølge Leira (2003) prate med barnet om det barnet opplever og kunne komme med konkrete løsninger slik at barnets psykologiske bearbeidingsprosess får startet. Ved at barnevernsarbeideren er villig til å åpne opp for at barn har noe viktig å fortelle, kan barnet bryte tausheten, og Gamst (2011) hevder at barnevernsarbeidere derfor har et stort

faglig og etisk ansvar vedrørende barns rett til å medvirke og tilrettelegge for dette på en god måte.

For å åpne for og gyldiggjøre tabuene trenger vi ifølge Buer (2005) institusjoner som setter ord på tabuene, for barnet har behov for å forstå, oppleve mening og en opplevelse av å håndtere situasjonen (Husby 2009). Dette kan knyttes til det Antonovsky kalte for opplevelse av sammenheng (Sense of coherence) som han mente er en forutsetning for mestring av stress og kriser. For at et barn skal kunne utvikle opplevelse av sammenheng, må barnet få hjelp til å gjøre verden begripelig, det vil si at hendelser og følelser kan forstås. Ved dette kan hendelsen bli håndterbar, slik at barnet opplever å kunne håndtere eventuelle følelser og reaksjoner. Deretter må prosessen i endringsarbeidet oppleves som meningsfylt å engasjere seg i (Rundalen 2010). Opplevelse av sammenheng viser således til en opplevelse av tilværelsen som forståelig, håndterbar og meningsfull (Heggen 2007). For å følge Antonovskys budskap i møtet med barna, må barnevernsarbeideren derfor åpne for å la barnet snakke om det vondeste og følge opp dette godt ved å hjelpe barnet i prosessen med å gjøre verden begripelig, håndterbar og meningsfull (Raundalen 2011). Det kan derfor argumenteres for at barnevernsarbeideren derfor i undersøkelsene ikke bare skal ha fokus på den undersøkende samtalen, men også den bearbeidende samtalen, slik at barnets bearbeidingsprosess kan starte.

Ifølge Stang (2007) kan det oppleves vanskelig og belastende for barnet å uttale seg, men følelsen av å ikke bli inkludert og bli tatt på alvor, kan i ettertid oppleves som en like stor belastning. På bakgrunn av sin studie om barns deltakelse og styrkeprosesser i familieråd, sier Omre og Schjelderup (2009) at barna i deres utvalg uttrykte at det kunne være vanskelig å delta i beslutningsprosessene, men ingen av barna uttrykte at det var en stor eller veldig stor belastning. Omre og Schjelderup påpeker at dette er barn som ved undersøkelsens gjennomføring levde i bekymring- og/eller risikosituasjoner og at alle barna var godt kjent med vanskene familiene levde med (ibid). Selv om barn kan oppleve å ikke ha kontroll i sin livssituasjon, og oppleve tilværelsen som vanskelig, kan de være i stand til å ha innflytelse, gi uttrykk for ønsker og behov, og være med å få disse realisert (Seim 2007). Ved å inkludere barnet i beslutningsprosessene kan barnevernsarbeideren vise barnet respekt og verdighet (Sandberg 2012).

5.1.3 Et spenningsforhold?

Synet på barns rett til medvirkning og synet på barns rett til beskyttelse, kan bli oppfattet som et «spenningsforhold», som kan medføre at man unnlater å prate med barna saken gjelder.

Ifølge Vis (2007) kan et syn på at disse to orienteringene ikke er forenelige være en konsekvens av at barnevernsarbeideren vurderer selvstendighet og uavhengighet som et premiss for å kunne medvirke; «dersom autonomi er en forutsetning for deltakelse, blir deltakelse uforenelig med beskyttelse» (Vis 2007, s. 4). Dette kan knyttes til vurderingen av barnets modenhet og kompetanse, og dersom barnet ikke er nok selvstendig eller kompetent nok, er forutsetningen, eller satt på spissen; kvalifikasjonen, for å medvirke ikke til stede.

Videre viser Vis (2007) til at forståelsen av spenningsforholdet også kan skyldes at rettigheter kan være knyttet til forutsetningen om å kunne *kreve* rettighetene, da barn ikke har kjennskap til hvilke rettigheter de har krav på å kreve.

Ifølge Stang (2007) kan man like gjerne se på de to tilnærmingene eller diskursene som komplementære og gjensidig avhengig av hverandre. Dersom barnet ikke får tilstrekkelig beskyttelse vil ikke barnet kunne utøve selvstendighet på en god måte. Barnet må derfor føle seg trygg og ivaretatt, da beretningene kan gi store konsekvenser for omsorgssituasjonen og hverdagen. Det er i samtaler barnevernsarbeideren kan få fram barnets perspektiv, og dette er avgjørende for å få et realistisk bilde av hvilken hjelp barnet eventuelt er i behov for, altså få saken godt nok opplyst, for å kunne konkludere undersøkelsen (Seim & Slettebø 2007, s. 87).

En måte å se på prinsippene som komplementære kan være at prinsippet om barnets beste presenterer *målet* ved arbeidet, mens prinsippet om medvirkning presenterer *fremgangsmåten* (Skauge 2010, s. 80). Slik sett vil ikke beskyttelse være til hinder for barnets medvirkning. Derimot kan en hevde at det i noen tilfeller ikke vil være barnets beste å medvirke, dersom dette ikke er tilrettelagt på en god måte, barnet ikke beskyttes, eller barnets opplysninger ikke forvaltes på en god nok måte.

På den annen side hevder Gamst (2011) at dilemmaene ved disse to tilnærmingene alltid vil gjøre seg gjeldene. Et eventuelt spenningsforhold mellom retten til beskyttelse og retten til deltakelse kan tilspisse seg i konflikter og særlig smertefulle situasjoner, og det er derfor viktig at barnevernsarbeideren ikke lar barnet blir inkludert i situasjoner som ikke gagnar barnet, for eksempel i samtaler med foreldre hvor det er et høyt konfliktnivå (Strandbu 2007, s. 61, s. 145).

5.1.4 Vurdering av hva som er til barnets beste

I litteraturen og offentlige dokumenter fremheves at hensynet til barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved alle tiltak som gjelder barn, og kan gi veiledning når ulike interesser vurderes mot hverandre (Haugli 2012, s. 52; Prop. 106 L 2012-2013).

Bestemmelsene om barnets beste er også nært knyttet til bestemmelsene som regulerer barns rett til medvirkning, siden å ta barns rettigheter på alvor innebærer både beskyttelse av barnet, men og en anerkjennelse av barnets rett til medbestemmelse (Haugli 2012, s 52, s.55). Dette støttes av Sandberg (2012, s.114) som viser til barnekomiteens generelle kommentar nr.12 til barnekonvensjonen, hvor det blir presisert at det ikke er noen motsetning mellom de to artiklene, men at de utfyller/er avhengig av hverandre. Hensynet til barnets beste styrker funksjonen til barnets rett til medvirkning, og hensynet til barnets beste kan ikke gjennomføres uten at hensynet til barnets medvirkning blir respektert (Sandberg 2012, s.93).

Prinsippet om barnets beste er retningsgivende for hvordan rettigheter skal tolkes, men rettigheter skal ikke gå på bekostning av barnets helse og utvikling (Stang 2012, s. 157-158). Utfordringen for barnevernsarbeideren blir å vurdere i hvilken grad barnet kan ta skade av å snakke med barnevernet, og må ifølge Husby (2009) se dette i lys av de belastninger barnet allerede kan ha blitt utsatt for, da barna barneverntjenesten kommer i kontakt med oftest allerede er i en sårbar situasjon. I noen tilfeller vil det ikke være barnets beste å medvirke, dersom dette ikke er tilrettelagt på en god måte, barnet ikke beskyttes, eller barnets opplysninger ikke forvaltes på en god måte. Det vil si at når barn skal gis rett til medvirkning og innflytelse, må barnets rett til beskyttelse og omsorg også tas med i vurderingen (Kjørholt 2010). En vurdering ved ulike alternativer i situasjonen må derfor gjøres; av hva som er minst skadelig for barnet i situasjonen (Haugli 2012). Haugli (2012, s. 67) påpeker at en fare ved dette er å bruke begrepet barnets beste i situasjoner hvor det ikke finnes gode løsninger, og at barnevernsarbeideren derfor må være bevisst dette slik at begrepet blir brukt uten at det blir tydeliggjort at det er blitt gjort en avveining mellom to onder. Noe annet som er viktig å være seg bevisst, er at å henvise til barnets beste i noen situasjoner kan gi avgjørelser en legitimitet det kanskje ikke er grunnlag for. Det er vanskelig å argumentere mot «barnets beste», og det er derfor en risiko for at hensynet brukes bevisst eller ubevisst for å legitimere andre standpunkter (Haugli 2012, s. 56).

Alle barn og situasjoner er individuelle, og da barnets beste ikke er definert som en standard må det tas individuelle vurderinger i et barns sak. Mange variabler kan virke inn på et barns omsorgssituasjon, og det vil ifølge Vis (2007) kunne innebære en viss risiko i beslutningene som blir tatt, slik at man ikke alltid helt sikkert kan vite om beslutningen er til barnets beste.

5.1.5 Oppsummering og implikasjoner for videre arbeid

På bakgrunn av kapittelets analyse kan man se at forholdet mellom synet på barns sårbarhet og krav på beskyttelse, og barnets styrke og rett til medvirkning, er syn som har påvirket til at barn ikke har medvirket i den grad loven legger føringer for. Å bli inkludert i beslutningsprosessene kan for barnet være belastende da barnet kan ha blitt truet til taushet, presset til å ta spesielle standpunkt eller få opplevelsen av å stå i en lojalitetskonflikt. Barnet kan oppleve en følelse av skyld og ansvar dersom barnet avslører noen «hemmeligheter» som kan virke svertende på foreldrene. Videre er det et syn på at barn ikke skal lokkes til å fortelle noe det ikke ønsker eller tør å meddele. Derimot sier barn som har vært i kontakt med barneverntjenesten at det viktigste for dem er å få vite hva som skjer, noe som kan knyttes til den informasjonen barneverntjenesten er pålagt å gi til barna (Barnevernloven §6-3). Videre at de voksne tar gode beslutninger. At belastningen av å prate ikke er større enn belastningen av å ikke prate fremheves som et argument, samt at barnet ved å bli inkludert kan få forståelse for sin situasjon og starte bearbeidelsesprosessen for å kunne håndtere det vanskelige. Barn i kontakt med barneverntjenesten er ofte mer sårbare enn andre barn og trenger ekstra behov for å bli ivaretatt fra det som er vanskelig, men samtidig er det kanskje nettopp derfor at barnet har behov for en opplevelse av sammenheng slik at bearbeidingsprosessen kan starte. I litteraturen vektlegges at barn i barnevernet må vurderes både som sårbare og som kompetente aktører (Omre & Schjelderup 2009), og for å motvirke at perspektivene skal jobbe mot hverandre, bør barnevernsarbeideren erkjenne at begge perspektivene kan gjøre seg gjeldende samtidig. Et forslag for å se på prinsippene som komplementære er at prinsippet om barnets beste presenterer *målet* ved arbeidet, mens prinsippet om medvirkning presenterer *fremgangsmåten* (Skauge 2010). Allikevel er det stor sannsynlighet for at dilemmaet om hva barnet kan inkluderes i og hva barnet må beskyttes fra alltid vil gjøre seg gjeldende (Gamst 2011). Det legges føringer for at barn skal delta i sin egen sak, men hvordan dette blir gjort påvirker om det er til et gode for barnet eller ikke. Det viktige er at barnevernsarbeideren kan vurdere hva som er til det enkelte barn sitt beste, da individuelle forhold ved barnet og

individuelle forhold ved dets omsorgssituasjon kan påvirke dets omsorgssituasjon og hvordan barnet skal inkluderes i beslutningsprosessen.

I barneverntjenestens undersøkelser får barnevernsarbeidere mye informasjon om familiene. Dette gjennom samtaler med barnet, samtaler med foreldre og ikke minst informasjon innhentet fra andre instanser. Da andre instanser, bortsett fra prester og advokater, har opplysningsplikt til barneverntjenesten kan barneverntjenesten få kjennskap til mange forhold ved familien, forhold ved barnet, men og forhold ved foreldrene. I diskusjoner om grenser for barns deltakelse kan man stille spørsmål ved hvordan både medvirkning og beskyttelse av barnet skal sikres, samt om barn skal inkluderes i alt. I forskning og litteratur om medvirkning er medvirkning i hovedsak omtalt som et gode for barna, og eventuelle negative konsekvenser av høy grad av medvirkning synes å være fraværende (Thrana 2008, s. 30). Raundalen og Schultz (2008) hevder at man kan prate med barn om alt forutsatt at barnet er forberedt, at tid, sted og barnets alder er vurdert, samt at den som snakker med barnet jobber med samtaletemaet langsomt og bruker kommunikasjonsmetodikk som for eksempel affektinntoning, lytting og turtaking for anerkjennelse og ivaretagelse av barnet i samtalen. Videre skriver de:

Det er urettferdig at barn skal være dobbelt så redde som oss voksne når de ikke trenger å være det, bare fordi vi ikke våger å snakke med dem. Det er ikke skadelig for barn å snakke, og det er ikke galt av oss å lytte (Raundalen og Schultz 2008:132).

Derimot hevder Strandbu (2007) at det finnes grenser for barns deltakelse:

Selv om barn er innrømmet rett til deltakelse når det skal tas beslutninger som er viktige i barns liv, finnes det grenser for barns deltakelse og barn kan ikke alltid være til stede. Dette handler blant annet om en avveining mellom hva barn skal se og høre og hva barn skal skjermes fra (Strandbu 2007:35).

Da barneverntjenesten får mye informasjon om foreldre, vurderer jeg på bakgrunn av analyse og drøfting i dette kapittelet at barn kan skjermes fra noen detaljer og at temaer i så fall tilpasses til deres alder og modenhet. Sandbæk (2004) sier den nye barndomssosiologien interesserer seg kun for normalbarndommen og ikke tar hensyn til spesielle utfordringer når barn skal inkluderes i beslutningsprosesser. Når barn skal delta i vanskelige beslutningsprosesser må det vurderes hva barnet kan bli inkludert i (ibid). Strandbu (2007) foreslår at man skiller på det som omtales som barnetema, voksentema og fellestema.

Barnetema inkluderer at barn kan få selvbestemmelse på definerte områder. Voksentema er det barnet eventuelt kan skånes for, og fellestema er det alle kan drøfte sammen. Dette kan være et godt forslag som kan være med å øke bevisstheten i hvordan håndtere barnets krav på beskyttelse og barnets rett til å medvirke. Videre kan en slik inndeling kunne gjøre det lettere for barnevernsarbeideren å planlegge formålet med samtalen med barnet, hva som er hensikten og hvordan samtalen skal tilrettelegges. Samtidig kan dette tolkes å samsvare med å betrakte barn både i behov av beskyttelse, men og som viktige aktører som skal medvirke.

En anbefaling fra Ulvik (2009) er at man ved inkludering av barn har som mål å utforske det enkelte barns forståelse, for videre å bidra med tilpasset støtte. Det blir en faglig nødvendighet og et profesjonelt kunnskapsbehov å undersøke barnets meningsdannelse. Hun sier at målsettinger om barnets liv da heller kan få forrang fremfor å gjennomføre deltakelse for å oppnå «korrekt saksbehandling» etter loven. Ved å ha dette som fokus er barnevernsarbeideren kanskje mer sikret at barnets perspektiv kommer frem slik at det også er lettere å få frem barneperspektivet. Samtidig er det viktig å tilføye at man skal ikke bare få tak i barnets perspektiv og meninger i en undersøkelse, barnevernsarbeideren må også forvalte barnets meninger videre i beslutningsprosessen og vurdere hvordan det skal tillegges vekt.

5.2 Struktur og organisatoriske forhold

Med struktur og organisatoriske forhold menes hvordan barneverntjenesten organiserer sitt arbeid og hvilke rammer organisasjonen setter for barnevernsarbeideren i den praktiseringen som skal gjennomføres.

Barnevernsarbeiderens mulighet for å inkludere barn i undersøkelsene vil kunne bli påvirket av strukturen og de organisatoriske forholdene ved barneverntjenesten. Dette kan for eksempel være tidsfrister for undersøkelsen, krav til prosedyrer og rapportskrivning, og de utredningstiltak som må til for at man kan konkludere undersøkelsen. De organisatoriske rammebetingelsene ved tjenesten kan for barnevernsarbeideren oppleves å ha stor innvirkning for hvordan undersøkelsene blir gjennomført (Skauge 2010).

Barnevernsarbeiderne selv uttrykker frustrasjon over hvordan organisasjonsstrukturen, krav til prosedyrer og rapportskrivning tar fokus fra arbeidet med barna, noe som kolliderer med målene ved arbeidet (ibid). Dette er oppgaver som kan oppleves meningsløse for barnevernsarbeideren, men må gjennomføres grunnet tjenestens krav, og kan føre til at samtaler med barna blir nedprioritert. Spenningen mellom idealene og kravene ved tjenesten

kan føre til et universelt fokus, fremfor et individualisert fokus, hvor det enkelte barn og dets situasjon blir fulgt opp individuelt tilrettelagt (Eide og Damsgaard 2012). Rutiner, internkontroll, økonomi, bemanning, effektivitet og kapasitet er ord som også blir benyttet i denne sammenhengen.

5.2.1 Samsvar mellom oppgaver og rammebetingelser

En undersøkelse i barneverntjenesten skal ifølge barnevernloven gjennomføres snarest og senest innen tre måneder. I særlige tilfeller kan fristen bli utvidet til seks måneder (Barnevernloven § 6-9, 1.ledd). Barneverntjenesten har derfor en pålagt tidsfrist for gjennomføringen av undersøkelsene. I forarbeidene til loven ble dette begrunnet med at det var viktig med å vurdere barnevernssakene tidlig, for å unngå at barnets problemer blir så alvorlige at det eventuelt vil bli nødvendig med mer inngripende tiltak, som for eksempel omsorgsovertakelse (merk; den gang kalt ansvarsovertakelse) for å avhjelpe med problemene. Endringen ble innført da tidligere praksis viste at lovens krav om snarlige undersøkelser ikke ble fulgt. (Ot. prp. nr. 44 (1991-1992), s. 85). Dersom barneverntjenesten ikke overholder fristen vil kommunen risikere mulkt fra Fylkesmannen (Barnevernloven § 6-9,3.ledd). I undersøkelsene er det ikke bare samtaler med barna som skal gjennomføres, men flere utredningstiltak for å få saken godt nok opplyst før det fattes beslutning om henleggelse eller vedtak om iverksettelse av tiltak (Forvaltningsloven § 17). Utredningstiltak som kan bli benyttet er for eksempel samspillsobservasjoner i hjemmet, observasjon i barnehage/skole, innhenting av informasjon fra instanser som har kontakt med familien, samtale med foreldre, for å nevne noen ved siden av samtaler med barnet (Kvello 2010). Barnevernsarbeideren skal derfor skaffe seg tilstrekkelig kunnskap om barnets livssituasjon samtidig som arbeidet skal gjennomføres så raskt som mulig (Nygren 1997). Dette er noe av rammene barnevernsarbeideren har å forholde seg til i sitt daglige arbeide.

Tidspresset barnevernsarbeideren har i sitt arbeid fremheves i litteraturen som en mulig hindring for at barn ikke får medvirke i den grad som bestemt i loven (Strandbu 2010; Thrana 2008; Vis 2006). Tidspresset kan skyldes tunge og alvorlige saker og stor saksmengde i forhold til ansatte slik at samtaler med barn ikke blir prioritert (Thrana 2008). Undersøkelsen «samtaler med barn» viser at mangel på tid er en av de hindringene også barnevernsarbeiderne selv legger vekt på (Vis 2006). Barnevernsarbeideren har ikke bare ett barn med familie å følge opp i den perioden undersøkelsen varer, men har ansvaret for å

undersøke omsorgssituasjonen til flere barn i ulike familier. Allikevel fant Vis (2006) at det er ikke antall saker som påvirker barnevernarbeiderens opplevelse av disponibel tid, men at innholdet og arbeidsbyrden i de ulike sakene legger føringer for kapasitet til hva som kan la seg gjennomføre. Tiltak om omsorgsovertakelse (Barnevernloven § 4-12) kan for eksempel kreve tettere oppfølging i undersøkelsen enn for eksempel frivillige hjelpetiltak (Barnevernloven § 4-4). Å tilrettelegge for inkludering av barnet i beslutningsprosessen krever tid, og barnevernarbeiderens vurdering av effektivitet i sakene ser ut til å påvirke om dette blir prioritert. Omre og Schjelderup (2009) viser til at barna er lett å overse da de selv (ofte) ikke krever å delta. Samtidig kan det vurderes mer effektivt å prate med foreldrene, da det er foreldrene som har myndighet til å takke ja eller nei til eventuelle frivillige tiltak. Dette støttes av Strandbu (2010) som hevder at tidsnød kan føre til at samtaler med de voksne prioriteres fremfor samtaler med barna. Å sette av tid i en arbeidshverdag som er mer enn hektisk nok fra før kan det være vanskelig å prioritere samtaler med barna når det ikke finnes garantier for suksess/at det blir vellykket (Follesø 2007). Ifølge Thrana (2008) kan det for barnevernsarbeideren oppleves som et press og en belastning om å både ivareta organisasjonens forventning om stor saksmengde, samtidig som han eller hun skal innfri forventningen om å bruke god tid på samtale med barnet i alle sakene. Hun stiller derfor spørsmål ved om det er mulig å jobbe relasjonelt i dagens barnevern med arbeidspresset og alle arbeidsoppgavene som ligger i tjenesten og hos den enkelte barnevernsarbeideren Thrana 2008, s.166).

Statistikk fra statistikkbanken ved Statistisk sentralbyrå viser at det var en liten nedgang i antall iverksatte undersøkelser fra 2011 til 2012, fra 35 090 til 34 591 iverksatte undersøkelser. Ser man derimot på statistikk fra år 2007, ser man at nedgangen er et unntak, da det har vært en markant økning fra 25 098 iverksatte undersøkelser i 2007 til 34 591 iverksatte undersøkelser i 2012 (ssb.no). Mange barn kan stå i «kø» for å få en konklusjon av undersøkelsen, og ved å ha mange barn å følge opp, vil det også kunne medføre at barnevernsarbeideren må ta raske beslutninger uten å ha fått den informasjon som er nødvendig for å kunne ta faglig gode avgjørelser (Eide og Damsgaard 2012). Når barnevernsarbeideren opplever et sprik mellom intensjoner av faglig oppfølging og den faktiske praktiseringen, kan barnevernsarbeideren oppleve dårlig samvittighet for å ikke ivareta barna på en god nok måte. Denne samvittigheten kan følges av en opplevelse av utilstrekkelighet og nederlag, ofte hos de som har mye ansvar, men lite makt til å sette grenser for ansvaret og kunne påvirke rammene som styrer arbeidssituasjonen (ibid).

I 2010 rapporterte Fellesorganisasjonen for barnevernpedagoger, sosionomer og vernepleiere om barnevernarbeiderens vonde magefølelse i forhold til saker som blir henlagt for fort, i flere kommuner ble undersøkelsene konkludert rett før fristen. Fellesorganisasjonen stilte derfor spørsmål ved om gode løsninger blir funnet frem til siste dag før frist, eller om det i virkeligheten er slik at beslutninger blir tvunget fram i en forhastet situasjon, rett før tidsfristen utløper (Fontene 03/10). Tilrettelegging for medvirkning tar tid, en tid barnevernarbeider kan oppleve å ikke ha, dårlig samvittighet og følelse av utilstrekkelighet kan derfor følge. Ved at barnevernsarbeiderne kan oppleve skyld og personlige nederlag ved å ikke arbeide slik de ønsker, kan et høyt gjennomtrekk av saksbehandlere og ledere i tjenesten bli en konsekvens (Fontene 03/10).

Som vist til ovenfor kan arbeidspress og tidspress, som kan oppleves stressende, være til hinder or medvirkning. Støtte fra ledere og kolleger er viktig for å kunne takle arbeidspresset (Seim, Slettebø & Koth 2007), og ved siden av kollegial og ledelsens støtte blir faktorer som identitet med arbeidsoppgavene, autonomi og variasjon fremhevet som bidrag til et godt arbeidsmiljø (ibid). Dette viser at kollegialt fellesskap kan motvirke stress, og arbeid for et positivt arbeidsmiljø ved barnevernkontorene kan således synes å være et tiltak som kan tjene både barnevernsarbeiderne og barna godt. Et spørsmål som ville vært spennende å utforske videre kunne være ved å snu på konklusjonen og spørre om et dårlig fungerende kollegialt fellesskap og manglende støtte fra ledelsen kan være til hinder for medvirkning. Det ser ikke ut til at arbeidsmiljøet blir fremhevet i litteraturen som et hinder for barns medvirkning. I hvor stor grad arbeidsmiljøet i barneverntjenesten påvirker barns mulighet for å medvirke, kan være noe som kan forskes på i årene som kommer. På den annen side kan ikke kollegial støtte endre i de arbeidsoppgavene som skal gjennomføres. Dersom barnevernsarbeideren skal tilrettelegge for medvirkning på en slik måte at han eller hun skal ha mange samtaler med barna, kan man spørre hvilke andre arbeidsoppgaver det skal gå på bekostning av. Barnevernsarbeideren vil da kunne oppleve dårlig samvittighet for de andre arbeidsoppgavene (Thrana 2008).

Barneverntjenestens undersøkelser kan som nevnt ende med tiltak etter barnevernlovens kapittel 4, eller med en beslutning om henleggelse. Ved iverksetting av tiltak, setter loven ingen hindring for hvilke tiltak som kan benyttes, men det ser allikevel ut til at barneverntjenesten kun har noen tiltak som kan tilbys (ibid). Dette kan være knyttet til økonomiske midler tjenesten har tilgjengelig og derfor hva som kan la seg gjennomføre. Et spørsmål man kan stille er om man kan snakke om reell medvirkning for barna i

undersøkelsene, da medvirkningen kanskje bare gjelder et utvalg av tiltak, og ikke nødvendigvis et individuelt tilpasset tiltak. Hvordan få til reell medvirkning og ivareta barns ønsker og behov dersom det kun er en «tiltaks pakke» å velge ut fra? Slik sett vil barneverntjenestens rammer være til hinder for medvirkning ved at det ikke er store valgmuligheter i de tiltak som kan bli konkludert med i undersøkelsen (Seim, Slettebø & Koth 2007). Samtidig kan barneverntjenestene, på grunn av arbeidspress, ha utfordringer med å jobbe frem nye arbeidsformer basert på medvirkning (ibid).

Det er helt nødvendig at det er samsvar mellom de oppgavene tjenesten er pålagt, og de rammebetingelsene som stilles til rådighet. Det handler om å ha økonomiske midler til å kunne få gjennomført arbeidet og å ha mange nok på jobb til å ivareta alle arbeidsoppgavene (Follesø 2006). I Riksrevisjonens og Helsetilsynets rapport – viser tidsoverskridelser – og i følge Stang (2012) kan dette skyldes kapasitet- og ressursmangel. Ved økning av bekymringsmeldinger til barneverntjenesten, og mangel på ansatte, fikk barnevernet øremerkede midler til 400 nye stillinger i 2011 (Stang 2012). Samtidig viser forskning at effekten på opplæring i for eksempel bruk av metoder for samtaler med barn, vil bli påvirket av hvor mange barnevernsansatte i tjenesten som deltar på opplæringen. Desto flere som deltar på opplæring i bruk av materialet, desto mer øker bruken av materialet (Vis 2006). Tjenestens ledelse og prioriteringer vil således antas å legge føringer for prioritering og tilrettelegging for at barn skal medvirke i sine undersøkelsessaker.

5.2.2 Hvor ofte skal man prate med barnet i undersøkelsene?

I barnekonvensjonen står det at et barn skal få mulighet til å uttale seg før en beslutning fattes dersom dets alder eller modenhet tilsier det (Barnekonvensjonen art. 12). Det vil si at barnet må bli snakket med før beslutning om henleggelse eller iverksetting av tiltak i undersøkelsen. For at barnet skal kunne uttale seg er det implisitt at barnet også må få informasjon slik at barnet har grunnlag for å uttale seg (Stang 2007). Som presentert i denne besvarelsen bør barnevernsarbeideren etterstrebe barnets perspektiv slik at barnets meninger kommer frem. Samtidig viser undersøkelser at opplevelsen av mangel på tid er noe som kan være til hinder for medvirkning. Med bakgrunn i de organisatoriske forholdene blir det naturlig å spørre om det er nok med en samtale med barnet, eller om det må prioriteres tid til mange samtaler og eventuelle møter med barnet.

Ifølge Øvreeide (2009) har det vært liten tradisjon for å inkludere barnet som en selvstendig aktør, og barnets rett til å uttale seg er ofte blitt forstått som at barnet skal gis en mulighet til å prate om det som skal besluttes. Det vil si en forståelse av at det kan gjøres ved en samtale. Derimot argumenterer Vis (2004) for at medvirkning må innebære mer enn at barnevernsarbeideren har en samtale eller et møte med barnet før beslutningen om tiltak eller henleggelse blir tatt. Dette begrunner han i den lovmessige retten barnet har til å bli informert og uttale seg, og at det fra barnets synspunkt er mer enn å bare få sin vilje. At barnet skal delta som en samarbeidspartner og aktør i beslutningsprosessen støttes av flere (Gamst 2011; Gulbrandsen, Seim & Ulvik 2012; Omre & Schjelderup 2009; Strandbu 2011; Øvreeide 2009), og ifølge Gamst (2011) innebærer dette at barnet ikke bare skal høres en gang som en formalitet, men som aktiv deltaker gjennom hele beslutningsprosessen tilpasset mål for gjennomføringen. Flere samtaler er viktig for å være sikker på at barnet har en tydelig oppfatning av hva saken greier seg om (Oppedal 2007), og for at det er først ved flere samtaler barnet gis reell mulighet til å kunne reagere, vise behov, tanker og følelser vedrørende beslutningene som skal tas og for å vise sin mening (Gulbrandsen, Seim & Ulvik 2012; Øvreeide 2009). Det som fremkommer i litteraturen om barns medvirkning, viser derfor en holdning om at barnevernsarbeideren må møte barnet flere ganger i undersøkelsen.

Gamst (2011) mener at gjennom tilrettelegging for jevnlig samtaler med barnet, vil barns deltakelse bli ivaretatt. Ved å gjennomføre samtaler kun for samtalens skyld, fordi man tror det vil føre til deltakelse, eller ha samtaler fordi loven sier det, kan føre til fraværende medvirkningsmulighet for barnet. For at barnevernsarbeideren skal kunne tilrettelegge for barns deltakelse, avhenger det av innholdet i samtalene og konsekvensene av dem. Dersom barnevernsarbeideren ikke anser barnets tanker, erfaringer og synspunkter som viktige i vurderingen av hva som er til barnets beste, vil ofte samtalene foregå på siden av selve beslutningsprosessen (Vis 2004).

Ifølge Vis (2004) synes barneverntjenestene å legge særlig stor vekt på betydningen av å bygge relasjoner mellom barnevernsarbeideren og barnet, og at denne kun kan bygges opp over tid. God kjennskap til barnet, og en god relasjon, kan ha betydning for å få tilgang til barnets perspektiv, barnets erfaringer og synspunkter. Derimot vil et dilemma ved å bygge opp en god relasjon med barnet i undersøkelsene være hvor stor rolle i barnets liv barnevernsarbeideren skal ha videre. Ved undersøkelsens slutt, er det ikke sikkert at barnevernsarbeider og barnet skal ha videre kontakt, da undersøkelsen kan bli henlagt eller det blir skifte av saksbehandler ved iverksetting av tiltak. Når barneverntjenesten gjennomfører

en undersøkelse kan det være at barnet har kontakt med flere hjelpeinstanser, som for eksempel barne- og ungdomspsykiatrien og psykologisk pedagogisk tjeneste, hvor barnet også skal bli snakket med for å følge barnekonvensjonen, og barnet må fortelle sin historie til flere (Raundalen 2011). Vis (2004) viser til at mange barn kan gå lei av å måtte forholde seg til nye saksbehandlere, og gidder ikke å fortelle den samme historien flere ganger. Å gjennomføre mange samtaler kan derfor virke mot sin hensikt, og som Strandbu og Vis (2008) viser til, kan også mange møter og samtaler med barnet oppleves som kjedelig for barnet. Jeg tenker at motivasjonen til barnet da kan reduseres, og måloppnåelse for samtalen kan begrenses. Dette kan antas å være en grunn til at barnevernsarbeidere ikke prater med barnet flere ganger i undersøkelsen, men også innhenter informasjon fra andre instanser om hva barnet har uttalt i samtale der. Undersøkelser har vist at det er fra andre enn barnet selv den meste kunnskapen om barnet i barneverntjenestene kommer fra (Thrana 2008).

Selv om det er en målsetting om at barnevernsarbeideren skal møte og snakke med barnet, er det i noen saker hvor dette ikke prioriteres. Ifølge Vis (2004) vurderes det ikke i barneverntjenesten som nødvendig å snakke med barnet i saker som omhandler økonomisk støtte (Barnevernloven § 4-4,3.ledd) til SFO og barnehageplass. Barnet blir derfor ikke hørt, får mulighet til å uttale seg, og barnets synspunkter blir ikke inkludert i beslutningsprosessen. Ifølge Vis (2004) benytter da barneverntjenesten seg av en normalitetsreferanse som begrunner vurderingene av å ikke inkludere barnet; andre barn i samfunnet bestemmer selv i liten grad om de skal gå i barnehagen eller på SFO. Om barnet ønsker tiltaket eller ikke, blir derfor ikke undersøkt (ibid). Å ha mange samtaler med barnet om eventuelle tiltak vedørende økonomiske spørsmål, kan virke uhensiktsmessig da loven sier at undersøkelsen ikke skal gjøres mer omfattende enn formålet tilsier (Barnevernloven § 4-2.ledd). Videre kan en beslutning om å ikke høre barnet i en undersøkelse være begrunnet i at saken ikke berører barnet direkte eller at barnets synspunkter uansett ikke vil bli tillagt vekt (Vis 2004). Hjelpetiltak som avlastning er ofte begrunnet i foreldrenes behov, og noen barnevernsarbeidere vil derfor ikke vurdere det som nødvendig å innhente barnets synspunkter vedrørende beslutningen. Da er det mer vanlig i barneverntjenesten at barnets synspunkter innhentes senere i prosessen ved for eksempel valg av tidspunkt for gjennomføring av avlastningen (ibid). Derimot viser forskning at nettopp å være med på slike «hverdagslige» beslutninger kan ha stor betydning for det barnet saken gjelder (Strandbu 2011).

Da det legges føringer for at barn skal høres i en prosess, kan spørsmålet om *når* barnevernsarbeideren skal prate med barnet gjøre seg gjeldende. I barnekonvensjonen eller lovteksten er det ikke formulert når i saken barnet skal høres, kun at det skal skje før det blir tatt en avgjørelse (Sandberg 2012). Mange barnevernsarbeidere uttrykker at de ønsker å vite så mye som mulig om saken og barnet før de snakker med barnet selv. Barnet er derfor svært sjeldent, eller aldri, den første personen barnevernsarbeideren prater med i undersøkelsesfasen (Vis 2004). Mens barneverntjenesten får informasjon i saken for å kunne forberede samtalen med barnet går tiden barnevernsarbeideren har til rådighet. En fare ved dette vil være at barnets grad av mulighet for innflytelse blir begrenset dersom beslutninger for vedtak allerede er fattet etter andre gjennomførte utredningstiltak. Det kan da virke u hensiktsmessig å prate med barnet da barnets mening ikke vil utgjøre noen forskjell uansett (Christiansen 2012). Kanskje ønsker ikke barnevernsarbeideren å prate med barnet heller da det kan gi nye momenter som er til hinder for effektiv saksbehandling (ibid). En annen grunn til at barn ikke får medvirke ser ut til å være at når barnas synspunkter kolliderer med barnevernarbeiderens synspunkter, er det barnevernarbeiderens synspunkter som får gjennomslagskraft, med ønske og begrunnelse i at barnet skal beskyttes (Omre & Schjelderup 2009). En konsekvens som kan være tilstede da, er at tiltak iverksatt mot barnets vilje kan mislykkes dersom barnet motsetter seg og ikke samarbeider slik at man oppnår ønsket effekt (Øvreeide 2009).

Derimot finnes det modeller hvor det er lagt opp til samtaler med barnet allerede den første dagen undersøkelsen blir iverksatt. Et eksempel er «Klemetsrudmodellen» som er en modell for undersøkelse, eller start av undersøkelse ved bekymring om utøvelse av vold mot barn og vold mellom nære omsorgspersoner. Tidlig intervensjon, samt sikkerhet for de voldsutsatte er noe av det som prioriteres (Arnesen & Diesen 2009). Ved bekymring om vold mot barnet, blir samtaler med melder, barnet og foreldrene gjennomført samme dag. Tidlig intervensjon og effektiv saksgang blir fremhevet som et positivt utfall ved bruk av denne modellen, og undersøkelsen kan konkluderes samme dag som gjennomføring. Det vil si at undersøkelsen gjennomføres i løpet av en dag. Samtalene med barnet denne dagen foregår først som en undersøkende samtale hvor formålet er å få informasjon og høre barnets synspunkter før en uanmeldt samtale med foreldrene, og til slutt blir det gjennomført en informasjonsgivende samtale hvor barnet får informasjon om beslutning om videre oppfølging (ibid). Å se på samtaler som en prosess etter denne modellen, vil være å se på at samtalene blir komprimert til en dag fremfor tre måneder som er fristen for konklusjon av undersøkelsen. På den annen side kan man argumentere for at det ikke skjer en medvirkningsprosess denne dagen, da

medvirkningsprosess først skjer over tid slik at barnet får tid til å gi uttrykk for sine behov, reaksjoner og ønsker (Vis 2004).

På bakgrunn av analyse kan man se at barns medvirkning både kan bli sett på som en enkeltsamtale og som en prosess. Inkludering av barn blir gjennomført både tidlig og sent i beslutningsprosessen, hvor begge valg blir begrunnet med hensyn til barnets beste. Samtidig kan man se at tiden barneverntjenesten har disponibel for undersøkelsen vil kunne påvirke hvor mange samtaler som blir gjennomført med barnet. Formålet med samtalene i undersøkelsesfasen ser ut å være at saken skal bli opplyst før det fattes en beslutning. Barnets medvirkning blir således sett på som informasjon om saken. De bearbeidende samtalene ser ikke ut til å bli prioritert i denne fasen av barneverntjenestens arbeid. Slik barneverntjenestens arbeid er organisert, ser det ikke ut til at alle idealer om medvirkning lar seg gjennomføre i virkeligheten.

5.2.3 Rutiner, internkontroll og dokumentasjon

Ifølge Gamst (2011, s. 112) kan frykten for merarbeid føre til at barn ikke blir hørt, men at rutiner for gjennomføring kan motvirke denne frykten. Ved at barn skal bli hørt vil det stille krav til barnevernsarbeideren om oppfølging og handling. Barnet skal ivaretas på bakgrunn av den informasjonen barnet gir, og rutiner for håndtering av dette vil ifølge henne (ibid) kunne sikre barnet riktig hjelp. Helsetilsynet (2012) hevder at det er svært nødvendig å ha gode rutiner for å fange opp svikt da undersøkelser som ikke er gjennomført forsvarlig kan ha alvorlige konsekvenser for barna. Dette blir og bekreftet av Horverak og Gjedrem (2010) hvor de viser til undersøkelse fra fokusintervju at barnevernsarbeiderne etterlyser rutiner, retningslinjer og utvikling av konkrete metoder for å videreutvikle og vedlikeholde kompetansen. Samtidig påpeker Nordstoga (2004) viktigheten av at rutiner også kan tilrettelegge for utvikling av best mulig skjønnsutøvelse. Ved utarbeidelse av rutiner og internkontroll, kan man unngå at barna blir prisgitt den barnevernsarbeideren de møter og barnevernsarbeideren kan bli tryggere på å jobbe med sakene (Heltne og Steinvåg 2011).

Kommunene er pålagt å ha internkontroll for å sikre at kommunen utfører oppgavene sine i samsvar med krav fastsatt i loven eller i medhold av loven (Barnevernloven § 2-1).

Internkontroll er systematiske tiltak som skal sikre at barneverntjenestens oppgaver ivaretas med planlegging, organisering, utførelse og vedlikehold i samsvar med loven (Forskrift om internkontroll etter barnevernloven, 2005). Riksrevisjonens undersøkelse av barnevernet

(2011-2012) fant at svært få av barneverntjenestene undersøkt hadde god internkontroll. Svakheterne ved internkontrollen var blant annet at det ikke ble gjennomført systematiske risikovurderinger, og at barneverntjenestene i for liten grad undersøker om praksis samsvarer med krav og rutiner (Riksrevisjonens 2011-2012). Departementet ønsker å sikre internkontroll med et lovfestet forsvarlighetskrav. Krav om forsvarlighet skal ved nytt lovkrav om forsvarlige tjenester (Prop 106 L, 2012-2012, s. 124-130). Barneverntjenestens plikt til å yte forsvarlige tiltak er lovfestet i ny § 1-4, og ble iverksatt fra 1.1.2014 (www.regjeringen.no).

På den annen side er ikke utarbeidelse av internkontroll og rutiner en garanti for at de blir fulgt. Helsetilsynet (2012) og Riksrevisjonen (2011-2012) sine undersøkelser viste at internkontroll og rutiner ikke ble fulgt i barneverntjenestene undersøkt, selv om barneverntjenesten hadde utarbeidet slike. Dette bekreftes av Vis (2006) som skriver at det ikke ser ut til at barna blir snakket mer med i de kommunene som prioriterer og har rutiner for dette, sammenlignet med andre kommuner. Man kan derfor stille spørsmål ved om rutinene ikke har så mye å si, men heller den enkelte barnevernarbeiderens vurdering av barnet og sakens bekymring, for videre prioritering av utredningstiltak. Ifølge Heltne og Steinvåg (2011) ser det ut til å være en motsetning mellom utarbeidelse av rutiner på den ene siden og individualisert, situasjonsavhengig praksis på den andre siden. Den sistnevnte er prisgitt den enkelte barnevernarbeiderens individuelle kunnskap, erfaring og ferdigheter. Bør det derfor settes mer fokus på den enkelte barnevernarbeiderens kompetanse og skjønnsvurderinger fremfor selve rutinene for å gi barnet mulighet til å medvirke? Faren ved dette kan være at ansvaret for medvirkningen legges på den enkelte barnevernansatte. Ansvaret må også plasseres på det politiske nivået hvor en prioritering av ressurser i tjenesten generelt og i den enkelte sak må fokuseres på (Hanssen mfl. 2005).

Rapporter, journaler, saksframlegg og vedtak er en viktig del av barneverntjenestens arbeid, og notater som gjøres i undersøkelsen kan påvirke senere notater, vurderinger og beslutninger (Engebretsen 2007). Helsetilsynets undersøkelse av barnevernet viste at dokumentasjon om hva som var gjort, hvilke vurderinger som var foretatt og informasjon om barns medvirkning var mangelfull i mange av saksmappene undersøkt (Helsetilsynets rapport 2012). Dersom dokumentasjonen er mangelfull og det er stor utskiftning av personalet vil det føre til at barnet må fortelle sin historie flere ganger og viktig informasjon kan gå tapt (ibid). Manglende dokumentasjon kan være et resultat av manglende kapasitet eller andre forhold ved arbeidet, og tidspresset i barneverntjenesten kan føre til at det tar relativt lang tid før man skriver referat fra barnesamtalene. Arbeidssituasjonen kan derfor føre til at dokumentasjon fra samtalen med

barna blir nedprioritert (Skauge 2010). Barnevernpanelet (2011) viser til at saksbehandlingen i barnevernet de siste årene har blitt mer byråkratisert på grunn av økte dokumentasjonskrav. Konsekvensen er at det blir mindre tid til direkte kontakt med barna (Barnevernpanelets rapport 2011:28). Videre sier de at krysspresst mellom tid til det skriftlige arbeidet og tid til kontakt med barna, i større grad må tas med i vurdering av kapasitetsbehovene i tjenesten. De foreslår at det kan vurderes at noen ansatte kan ha spesielt ansvar for dokumentasjonen i tjenesten. Barnevernpanelet mener at barn og unges beskrivelser av sin egen situasjon hva de mener hjelper, må dokumenteres. Dette støttes av Torgersen-utvalget (NOU 2011:20) som foreslår en lovregulering som sikrer at saksdokumentene i saksbehandlingen dokumenterer på hvilken måte barnet har vært delaktig i sin egen sak, samt hva som er barnets syn i saken (NOU 2011:20, s.104). Et slikt lovforslag kan synes å være med å sikre barnets medvirkning i undersøkelsesfasen. Departementet har ved forslag til ny lovendring uttrykt at det bør gis utfyllende regler til hvordan barns medvirkning skal sikres. Dette vil og gjelde krav til hvordan det skal dokumenteres at barnet har medvirket og hva som har vært barnets syn på saken. Departementet vil ivareta dette ved at reglene om medvirkning, knyttet til ny lovbestemmelse i §4-1, blir sikret i forskrift (Prop. 106 L, 2012-2013, s. 142).

5.2.4 Oppsummering og implikasjoner for arbeidet

Det synes å være flere dilemmaer og ressurser ved arbeidet barnevernsarbeiderne skal gjennomføre. Skauge (2010) tolker at årsakene til at samtalene med barn nedprioriteres, både kan handle om mangel på tid og manglende samsvar mellom tjenestens mål og krav.

At barnevernsarbeideren har et bevisst forhold til undersøkelsens mål og samtalens mål synes viktig slik at samtalen med barnet ikke foregår på utsiden av selve beslutningsprosessen. Man skal ikke gjennomføre samtaler kun for samtalens skyld, men det er nødvendig at barnet får tilpasset informasjon og mulighet til å uttale seg. At samtalene deles inn i barnetema, voksentema og fellestema synes å være forenelig med å ivareta både barnets rett til beskyttelse og rett til å medvirke. Gode samtaler med barn krever planlegging og tilrettelegging (Øvreide 2009), og det kan synes at tidspresst vil kunne påvirke hvordan barnevernsarbeideren prioriterer arbeidsoppgavene. Undersøkelser viser at barnevernsarbeidere får dårlig samvittighet og opplevelse av nederlag når de opplever å ikke kunne innfri alle kravene til organisasjonen eller kravene de har satt til seg selv. Det synes

derfor ikke at barnevernsarbeiderne selv ønsker en slik situasjon og ønsker å nedprioritere barnet. Veiledning fra departementet om hvordan tilrettelegge for medvirkning i barnevernets undersøkelser, synes å kunne være nyttig.

Det paradoksale i denne sammenheng er at prosedyrer og internkontroll ansees som viktig både av departementet og av barnevernsarbeidere selv. Samtidig blir ikke disse prosedyrene og internkontrollene fulgt. Det kan virke lite hensiktsmessig å utarbeide rutiner og internkontroll dersom de ikke blir fulgt. Man kan derfor spørre om det er noe med kvaliteten på prosedyrene som gjør at de ikke blir fulgt? Er det andre faktorer som må endres først for at barnevernsarbeiderne skal følge prosedyrene? Hvordan kan barnevernsarbeiderne oppleve at slike rutiner er til hjelp i praksishverdagen og hvordan kan slike rutiner utarbeides og være tilgjengelig for at de kan være til hjelp? Svar på dette kan antas å være nyttige forskningsbidrag videre.

- en kan spørre seg om det er slik at medvirkning primært er begrunnet i hensynet til brukeren, bare er mulig der det finnes et visst nivå av ressurser. Alle i w 175

Det synes å være ideologi og verdier om at medvirkningen til barnet skal ses på som en prosess, mens det i virkeligheten grunnet de organisatoriske forholdene bare lar seg gjøre å ha enkelte samtaler for å få nødvendig informasjon for å konkludere undersøkelsen. Målet med undersøkelsene er å skaffe nok dokumentasjon for å få saken opplyst, slik at bearbeidingsamtaler synes å ikke bli prioritert. Dersom medvirkning skal skje som en prosess som departementet ønsker, er det behov for retningslinjer for hvordan dette kan gjøres. Samtidig en klargjøring i når man skal gå inn i en prosess og når man eventuelt ikke trenger det. Undersøkelsen skal ikke gjøres mer omfattende enn nødvendig (Barnevernloven §4-3), og noen undersøkelser blir henlagt ganske fort uten at det kanskje er behov for å gå inn i en langvarig prosess med barnet. Det kan hevdes at hverken barnet eller tjenesten vil være tjent med. Videre ser det ut til behov for mer kunnskap og oppfølging av internkontroll og rutiner slik at de blir verktøy som er gode for barnevernsarbeideren å bruke i arbeidssituasjonen. Derimot må det, som Barnevernpanelet påpeker, at alle systemkrav og dokumentasjonskrav ikke må gå på bekostning av relasjonen med barnet. En barnejournal, eller et fast dokument, i

alle saker hvor det dokumenteres hvordan barnet er blitt informert, hva barnet har uttalt og hvordan barnets meninger er blitt tillagt vekt, eventuelt hvorfor barnets meninger ikke er tillagt vekt. Dette vil departementet jobbe med fremover, og det blir spennende å se hvilke resultater dette gir i praksis.

KAPITTEL 6: AVSLUTNING OG IMPLIKASJONER FOR PRAKSIS

Målet med denne masteroppgaven har vært å svare på problemstillingen «Hvorfor medvirker ikke barn i barnevernets undersøkelser i den grad som bestemt i loven? Og hvordan kan barneverntjenesten få til reell medvirkning for barna?». I denne sammenheng er det blitt fokusert på barnevernsarbeideren og hva som er mulig i hans/hennes arbeidssituasjon. Å undersøke i data om det finnes analyser av hva som hindrer og fremmer barns medvirkning har derfor vært sentralt.

For at barn skal kunne medvirke, må barnet få informasjon. Informasjon om sin sak for å kunne gjøre seg opp en mening og opplevelse av sammenheng er sentrale i forbindelse med at barnet skal få informasjon. Videre må barnet gis mulighet til å uttale seg. Barneverntjenesten skal garantere at barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, rett til å fritt gi uttrykk for disse (Barnekonvensjonen art. 12). Barnet skal bli hørt og dialogen, relasjonen og samtalene med barnet synes å være viktige. Videre skal barnets synspunkter tillegges vekt ved konklusjonen av undersøkelsen og de valg som blir tatt. Om barnet skal få informasjon om alt, og om barnet skal inkluderes i alle spørsmål eller beskyttes fra noen er omdiskutert. Allikevel blir det fremhevet i litteraturen at barns krav på beskyttelse og rett til medvirkning kan være komplementære ved at medvirkning er fremgangsmåten for å beskytte barnet. Og ved å avgrense informasjonen til barnetema, voksentema og fellestema som Strandbu (2007) foreslår, kan det tenkes at barnevernsarbeideren blir mer bevisst hvordan barnet kan medvirke og hvordan det skal tilrettelegges for at barnets rettigheter til medvirkning blir oppfylt.

For å vurdere om barnet er i stand til å danne seg synspunkter i saken, må man prate med barnet for å kunne ta denne vurderingen. Videre er det viktig å gi informasjon til barnet, selv om det ikke vil uttale seg, slik at informasjonen kan hjelpe barnet med å eventuelt danne seg synspunkter om saken. Å ikke låse seg fast i en vurdering av barnets alder og modenhet; at barnet skal være kompetent til å medvirke, synes også viktig. Dette da vurderingen av alder og modenhet kan hindre medvirkning. Forskning viser at dersom barnevernsarbeideren finner

en verdi i å vite hva barnet mener, blir barn på syv år like ofte spurt som barn på femten år (Omre og Schjelderup 2009).

Undersøkelsen viser at det ser ut til å være viktig med en tydeliggjøring av at barn skal prates med. Dette blir nå fulgt ved innføring av ny lovbestemmelse i barnevernloven § 4-1, hvor det blir tydeliggjort at barnet skal gis mulighet til medvirkning. Videre kommer det tydelig frem i både offentlige dokumenter og litteratur at barnevernarbeiderens kompetanse om barns medvirkning må styrkes, og regjeringen/departementet ønsker å følge opp dette ved å blant annet gi støtte til kompetansehevende tiltak i barneverntjenesten og videreutdanninger. Videre styrke kompetansen allerede i grunnutdanningene. Det faglige og teoretiske kompetansen blir trukket fram i litteraturen, men også barnevernsarbeiderens personlige kompetanse. I denne oppgaven gjøres et skille mellom den personlige erfaringsbaserte kompetansen og barnevernarbeiderens personlige sider. Personlig kompetanse inngår i de personlige sidene, og den blir trukket fram i materialet/data i forbindelse med barns medvirkning, men det ser ikke ut til å være mye litteratur som vektlegger hvordan personlige sider kan påvirke medvirkningsprosessen. Det finnes en del litteratur i faget som omhandler barnevernarbeiderens personlige sider, men denne er ikke knyttet direkte til barns medvirkning. Derimot kan man ved å kombinere litteratur om barns medvirkning, den personlige kompetansen og barnevernsarbeiderens personlige sider se at disse påvirker hverandre. For å fremme barns medvirkning ser det derfor ut til at man også må jobbe med å styrke barnevernarbeiderens personlige sider og ivareta barnevernsarbeideren i arbeidssituasjonen. Hvordan dette kan gjøres og undersøkelser om dette fører til en endring, vil være spennende forskningsbidrag fremover. På bakgrunn av denne undersøkelsen vil jeg våge meg til å foreslå enda en faktor som skal til for å få et barneperspektiv ved siden av de fem komponentene Omre og Schjelderup (2009) og 3 komponentene Strandbu (2011) setter som premiss for å oppnå et barneperspektiv (se kapittel 2.6). Disse komponentene setter fokus på barnet, men en faktor jeg vil antyde også vil være tilstede er at barnevernsarbeideren ved siden av å søke barnets forståelse også forsøker å forstå sin egen forståelse, og hvordan egen personlig kompetanse og personlige sider vil påvirke samtalsituasjonen; den voksnes eget perspektiv.

Undersøkelsen viser også at strukturer og de organisatoriske forholdene ved barneverntjenesten kan påvirke barnevernsarbeiderens mulighet for å inkludere barna i undersøkelsene. Organisasjonsstrukturen med krav til prosedyrer og rapportskrivning kan ta fokus fra arbeidet med barna, noe som kolliderer med målene om at barn skal medvirke. Sprik

mellom intensjoner og praktisering kan føre til en opplevelse av utilstrekkelighet og nederlag hos barnevernsarbeideren. Det er mange utredningstiltak som skal gjennomføres i en undersøkelse, hvor samtaler med barn bare er ett av dem. Disse kan bli nedprioritert blant annet grunnet at det er foreldrene som har myndighet til å takke ja eller nei til videre tiltak som barneverntjenesten vurderer barnet er i behov for. Tidspresset ser ut til å ha påvirket hvor mye barnet er blitt snakket med.

Barneverntjenesten er organisert i ulike faser; meldingsfasen, undersøkelsesfasen og en tiltaksfase, dette kan tolkes som et uttrykk som følge av lovens føringer. I de ulike fasene kan sies å ha forskjellige mål hvor måle til undersøkelsesfasen er å undersøke barnets omsorgssituasjon og få saken så godt opplyst som mulig. Samtaler med barn i denne fasen kan derfor synes å ha fokus på at samtaler med barnet skal gi informasjon om barnets synspunkter slik at disse kan bli vektlagt ved konklusjon. Slik barneverntjenesten er organisert kan det tyde på at barns medvirkning i undersøkelsesfasen handler om å få opplyst saken, mens medvirkning i tiltaksfasen handler mer om å jobbe med de eventuelle problemene som har ført til tiltak. Dette, kombinert med tidspresset i undersøkelsene, kan tyde på at føringene om at barns medvirkning skal ses på som en prosess som blir vanskelig å realisere i praksis. Dersom barns innflytelse og medvirkning skal styrkes, synes det å være et behov for at departementet/regjeringen viser til hvordan dette kan gjøres i de ulike fasene, ellers er faren at barnevernsarbeiderne ikke vet hvordan man skal gå fram for å ivareta alle de organisatoriske kravene som ligger i arbeidet. Det kan og tydeliggjøre behovet for at det utvikles metoder for hvordan sikre barns medvirkning i denne fasen av arbeidet.

Krav til dokumentasjon er viktig for å vise hvordan barnet blir inkludert i sin sak. Det er av flere, blant annet Barnevernpanelet og Torgersenutvalget, foreslått at barnet får sin egen barnejournal i mappa hvor det tydeliggjøres hvordan barnet er blitt informert, hva barnet mener er sine ønsker og behov videre og hvordan disse er blitt vektlagt. En slik dokumentering kan synes å bevisstgjøre barnevernsarbeideren at barn skal inkluderes. Videre ønsker departementet å styrke oppfølging av internkontroll og rutiner i barneverntjenestene med å innføre et lovkrav om forsvarlig forvaltning. Utfordringen drøftet i denne oppgaven har stilt spørsmål ved om det er nok, og konkludert at det er behov for mer fokus på hvordan internkontrollene og rutinene kan bli et nyttig verktøy for barnevernsarbeiderne.

Undersøkelsen har vist at det er flere utfordringer for barnevernsarbeideren å la barnet medvirke i sin sak, både når det gjelder aspekter ved barnet, aspekter ved

barnevernsarbeideren, organisasjonsstrukturen og andre dilemmaer knyttet til barnevernsarbeideres arbeidssituasjon. Dette er utfordringer som kan gjøre seg gjeldende, til tross for forskning produsert og retningslinjer og veiledere utgitt om hvordan man skal inkludere barn i beslutningsprosessen; styrking av barnevernarbeiderens faglige og teoretiske kompetanse. Det kan se ut til at det er flere forhold som kan styrke den gode medvirkningsprosessen; utvikling av og opplæring i faglige teorier og handlingsmodeller synes fortsatt å være nødvendig, men og utarbeidelse av rutiner og prosedyrer for arbeidet og utvikling av skjønnsutøvelse. Faglig veiledning for bevisstgjøring av sine personlige sider og kollegiale drøftinger for styrking av kompetanse kan synes å fremme medvirkning. Samtidig kan det se ut til at det er viktig med ivaretagelse av barnevernsarbeideren med kollegial og ledelsens støtte, men også i tilfeller psykologisk debriefing, slik at barnevernsarbeiderne kan klare å ta imot det barna forteller. Tydeligere retningslinjer om hvordan barns medvirkning skal dokumenteres synes også å fremme barnets rett. Det kan hevdes at hver enkelt av disse faktorene i seg selv ikke er nok for å sikre barns medvirkning, men at alle faktorene må anerkjennes og fokuseres på for at barn skal få medvirke i den grad som er bestemt i loven.

Flere studier av hvordan disse faktorene hver enkelt eller samlet kan påvirke barns medvirkningsprosess kan være nyttige forskningsbidrag slik at ivaretagelsen av barnet og barnets rett til å medvirke blir styrket.

Barneverntjenesten er en sammensatt og kompleks tjeneste og temaet barns medvirkning er et svært omfattende tema. Det er derfor foretatt noen avgrensninger i den metodiske og analytiske tilnærmingen for å kunne svare på problemstillingen. Ulike tendenser og forklaringer som har utpekt seg i litteraturen er forsøkt å belyses med både ulikheter og fellestrekk, for deretter å bli satt i sammenheng og kunne trekke ut konklusjoner. Allikevel kan problemstillingen og flere av temaene nevnt i oppgaven forskes enda mer på ved andre metoder og innfallsvinkler, og denne undersøkelsen vi derfor ikke være uttømmende. Studiens metode, litteraturstudie, synes å ha vært relevant for å kunne systematisere og sammenstille eksisterende forskning for å få en mer helhetlig oversikt over forskningen på temaet barns medvirkning. Og studien har gitt noen perspektiver og svar på hvorfor barn i barnevernets undersøkelser ikke medvirker i den grad bestemt i loven, samt hva som skal til for å fremme reell medvirkning for barna.

Målet er at denne studien har vært å gi et relevant bidrag til barnevernarbeid i praksis. Forhåpentligvis vil denne studien være relevant for barneverntjenestene og forskning fremover slik at barnets rett til medvirkning i fremtiden blir styrket.

Nyttige forskningsbidrag fremover kan være: 1) Om et dårlig kollegialt samhold kan være til hinder for barna, 2) Hvordan internkontroller og prosedyrer kan være gode verktøy som blir brukt av barnevernsarbeiderne, samt 3) Hvordan personlige sider ved barnevernsarbeiderne faktisk påvirker relasjonen, inkludering av barnet og hvordan barnets meninger blir tillagt vekt.

LITTERATURLISTE

Aadland, E. (2003). *Etikk for helse- og sosialarbeidarar*. Oslo: Det Norske Samlaget

Andenæs, Agnes. 2000. *Et barnevern med lydhørhet for barnet. Fra generelle risikofaktorer og globale modeller til forståelse av spesifikke, tilrettelagte dagliglivserfaringer*. Nr. 5/00. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA).

Angel, B.Ø. (2010). Barnet som aktør og kunnskapsbærer. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 87 (3), s. 140-151

Arnesen, R. & Diesen, L. (2009). Klemetsrudmodellen : En erfaringsbasert metode for barneverntjenestens arbeid med vold i nære relasjoner. Hentet fra http://www.google.no/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=1&cad=rja&ved=0CCoQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.bufetat.no%2FDocuments%2FBufetat.no%2FKurs%2520og%2520konferanser%2FFagdag-fagteamSki%2FKlemetsrudmodellen%2520pdf%2520revidert%2520nov%252009.pdf&ei=SbVSUs_oFLiX4wT2toAI&usg=AFQjCNFGkrcoVk111aAxxkovz6t0hDmr0w

Aschjem, Ø., Tobiassen, W., Steinvåg, S., & Stinvåg P.Ø. (2011). «En familie, mange virkligheter». I U. Heltne & P.Ø.Steinvåg (Red.), *Barn som lever med vold i familien : Grunnlag for beskyttelse og hjelp* (28-40). Oslo: Universitetsforlaget

Backe-Hansen, E. (2004). *God nok omsorg. Riktige beslutninger i barnevernet*. Oslo: Kommuneforlaget AS

Bang, S. (2003). *Rørt, rammet og rystet: Faglig vekst gjennom veiledning*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Barnekonvensjonen. (1989). *FNs konvensjon om barns rettigheter: Vedtatt i FNs generalforsamling 20. november 1989. Ratifisert av Norge 8. januar 1991 og revidert oversettelse mars 2003 med tilleggsprotokoller*.

Barneloven. Lov av 8. april 1981, nr. 7 om barn og foreldre

Barne- og likestillingsdepartementet (2009). *Snakk med meg! En veileder om å snakke med barn i barnevernet*. Oslo: Departementet

Barnevernloven. Lov av 17.juli 1992, nr. 100 om barneverntjenester

Barnevernpanelets rapport (2011). Barne-likestillings og inkluderingsdepartementet.

Hentet fra

http://www.google.no/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=1&ved=0CCoQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.regjeringen.no%2Fupload%2FBLD%2FBarnevern%2F2011%2Fbarnevernpanelets_rapport.pdf&ei=aynWUsagPKej4gS8jYCQBA&usg=AFQjCNFwf fBg3uxwcX_EiydhVCKYU9Gdlg&bvm=bv.59378465,d.bGE

Buer, B. A. (2005). *Omsorgssvikt- og mishandlingsdiskursen*. Forskningsrapport nr. 121/2005. Lillehammer: Høgskolen i Lillehammer

Bunkholdt, V., & Sandbæk, M. (2011). *Praktisk barnevernarbeid* (5.utg). Oslo: Gyldendal Akademisk

Christiansen, Ø. (2012). Hvorfor har barnevernet problemer med å se og behandle barn som aktører? *Tidsskriftet Norges barnevern*, (1-2), s.16-29

Eide, K., & Damsgaard, H.L. (2012). utfordringer i velferdsstatens yrker : Slik nyutdannede profesjonsutøvere ser det. *Fontene Forskning : Et tidsskrift fra Fellesorganisasjonen (FO)*, (1), 69-79

Eide, S.B., & Skorstad, B. (2005). *Etikk – utfordringer til ettertanke i sosialt arbeid*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Engbretsen, E. (2007). *Hva sa klienten? Retorikken i barnevernets journaler*. Oslo: Cappelens Forlag

Eriksen, I., & Sætre, I. (2011). Ivaretagelse av hjelperen – forebygging og håndtering av sekundærtraumatisering. I U. Heltne & P.Ø.Steinvåg (Red.), *Barn som lever med vold i familien : Grunnlag for beskyttelse og hjelp* (219 - 233). Oslo: Universitetsforlaget

Everett og Furuseth (2012). Mastergradshåndboken. Hvordan begynne, hvordan fullføre?

Follesø, R. (Red.). (2006). *Sammen om barnevern. Enestående fortellinger, felles utfordringer*. Oslo: Universitetsforlaget

Follesø, R. (2007). Egenorganisering blant barnevernsungdom – Landsforeningen for barnevernsbarn. S. Seim & T. Slettebø (Red.), *Brukermedvirkning i barnevernet*. Oslo: Universitetsforlaget.

Fontene. 03/10

FO-Yrkesetisk grunnlagsdokument for barnevernpedagoger, sosionomer og vernepleiere. 2002.

Forskrift om internkontroll for kommunens oppgaver etter lov om barneverntjenester, 2005. Hentet fra: <http://websir.lovdata.no.login.ezproxy.hil.no/cgi-lex/wifztsok?bas=nl&emne1=barnevernloven&button=S%F8k&sok=fast>

FoU-strategi. (2009-2012). Et kunnskapsbasert barnevern : Strategi for FoU-arbeidet i Barne- og likestillingsdepartementet og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Hentet fra: <http://www.google.no/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=2&ved=0CDMQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.bufetat.no%2FDocuments%2FBufetat.no%2FBufdir%2FForskning%2520og%2520utvikling%2FFoU-strategi%25202009-2012.pdf&ei=n3bWUuCXK6n8ygP44IKwBg&usg=AFQjCNGcF9gO-xxkRn7tspAFeQTojRNcGw&bvm=bv.59378465,d.bGQ>

Gamst, K.T. (2011). *Profesjonelle barnesamtaler. Å ta barn på alvor*. Oslo: Universitetsforlaget

Grenness, T. (2012). *Hvordan kan du vite om noe er sant? Veiviser i forsknings- og utredningsarbeid for studenter, ledere, konsulenter og journalister* (2.utg.). Latvia: Cappelen Damm

Gulbrandsen, L.M., Seim, S., & Ulvik, O.S. (2012). Barns rett til deltakelse i barnevernet: Samspill og meningsarbeid. *Sosiologi i dag*, 42 (3-4)

Hanssen, H., Humerfelt, K., Kjellevoid, A., & Willumsen, E. (2005). Brukermedvirkning: retorikk eller realisme. E. Willumsen (Red.), *Brukernes medvirkning! – Kvalitet og legitimitet i velferdstjenestene* (173-178). Oslo: Universitetsforlaget

Haug, V. & Horverak, S. (2009). Barns deltakelse og ressurstilgang på ulike nivåer sett i lys av sosial kapital. *Tidsskriftet Norges barnevern*, (2)

Haugli, T. (2012). Hensynet til barnets beste. Høstmølingen, Njål, Elin Saga Kjørholt, Kirsten Sandberg (red.). *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge*. Oslo: Universitetsforlaget

Haugli, T. (2010). Rettssikkerhet for barn og unge i sårbare situasjoner. I E. Befring, I. Frønes, & M-A. Sørli (red.), *Sårbare unge. Nye perspektiver og tilnærminger*. Oslo: Gyldendal

Havik, T., Larsen, M.Y., Nordstoga, S. og Veland, J. (2004). *Barnevernet. Forutsetninger og gjennomføring*. Oslo: Universitetsforlaget.

Heggen 2007

Helsetilsynets rapport. (2012). *Oppsummering av landsomfattende tilsyn i 2011 med kommunalt barnevern – undersøkelse og evaluering*. Rapport fra Helsetilsynet 2/2012

Heltne, U., & Steinvåg, P.Ø. (2011). Barnevernets arbeid med familievold: Sentrale utfordringer og utvikling av rutiner. I U. Heltne & P.Ø. Steinvåg (Red.), *Barn som lever med vold i familien : Grunnlag for beskyttelse og hjelp* (139-148). Oslo: Universitetsforlaget

Heltne, U., & Steinvåg, P.Ø. (2011). Sikkerhetsarbeid – en integrert del av hjelpearbeidet. I U. Heltne & P.Ø. Steinvåg (Red.), *Barn som lever med vold i familien : Grunnlag for beskyttelse og hjelp* (149 - 163). Oslo Universitetsforlaget

Horverak, S. (2006) Hvordan opplever ungdom å delta i familieråd? Et bidrag til arbeidet med barnevernets etikk og diskusjon om barnevernets rolle i samfunnet . Doktorgradsavhandling

ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet. Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse.

Horverak 2009

Horverak og Gjedrem. 2010. Fontene forskning 02/10, s.47

Humerfelt, K. (2005). Begrepene brukermedvirkning og brukerperspektiv – honnørord med lavt presisjonsnivå. I E. Willumsen (Red.), *Brukernes medvirkning! Kvalitet og legitimitet i velferdstjenestene*. Oslo: Universitetsforlaget

Hundeide, K. (2003). *Barns livsverden: Sosiokulturelle rammer for barns utvikling*. Oslo: Cappelens Forlag

Husby, Inger Sofie Dahlø. 2009. *Et håndgrep om barnesamtalen i barnevernet*. Fontene. *Forskning* 05/09: 41-49

Hærem, E & Aadnesen, B. N. (2008). *Barnevernets undersøkelse (2.utg)*. Oslo: Universitetsforlaget

Høringsnotat – forslag til endringer i Lov av 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester (barnevernloven) med tilhørende forskrifter. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 5.september 2012

Høstmælingen, N., E. Saga Kjølholdt og K. Sandberg (red.) (2012): *Barnekonvensjonen Barns Rettigheter i Norge (2.utg)*. Oslo: Universitetsforlaget.

Johannessen, A., Tufte, P.A., & Kristoffersen, L. (2006). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode (3.utg.)*. Oslo: Abstrakt forlag

Kjellevold, A. (2005). Hensynet til brukeren – idealet om brukerorientering i helse- og sosialtjenesten. I E. Willumsen (Red.), *Brukernes medvirkning! Kvalitet og legitimitet i velferdstjenestene*. Oslo: Universitetsforlaget

Kjørholt, A.T. (Red.). (2010). *Barn som samfunnsborgere – til barnets beste?* Oslo: Universitetsforlaget

Kjørholt, A.T. (2010). Barn som samfunnsborgere – til barnets beste? A.T Kjørholt (Red.), *Barn som samfunnsborgere – til barnets beste?* (11-29). Oslo: Universitetsforlaget

Kvello, Ø. (2007). *Utredning av atferdsvansker, omsorgssvikt og mishandling*. Oslo: Universitetsforlaget

Kvello, Ø. (2010) *Barn i risiko: Skadelige omsorgssituasjoner*. Oslo: Gyldendal akademiske

Leira, H.K. (2003). *Det gode nærvær: Kulturens psykologiske betydning*. Bergen: Fagbokforlaget

Lindboe, K. (2008). *Barnevernrett* (5.utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

Lov av 17.juli 1992, nr 100 om barneverntjenester (barnevernloven)

Lov av 10. februar 1967 om behandlingssaker i forvaltningen (forvaltningsloven)

Melinder, A. (2010). Når barn er informanter. Kognitive faktorer og gode strategier. E.Befring, I. Frønes, M-A.Sørli, *Sårbare unge. Nye perspektiver og tilnærminger*. Oslo: Gyldendal

Nordstoga, S. (2004). Del III Barnevernarbeiderens yrkesutøvelse. I T. Havik, M.Y. Larsen, S. Nordstoga & J. Veland: *Barnevernet - forutsetninger og gjennomføring*. (s. 119-159). Oslo: Universitetsforlaget.

Norsk Senter for menneskerettigheter (SMR) (2004): *FNs barnekonvensjon – fra visjon til kommunal virksomhet*. Oslo: Universitetet i Oslo

NOU 2000:12. *Barnevernet i Norge. Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer. Utredning fra utvalg oppnevnt ved kgl.res 29. januar 1999. Avgitt til Barne- og familiedepartementet mai 2000.* Oslo: Statens forvaltningstjeneste, Informasjonsforvaltning

NOU 2009:8. *Kompetanseutvikling i barnevernet: Kvalifisering til arbeid i barnevernet gjennom praksisnær og forskningsbasert utdanning. Utredning fra ekspertutvalg oppnevnt av Barne- og likestillingsdepartementet 14. april 2008. Avgitt til Barne- og likestillingsdepartementet 30. april 2009.* Oslo: Departementenes servicesenter, Informasjonsforvaltning

NOU 2011:20. *Ungdom, makt og medvirkning. Utredning fra utvalg oppnevnt ved kongelig resolusjon 29. oktober 2010. Avgitt til Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 13. desember 2011.* Oslo: Departementenes servicesenter, Informasjonsforvaltning

NOU 2012:5. *Bedre beskyttelse av barns utvikling: Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet. Utredning fra utvalget oppnevnt ved kongelig resolusjon. 18. februar 2011. Avgitt til Barne-, likestillings-, og inkluderingsdepartementet 6. februar 2012.* Oslo: Departementenes servicesenter, Informasjonsforvaltning

Nygren, P. (1997). *Profesjonelt barnevern som barneomsorg: Fra teori til verktøy.* Oslo: Gyldendal akademisk

Ogden, T. (2010). *Kunnskapsdrevet praksis i arbeidet med atferdsproblemer blant barn og unge.* E. Befring, I. Frønes, A-M. Sørli (Red.), *Sårbare unge. Nye perspektiver og tilnærminger.* Oslo: Gyldendal

Omre, C. & Schjelderup, L. (2009). *Barn i barnevernet: En studie om barns deltakelse og styrkeprosesser i familieråd.* Trondheim: Tapir Akademisk Forlag

Oppedal, M. (2007): *Barn og foreldres brukermedvirkning i et juridisk perspektiv.* S. Seim Seim, S. og T. Slettebø (Red.). *Brukermedvirkning i barnevernet*, s. 46-47. Oslo: Universitetsforlaget.

Opplæringsloven. Lov av 17. juli 1998, nr. 61 om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa

Ot.prp. nr. 29 (2002-2003): «Om lov om endringer i barneloven mv. (Nye saksbehandlingsregler i barnefordelingssaker for domstolene mv.)»

Ot.prp. nr. 44 (1991–1992): «Om lov om barneverntjenester (barnevernloven).»

Ot.prp. nr. 45 (2002-2003): «Om lov om endring i menneskerettsloven mv. (innarbeiding av barnekonvensjonen i norsk lov)»

Prop. 106 L. (2012 – 2013). *Proposisjon til stortinget (forslag til lovvedtak). Endringer i barnevernloven.* Tilråding fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 5. april 2013, godkjent i statsråd samme dag. (Regjeringen Stoltenberg II)

Q-1156. (2009). Snakk med meg! En veileder om å snakke med barn i barnevernet. Barne- og likestillingsdepartementet

Raundalen, M., & Schultz, J-H. (2008). *Kan vi snakke med barn om alt?*. Oslo: Pedagogisk Forum

Raundalen, M. (2011). Vi må snakke med barna om volden. I U. Heltne & P.Ø.Steinvåg (Red.), *Barn som lever med vold i familien : Grunnlag for beskyttelse og hjelp* (174 - 183). Oslo: Universitetsforlaget

Regjeringen.no. 16.12.2013. Ikrafttredelse av endringer i barnevernloven 1.januar 2014. Hentet fra: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/aktuelt/nyheter/2013/ikrafttredelse-av-endringer-i-barnevernl.html?id=748033>

Rienecker, R. & Jørgensen, P.S. (2013). *Den gode oppgaven: Håndbok i oppgaveskriving på universitetet og høyskole* (2.utg.). Bergen: Fagbokforlaget

Riksrevisjonens undersøkelse om det kommunale barnevernet og bruken av statlige virkemidler. Dokument 3:15 (2011-2012)

Ringdal, K. (2007). *Enhet og mangfold : Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode* (2.utg). Bergen: Fagbokforlaget

Ruud, A.K. (2011). *Hvorfor spurte ingen meg? Kommunikasjon med barn og unge i utfordrende livssituasjoner*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Røkenes, O.H & Hansen, P-H. (2002). *Bære eller Briste - Kommunikasjon og relasjon i arbeid med mennesker*. Bergen: Fagbokforlaget

Sandberg, K. (2012). Barns rett til å bli hørt. Høstmølingen, Njål, Elin Saga Kjørholt, Kirsten Sandberg (red.). *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.

Sandberg, K. (2010). Barns rett til medbestemmelse – et juridisk perspektiv. I A. T. Kjørholt, (Red.), *Barn som samfunnsborgere – til barnets beste* (47-70). Oslo: Universitetsforlaget

Sandbæk, M. (2004). Barn i hjelpeapparatet – kompetente og sårbare aktører. *Nordisk sosialt arbeid*, (2),

Schjelderup, L., Omre, C., & Marthinsen, E. (Red.). *Nye metoder i et moderne barnevern*. Bergen: Fagbokforlaget

Seim, S. (2007): Brukermedvirkning - et fremmedord for barn og ungdom i barnevernet. I: Seim, S. og T. Slettebø. *Brukermedvirkning i barnevernet*. Oslo: Universitetsforlaget.

Seim, Sissel. Tor Slettebø (red.). 2007. *Brukermedvirkning i barnevernet*. Oslo: Universitetsforlaget

Seim, S., Slettebø, T. & Koth, H. (2007). Hvordan få til brukermedvirkning i barnevernet? I S. Seim og T. Slettebø (Red): *Brukermedvirkning i barnevernet*. (s.202-218). Oslo: Universitetsforlag

Seim, S. og Slettebø, T. (2007). "Brukermedvirkning i barnevernet". I S. Seim og T. Slettebø (Red): *Brukermedvirkning i barnevernet*. (s. 21-45). Oslo: Universitetsforlag

Skauge, B. (2010). *Er det noen som vil høre på meg? : har endringer i barnevernloven, organisering av kommunale tjenester og innføring av nytt fagdataverktøy, der fokus har vært økt brukermedvirkning og deltakelse fra barnet, medført endringer i praksis? : blir barnets stemme mer fremtredende*. Masteroppgave, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim. Hentet fra <http://ntnu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:402461>

Skivenes, M. (2005). Forvaltning og politikk – om den nødvendige forbindelsen mellom brukermedvirkning og borgermedvirkning. E. Willumsen (Red.), *Brukernes medvirkning! – Kvalitet og legitimitet i velferdstjenestene* (34-48). Oslo: Universitetsforlaget

Skivenes, M. & Willumsen, E. (2005). Brukermedvirkning i barnevernets ansvarsgrupper. E. Willumsen (Red.), *Brukernes medvirkning! – Kvalitet og legitimitet i velferdstjenestene* (94-112). Oslo: Universitetsforlaget

Sluttrapport «Snakk med oss». Hentet fra: http://www.forskningsradet.no/prognettvfo/Artikkel/Snakk_med_oss__Barnevern_og_barns_deltakelse/1224698383807

Stang, E.G. (2007). *Det er barnets sak. Barnets rettsstilling i sak om hjelpetiltak etter barnevernloven § 4-4*. Oslo: Universitetsforlaget.

Stang, E.G. (2012). Barns rett til familie og omsorg, særlig om barnevernet. Høstmølingen, Njål, Elin Saga Kjørholt, Kirsten Sandberg (red.). *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.

Statistisk sentralbyrå. (ssb). Hentet fra: www.ssb.no.

Stortinget. *Endringer i barnevernlov*. Hentet fra: <http://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Saker/Sak/?p=56985>

Stortingsmelding nr 39 (2001-2002), *Oppvekst- og levekår for barn og ungdom i Norge*. Tilråding fra Barne- og familiedepartementet av 28. juni 2002, godkjent i statsråd samme dag. (Regjeringen Bondevik II)

Strandbu, A. (2007). *Barns deltakelse og barneperspektivet i familierådsmodellen*. Doktorgradsavhandling i pedagogikk, Institutt for pedagogikk og lærerutdanning. Universitet

i Tromsø. Hentet fra

<http://www.google.no/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=3&ved=0CDkQFjAC&url=http%3A%2F%2Fmunin.uit.no%2Fbitstream%2Fhandle%2F10037%2F1568%2Fthesis.pdf%3Bjsessionid%3D06B429983EC7E9A3F6DED079ADE990DC%3Fsequence%3D5&ei=HDHWUvy1O6TG4gT0pYDoCQ&usq=AFQjCNGfrHq3afh6cOuMakp6Fv4CxyvR8g&bvm=bv.59378465,d.bGE>

Strandbu, A. (2010). Barnets deltakelse og barnets beste i barnevernet. A.T. Kjørholt (Red.), *Barn som samfunnsborgere – til barnets beste* (71-88). Oslo: Universitetsforlaget

Strandbu, A. (2011). *Barnets deltakelse. Hverdagslige og vanskelige beslutninger*. Oslo: Universitetsforlaget

Strandbu, A., & Vis, S.A. (2008). *Barns deltakelse i barnevernssaker*. Barnevernets Utviklingssenter i Nord Norge

Søftestad, Siri. (2003). Arbeid med overgrep utsatte barn – en overkommelig utfordring?. *Nordisk sosialt samarbeid*, (2), s. 89-96

Søftestad, Siri. 2008. *Avdekking av seksuelle overgrep. Veier ut av fortielsen*. Oslo: Universitetsforlaget

Thrana H.M. (2008). *Vil jeg bestemme? Om barn og ungdoms medvirkning*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Ulvik, O. S. (2009). Barns rett til deltakelse – teoretiske og praktiske utfordringer i profesjonelle hjelperes samarbeid med barn. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 46 (12), 1148-1154

Vis, S. A. (2004) Samtaler med barn i barnevernet. Skriftserie 1/2004. Barnevernets utviklingssenter i Nord-Norge

Vis, S.A. (2006). *Samtale med barn i barnevernet: Utprøving og evaluering av implementeringsstrategier*. Prosjektrapport. [Tromsø]: Barnevernets utviklingssenter i Nord-Norge.

Vis, S.A. (2007). Sluttrapport prosjekt «Barn og beslutninger». Helse og Rehabilitering
Prosjektnr: 2005/2/0042. Søkerorganisasjon: Redd barna

Willumsen, E. (Red.). (2005). *Brukernes medvirkning! Kvalitet og legitimitet i velferdstjenestene*. Oslo: Universitetsforlaget

Øvreeide, H. (2009). *Samtaler med barn: Metodiske samtaler med barn i vanskelige livssituasjoner* (3. utg.). Kristiansand: Høyskoleforlaget.